

Toimijuuden kokemuksen vahvistaminen Omatilan asiakastyössä pakottavaa kontrollia kokeneiden kanssa

Inka Vainio & Tuisku Tuukkanen

Opinnäytetyö syksy 2025

2025 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Toimijuuden kokemuksen vahvistaminen Omatilan asiakastyössä
pakottavaa kontrollia kokeneiden kanssa

Tuisku Tuukkanen & Inka Vainio

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö

Joulukuu 2025

Tuisku Tuukkanen, Inka Vainio

Toimijuuden kokemuksen vahvistaminen Omatilan asiakastyössä pakottavaa kontrollia kokeneiden kanssa

Vuosi 2025

Sivumäärä 81

Pakottava kontrolli on käsitteenä suhteellisen uusi, eikä sen vaikutuksista yksilön toimijuuteen ole vielä juuri suomenkielistä tutkimustietoa. Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa yhteistyökumppani Omatilan psykososiaalista työtettä pakottavaa kontrollia kokeneiden asiakkaiden toimijuuden vahvistamisessa. Tavoitteena on tuottaa tietoa Omatilan sosiaaliohjaajien traumatyöskentelystä sekä heidän havainnoistaan liittyen pakottavaan kontrolliin ja sitä kokeneiden asiakkaiden toimijuuteen. Saatua tietoa on mahdollista hyödyntää Omatilan toiminnan kehittämiseen, mutta myös laajemmin moniammatillisella palvelukentällä. Tutkimuskysymyksiä on kaksi: Miten pakottavaa kontrollia kokeneen toimijuutta pyritään vahvistamaan Omatilan asiakastyössä? Mitä yhteneväisyyksiä käytetyillä menetelmillä on traumainformoituun työotteeseen?

Tämän laadullisen tutkimuksellisen opinnäytteen aineisto koostuu Omatilan viiden sosiaaliohjaajan haastatteluista. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluina. Haastattelunauhat litteroitiin, koodattiin, teemoiteltiin ja aineistoa analysoitiin abduktiivista sisällönanalyysiä hyödyntäen. Keskeisiä käsitteitä opinnäytteessä ovat pakottava kontrolli, toimijuus ja traumainformoitu työote. Termit avaavat tutkimuskysymyksiin myös yhteiskunnallisen näkökulman.

Pakottavaa kontrollia kuvattiin aineistossa yhdenmukaisesti tutkimuskirjallisuuden kanssa ja sen vaikutus asiakkaiden toimijuuden kokemukseen kuvattiin heikentävänä. Asiakkaiden toimijuudessa nähtiin moninaisuutta ja sitä pyrittiin vahvistamaan esimerkiksi psykoedukaation ja arvotyöskentelyn keinoin. Asiakkaan toimijuuden vahvistaminen ei rinnastunut tämän vastuuttamiseen vaan näyttäytyi kokonaisvaltaisen muutoksen ajurina asiakkaan elämässä. Omatilan työotteessa on vahvasti nähtävillä traumainformoidun työotteen piirteitä, kuten työntekijöiden vahva itsetuntemus, trauman vaikutuksen syvälinen ymmärrys ja asiakkaan osallistaminen muutokseen tähtäävään työskentelyyn. Lisäksi aineistossa korostuivat rakenteelliset haasteet työn toteuttamisessa.

Tulostemme perusteella Omatila hyötyisi kehitysluonteisesta opinnäytetyöyhteistyöstä, jossa edelleen kirkastettaisiin heidän noudattamiaan traumainformoidun työotteen periaatteita ja toisaalta työntekijöiden itsensä ymmärrystä toimijuuden, uhriuden ja vastuun suhteesta. Lisäksi Omatilan tekemästä rakenteellisesta sosiaalityöstä ja sen vaikutuksista lukisi mielellään laajempaakin selvitystä, samoin kuin pakottavan kontrollin tunnistamisesta eri viranomais- ja palvelutahoilla.

Asiasanat: pakottava kontrolli, toimijuus, traumaosaaminen

Tuisku Tuukkanen, Inka Vainio

Strengthening agency at Omatila with clients who have experienced coercive control

Year

2025

Pages

81

Coercive control is a relatively new term and research of its impact on a persons agency is limited. The purpose of this thesis was to inspect the use of the psychosocial support the thesis partner Omatila provides in strengthening the agency of the clients who have experiences of coercive control. The goal was to produce information regarding Omatila employees' use of trauma work and their observations of coercive control and its effects on agency. This information could be used by Omatila to further develop their services and expertise. Furthermore, it could be useful to have this information available in the multiprofessional field of anti-violence-professionals. The research questions are: How do Omatila employees try to reinforce a sense of agency with clients who have experienced coercive control? Do these methods overlap with trauma informed approaches?

The research material for this qualitative research thesis consists of five interviews of Omatila employees. The interviews were conducted as half-structured theme interviews. The interview tapes were transcribed, coded, themed and further analysed using abductive content analysis. Central terms for this thesis include coercive control, agency and trauma informed approach. The terms offer a societal perspective on the research questions.

In the interviews conducted coercive control was described consistently with the literature and its effects on agency were seen as enervating. The clients' agency was understood in a multifaceted manner and it was reinforced using psychoeducation and working towards clear values. Strengthening the clients' agency was not seen as relational to placing responsibility of previous events on the client; it was seen as central in shaping the deeper change within the client's life. The work approach Omatila employs has similarities with the trauma informed approach, such as strong self-knowledge of the employees, a holistic understanding on the effects of trauma and the need to engage clients with the changes of their lives. Furthermore, the research material presented a societal and structural point of view on anti-violence work.

Based on the thesis findings Omatila would benefit from another research collaboration, wherein the principles of their trauma work would be further cleared. The employees understanding of agency, victimhood and responsibility could be examined. The structural social work Omatila does and the impact it has also warrant research, as well as public authorities' recognition of coercive control.

Key terms: coercive control, agency, trauma work

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Opinnäytetyön teoriapohja	9
2.1	Pakottava kontrolli.....	10
2.2	Toimijuus.....	14
2.3	Traumainformoitu työote	20
2.4	Väkivaltatyö Suomessa	23
3	Opinnäytetyön yhteistyökumppani Omatila	26
4	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	26
5	Tutkimuksen toteutus	27
5.1	Laadullinen tutkielma	28
5.2	Teemahaastattelu.....	29
5.3	Aineiston käsittely ja analyysi.....	31
6	Tutkimuksen tulokset	32
6.1	Pakottava kontrolli: kuvaukset, seuraukset, tunnistaminen	32
6.2	Toimijuus.....	37
6.3	Omatilassa tehty asiakastyö	41
6.4	Rakenteellinen sosiaalityö ja työntekijöiden hyvinvointi.....	47
7	Johtopäätökset	49
8	Eettisyys	55
9	Luotettavuus	56
10	Pohdinta	58
	Lähteet.....	61
	Kuviot	69
	Liitteet	70
	Liite 1: Aineistonhallintasuunnitelma	71
	Liite 2: Tietosuojaseloste	77
	Liite 3: Tiedote opinnäytehaastatteluun kutsutuille	79
	Liite 4: Opinnäytetyöhaastatteluun osallistujan suostumus.....	80
	Liite 5: Haastattelupohja	81

1 Johdanto

Valinnanvapaus, vaikutusmahdollisuudet ja usko omaan kykyihin linkittyvät olennaisesti mielihyvän kokemuksiin autonomisena yksilönä (Giddens 1984; Ronkainen 2008). Sosiaalialalla tästä puhutaan toimijuutena, jota voidaan tukea ohjauksen ja neuvonnan keinoin, osin myös rakenteellisen tuen turvin (Jyrkämä 2007). Termi on peräisin sosiologian kentältä, josta sen käsittelyä on laajennettu ja sovellettu myös muille aloille. Opinnäytteessämme kartoitamme lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn ja tunnistamiseen erikoistuneiden sosiaaliohjaajien näkemyksiä pakottavan kontrollin vaikutuksista yksilön toimijuuteen.

Pakottava kontrolli (eng. *coercive control*) tarkoittaa vallan käyttöä, joka on tiukasti nivoutunut lähisuhdeväkivallan kanssa. Opinnäytetyössämme tarkastelemme pakottavan kontrollin vaikutuksia kontrollia kokeneen toimijuuteen sekä yhteistyökumppanin työskentelyssä käytettyjä keinoja, joilla toimijuutta pyritään vahvistamaan. Opinnäyte tehdään yhteistyössä Länsi-Uudenmaan perhe- ja lähisuhdeväkivaltayksikkö Omatilan kanssa. Omatila tarjoaa keskustelun perustuvaa ohjausta ja neuvontaa lähisuhdeväkivaltaa kokeneille. Asiakkaita autetaan tunnistamaan lähisuhdeväkivaltaa ja sen merkkejä, pyrkien auttamaan asiakas pysyvästi pois väkivallan piiristä. Omatilassa toimitaan psykososiaalisen työtteen mukaisesti, eli ohjaus tähtää asiakkaan sisäiseen muutokseen, eikä niinkään esimerkiksi byrokraattiseen tukeen. (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue 2025; Espoon kaupunki 2025.) Omatila on erinomainen paikka tarkastella pakottavaa kontrollia sekä toimijuutta, sillä ilmiöt ja niiden linkittyneisyys näkyvät heidän työssään jatkuvasti.

Aineisto muodostuu Omatilan sosiaaliohjaajien haastatteluista. Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Omatilan psykososiaalista työtettä pakottavaa kontrollia kokeneiden asiakkaiden toimijuuden vahvistamisessa. Tavoitteenamme on tuottaa tietoa työntekijöiden traumaamisesta sekä heidän näkökulmistaan pakottavan kontrollin seurauksista asiakkaiden toimijuuteen. Tuotetun tiedon pohjalta Omatilan työtapoja voidaan kehittää. Tutkimuskysymyksemme kuuluvat: Miten pakottavaa kontrollia kokeneen toimijuutta pyritään vahvistamaan Omatilan asiakastyössä? Mitä yhteneväisyyksiä käytetyillä menetelmillä on traumainformoituun työtteeseen?

Omatilan työntekijät eivät ole saaneet koulutusta traumainformoituun työtteeseen, mutta moni heistä on perehtynyt aiheeseen itsenäisesti. Tarkastelemme opinnäytteessämme, kuinka

paljon Omatilan työotteessa näkyy traumainformoidun työotteen piirteitä ja millaista traumaosaamista asiakastyöskentelyssä hyödynnetään. Analysoimme aineistoamme abduktiivisesti, eli peilaamme aineistolähtöisiä tuloksia tähän taustateoriaan.

Opinnäytteemme on laadullinen tutkielma, ja formaalien, abstraktimpien teorioiden hyödyntäminen on tarjonnut meille arvokkaita tulkintakehyksiä aiheemme tarkasteluun. Tämä on tuntunut perustellulta juuri siksi, että pakottava kontrolli, toimijuus ja traumainformoitu työote ovat kaikki ilmiöinä vuorovaikutuksessa rakentuvia. Rakenteellinen sosiaalityö on tutkielmassamme taustalla jatkuvasti läsnä, kun tarkastelemme aiheitamme makro- ja mikrotaasoilla, eli yksilön ja yhteiskunnan näkökulmista.

Aiheemme on ajankohtainen, koska yhdistämme näkökulmia, joita ei vielä ole laajasti tarkasteltu. Toimijuus on terminä jo hieman vanhempi, mutta sosiaaalialalla sitä on sovellettu lähinnä geriatrian piirissä. Sen sijaan pakottava kontrolli on terminä vielä niin uusi, että ensimmäiset suomenkieliset Google-haut termistä on tehty vasta vuonna 2023. Myös traumainformoitu työote on suhteellisen tuore näkökulma, ja se on sosiaaalialaa viime vuosina laajasti mullistanut uusi paradigma.

Opinnäytettämme ohjaavat erityisesti Evan Starkin (2009) ja Michael P. Johnsonin (2008) käsitykset pakottavasta kontrollista ja väkivallan motivaatioista. Toimijuutta tarkastelemme pitkälti Anthony Giddensin (1984) käsityksiin pohjaten, joskin ammennamme toimijuuden monimuotoisuutta ja rakenteellista näkökulmaa sukupuolentutkimuksen ja erityisesti Suvi Ronkaisen (2008) tutkimuksesta. Hyödyllisenä pidämme myös Jyrki Jyrkämän (2007) erotteluja toimijuuden modaliteeteista.

Miltei kaikki edellä mainitut tutkijat ovat sosiologeja tai kulttuurintutkijoita ja siten myös he linkittävät tarkastellut ilmiöt yhteiskuntaan. Giddens esimerkiksi tunnetaan käsityksestään holistisesta yhteiskunnasta ja strukturaatioteoriastaan, jossa yhteiskunnan rakenteet ja yksilön toimijuus pelaavat yhteen. Olemme saaneet nostettua aineistosta esiin pakottavan kontrollin ja toimijuuden kuvausten lisäksi erityisesti rakenteellista näkökulmaa ja identiteettityöskentelyn merkitystä toimijuuden mahdollistumiseksi. Traumainformoituun työotteeseen liittyy myös rakenteellinen näkökulma, minkä vuoksi näkökulman rajaaminen mikrotasolle olisi tehnyt tutkimuskysymyksiimme vastaamisen mahdottomaksi. Lisäksi näemme toimijuuden vahvistamisen menetelmällisyyden lisäksi myös rakenteellisena kysymyksenä.

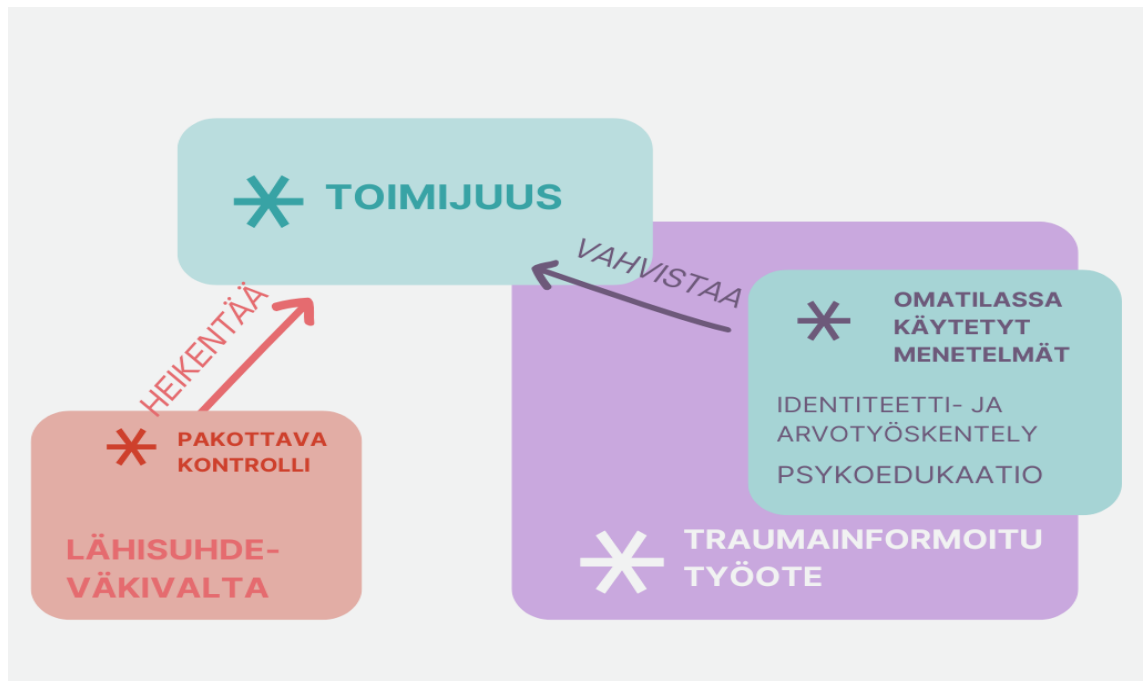
Tutkielmamme rakentuu siten, että paneudumme luvussa 2 teoriaan ja tietopohjaan, jonka myötä lukija saa käsityksen tavastamme lähestyä käsiteltäviä ilmiöitä ja aineistoa. Luvut 3-5 käytämme tutkielman yhteistyökumppanin esittelyyn sekä tutkielman käytännöllisen toteutuksen ja tutkimuksellisen rajauksen avaamiseen. Luvussa 6 esittelemme aineistomme, jolle olemme antaneet reilusti tilaa. Luvussa 7 kytkemme aineiston teoriaan. Luku toimii kokoaavana synteessinä, jossa vastaamme tutkimuskysymyksiimme. Luvut 8 ja 9 käsittelevät tutkielman eettisyyttä sekä luotettavuutta. Päätämme tutkielman lukuun 10, jossa hahmottelemme oppimaamme ja tutkielman merkitystä.

2 Opinnäytetyön teoriapohja

Esittelemme tässä luvussa tutkielmamme kannalta keskeiset termit ja kuinka me ne teoriaan pohjaten käsitämme. Aloitamme avaamalla pakottavan kontrollin käsitettä, minkä jälkeen py-sähdyimme toimijuuden ääreen - termillä on sosiaalityöissä pitkä historia, jota pyrimme hie-man taustoittamaan, jotta voimme argumentoida oman tulokulmamme puolesta. Tämän jäl-keen käsittelemme traumainformoitua työtettä: pohdimme työtteen merkitystä sekä käyt-töä tänä päivänä ja päätämme lukumme rakenteelliseen näkökulmaan väkivaltatyöstä Suo-messa.

Rajasimme työskentelyn alussa keskeisiksi termeiksi pakottavan kontrollin, toimijuuden ja traumainformoidun työtteen. Pakottavaa kontrollia tarkastelemme lähisuhdeväkivallasta erotettavana ilmiönä, toimijuutta tarkastelemme suhteessa vastuuseen, valtaan ja erilaisiin toimijuuden modaliteetteihin. Käsitämme, että pakottava kontrolli vaikuttaa toimijuuteen heikentävästi, kun taas traumainformoitu työote voi vahvistaa heikentynyttä toimijuutta (Ku-vio 1). Toimijuuden ymmärrämme moninaisena ja muuttuvana ilmiönä. Aineistomme mukai-sesti tarkastelimme traumainformoitua työtettä myös rakenteellisen sosiaalityön konteks-tissa.

Teorian ja aineiston pohjalta tärkeiksi näkökulmiksi nousivat myös identiteetti ja sen muovau-tuvuus sekä vallan ja vastuun jakautuminen sosiaalialalla. Lisäksi monessa kontekstissa nousee esiin (asiakkaan) tiedon ja tietoisuuden vahvistamisen merkitys esimerkiksi psykoedukaation keinoin. Väkivallan ehkäisy linkittyy toimijuuden kokemuksen vahvistamiseen ja tarjolla ole-vien tukipalveluiden oletuksiin asiakkaiden toimijuudesta, minkä vuoksi tarkastelemme myös yleisesti väkivallan vastaista työtä Suomessa ja kuinka se peilautuu Omatilan tarjoamiin pal-veluihin.

Kuvio 1: Keskeisten termien suhde. Keskeiset termit merkitty tähdellä.

2.1 Pakottava kontrolli

Pakottava kontrolli (eng. *coercive control*) on terminä uusi, eikä sille ole vielä vakiintunutta määritelmää (Hamberger et al. 2017). Pakottava kontrolli ei ole vain toisen fyysistä satuttamista, vaan se on keino hallita ja valvoa kohdehenkilöä ja hänen toimintaansa (Husso, Hyväri, Kaittila, Hietämäki, Karhinen-Soppi, Kekkonen & Tuominen 2021, 352; Stark 2009, 206-207). Yhdysvaltalaisen sosiologi Evan Starkin mukaan (2009, 231-233, 245-250) pakottava kontrolli on terminä peräisin 1970-luvulta, jolloin amerikkalaiset turvakotien työntekijät kirjoittivat asiakkaidensa panttivankimaisista (eng. *hostage-like*) elämäntilanteista kodeissaan. Pakottava kontrolli on mahdollista nähdä ennemmin rikoksena yksilön vapautta kohtaan kuin väkivaltariikoksena (Stark 2007, 203), jollaiseksi lähisuhdeväkivalta edelleen pääasiassa ymmärretään. Ilmiö kuitenkin liittyy olennaisesti lähisuhdeväkivaltaan, mutta pakottava kontrolli on ymmärrettävä laajempaa väkivallan muotona kuin pelkästään fyysisenä.

Michael P. Johnson kehitteli jo vuonna 1995 lähisuhdeväkivallan jaottelua kolmeen tyyppiin perustuen toiminnan taustalla vaikuttaviin motiiveihin ja tilanteisiin. Me tukeudumme

vahvasti tähän näkökulmaan, kun jaottelemme pakottavaa kontrollia kaikista lähisuhteissa tapahtuvasta väkivallasta. Johnson määrittelee lähisuhdeväkivallan kattotermiksi, jonka alaisuuteen sijoittuu puolustautuva väkivalta (eng. *defensive violence*), tilannesidonnainen väkivalta (eng. *situational couple violence*) ja intiimi terrori (eng. *intimate terrorism*), jonka tulkitsemme viittaavan pakottavaan kontrolliin.

Johnsonin mukaan puolustautuvaa väkivaltaa on esimerkiksi itsepuolustus. Toiminnan motiivina ei silloin ole suoranaisesti satuttaa toista, vaan suojella itseä. Kyse ei ole yksipuolisesta väkivallasta ja kontrolloinnista, vaan toimintaan ottavat osaa molemmat (tai kaikki) osapuolet. Tilannesidonnainen väkivalta puolestaan voi olla myös yksipuolista, mutta se rajautuu tiettyyn hetkeen: kyseessä voi olla esimerkiksi reaktiivisuus tai eskaloitunut konflikti, mutta väkivalta ei vielä sinänsä ole muovannut suhteen dynamiikkaa luutumaan tiettyyn asentoon. Intiimi terrori, jonka siis käsitämme pakottavaksi kontrolliksi, on luonteeltaan aina kontrolloivaa. Se on systemaattista ja se vaikuttaa perustavanlaatuisesti suhteen valtdynamiikkaan. (Johnson 2008).

Johnsonin jaottelu on ollut aikaansa edellä lähisuhdeväkivallan hienovaraisten dynamiikkojen jaottelussa. Pakottava kontrolli terminä kytkeytyy nimenomaan suhteen sisäiseen dynamiikkaan ja tekijän tarkoitukseen. Johnsonin jaottelu on yksi yritys selittää, miksi eri tutkijat ja tieteenalat tuottavat keskenään ristiriitaista tietoa lähisuhdeväkivallan sukupuolittuneisuudesta.

Stark (2009, 272-273) määrittelee pakottavan kontrollin erittelemällä sanat toisistaan. Sanan pakottava hän määrittelee tässä yhteydessä tarkoittavan uhkailulla ja painostuksella tapahtuvaa oman tahdon läpi saamista. Pakottavuuteen liittyy paine välttämättömyydestä, eli minäkäänlaista kompromissia tai muuta vaihtoehtoa ei ole saatavilla. Kontrolli taas viittaa valtaasetelmaan, jossa toinen alistetaan ja hänen koko olemustaan ohjailaan. Kontrolli voi olla esimerkiksi liikkumisvapauden rajoittamista asuntoon lukitsemalla, tai omaisuuden pois ottamista, kuten takavarikoimalla puhelin, pankkitunnukset, tai avaimet. Kontrollia on vaikeaa huomata, sillä kokija voi näyttää myöntävän tekijän vaatimukseen vapaaehtoisesti. (Stark 2009, 247-250 & 273-276). Pakottava kontrolli loukkaa yksilön itsestäänselvinä pidettyjä perusoikeuksia, joiden puuttumista ympärillä olijoiden voi olla mahdoton huomata. Tekijän päivittäinen mikromanagerointi ja kontrolli vaikuttavat suoraan kokijan toimijuuden kokemukseen. Tarkoituksena onkin viedä kokijan oma tahto ja elämänhallinta (Stark 2009, 30-32 & 232-233).

Tyypillisesti kontrollointi ja muu väkivalta suhteessa alkaa hitaasti ja lähes huomaamatta. Ajan saatossa se voimistuu ja lisääntyy. Tekijän tarve kontrolloida kasvaa sitoutumisen vahvistumisen myötä. Mitä suuremman otteen tekijä saa kokijan elämästä, sitä tiukemmin hän pitää kiinni. (Myllyviita 2023, 238-241.) Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kontrollointi loppuisi suhteen päätyttyä, sillä usein terrorisointi jatkuu vielä etäisyyden ottamisen jälkeen ja saattaa jopa voimistua (Naisten linja 2024; Crossman, Hardesty & Raffaeli 2016, Dichter, Melissa & Thomas, Kristie & Crits-Cristoph, Paul & Ogden, Shannon & Rhodes, Karin 2018, mukaan; Lidman 2015, 146-147). Pakottava kontrolli on tunnistettu yhdeksi riskitekijäksi perhesurmiin ja -tappoihin (Suonpää, Koskela, Sutela, Törölä & Aaltonen 2023, 23-27).

Pakottavan kontrollin seurauksena tekijä sanelee päivien sisällön, aikataulun sekä työtehtävät. Kontrolli voi koskea esimerkiksi töissä käymistä, vessakäynteihin luvan vaatimista, nukkumisen kieltämisestä tai häirintää, sekä ravinnon ja lääkkeiden rajoittamista. Tekijällä on tarve hallita uhrinsa elämää. Tähän tähtääviä keinoja ovat esimerkiksi läheisistä eristäminen ja yli-päättään ihmissuhteiden estäminen, uhkailu ja pelottelu, manipulointi, gaslighting sekä valta-aseman käyttäminen eli määräysten antaminen, mikromanagerointi ja rangaistuksien sekä palkintojen jakaminen. (Naisten linja 2024; Myllyviita 2023, 249-250; Stark 2009, 240-244 & 302-304).

Seurauksiltaan pakottava kontrolli on psykologisesti haitallista. Se ei aina sisällä fyysistä väkivaltaa, mutta sen on todettu olevan vaikutuksiltaan yhtä vakavaa sekä fyysisen väkivallan kanssa että sitä ilman (Crossman 2015, 38). Kontrollin pitkittyessä kielteiset seuraukset eivät liity vain fyysiseen väkivaltaan tai sen uhkaan, vaan kokijasta tulee erityisen haavoittuva esimerkiksi hylkäämisen kokemuksille tai epäonnistumisen pelolle (Hamberger ym. 2017). Kokijan tahtoa hajotetaan hiljalleen, jolloin hän saattaa alkaa epäilemään omaa todellisuudentajuun - hän ei välttämättä enää luota omiin ajatuksiinsa ja tekijän versio todellisuudesta saa valtaa hänen mielessään. (Myllyviita 2023, 248; Naisten linja 2024.) Kokija voi uskoa tekijän olevan niin sanotusti kaikkivoipainen, sillä tekijä onnistuu ulottamaan kontrollinsa elämän jokaiselle osa-alueelle. Pelon lisäksi tämä estää usein avun hakemisen. Tekijä onnistuu uskottelemaan, että valta on hänellä, eikä ulospääsyä ole. (Naisten linja 2024; Stark 2009, 250-252.) Kontrolli on pitkäaikaista ja pitää sisällään usein monia eri väkivallan muotoja, jotka nivoutuvat yhteen ja ottavat vallan kokijan koko elämästä. Tekijä tuo säännöllisesti ilmi, että kieltäytyminen tai irti pyrkiminen eivät ole vaihtoehtoja. Uhkailemalla, kiristämällä ja pitkäaikaisella mielen vaurioittamisella kokijan elämäntila kapenee vähitellen ja hänen toimijuutensa heikkenee. (Stark 2009, 242-245).

Kokija voi epäillä omia tunteitaan ja syyttää itseään, sillä uskoo olevansa vastuussa tapahtumista ja ajattelee voivansa vaikuttaa tilanteeseen muokkaamalla käytöstään tekijän toivomaan suuntaan. (Myllyviita 2023, 255-256; Korkman 2024). Tekijän asettamien rajojen ja sääntöjen noudattaminen on kuitenkin käytännössä mahdotonta tekijän mielivaltaisuuden vuoksi (Stark 2007, 245), mikä ei toki estä kokijaa yrittämästä muovautua. Pakotetun kontrollin kohteet kokevat usein häpeää tilanteestaan: kuinka olen päätenyt tähän tilanteeseen, miksi en lähde, miksi yritän sopeutua? Tekijän psykologinen ote on kuitenkin vahva ja tilanne voi ajan saatossa normalisoitua. Kaltoinkohteluun turtuu ja siitä tulee arkista rutiinia, joka kuuluu osaksi elämää. Tämä on yksi syy, miksi myös kokijana pakottavaa kontrollia on haastavaa tunnistaa (Naisten linja 2024; Stark 2009, 200, 243-244). Lisäksi sisäistetyt mallit esimerkiksi omistautuvasta rakkaudesta, romantiikasta, hyvän naisen roolista ja miehen vallasta antavat kontrollille suojaviitan, jonka suojissa rajat pakottamisen, väkivallan ja neutraaleiden tai jopa toivottujen tapojen välillä hämärtyvät (Stark 2009, 252-256; Lidman 2015, 45-54.)

Yksittäisten tekojen sijaan pakottavan kontrollin tunnistuksessa tulisikin keskittyä prosessiin (Crossman 2015, 20) tai suhteen sisällä vaikuttaviin dynamiikkoihin, käytösmalleihin ja asenteisiin (Pitman 2017). Tämä on tietysti hienovaraisempaa ja vaikeampaa kuin fyysisen väkivallan tunnistaminen ja tulkitseminen väärinkäytöksi (Robinson ym. 2018). Pakottava kontrolli ei tule näkyviin vain terveyskeskusten päivystyksissä.

Amerikassa väkivaltaisten ja kontrolloivien miesten parissa työskennellyt Lundy Bancroft (2002) esittää, että kontrolloivan käytöksen taustalla voi vallan tunteen lisäksi olla esimerkiksi konkreettisia hyötyjä ja etuja. Kyse ei yleensä ole siitä, että tekijä saisi nautintoa tai mielihyvää aiheuttamastaan pelosta tai kivusta - elämästä vain tulee näennäisesti helpompaa vallan kanssa (Bancroft 2002, 152). Kontrolloinnin tarve voi syntyä tekijän omasta epävarmuudesta tai kykenemättömyydestä sietää epätietoisuutta, eikä tarve pääty lisääntyneestä vallan kokemuksesta huolimatta, sillä yksilön ei ole mahdollista hallita muiden tunteita. (Myllyviita 2023, 231-232.)

Lähisuhteissa tapahtuvassa kontrollissa on kyse vallasta ja omaksutuista rooleista: alistamisesta ja syyllistämisestä, alistumisesta ja syyllistetystä (Lidman 2015, 173). Kontrolloivat miehet piiloutuvat Bancroftin (2002, 18, 28) mukaan aina sen selityksen taakse, joka kulloinkin parhaiten oikeuttaa heidän käytöksensä. Kontrolloivaa ja väkivaltaista käytöstä voidaan vaihdellen perustella esimerkiksi omilla väkivaltakokemuksilla ja toisaalta totaalilla kontrollin menetyksellä: "en tiedä mikä minuun meni". Yhteinen nimittäjä on kuitenkin pyrkimys oikeuttaa oma käytös - tehdä siitä perusteltua ja ymmärrettävää siten, että vastuu käytöksen

ennaltaehkäisystä jäisikin kokijalle. Tämä ajatusvääristymä on olennaista, mutta vaikeaa huomata. Tekijöiden manipulatiivisuudesta kertoo sekin, että Bancroft havainnoi asiakkaidensa, siis väkivaltaisten ja kontrolloivien miesten, kykyä käyttää viranomaiskoneistoa hyväkseen ajaakseen omia etujaan (Bancroft 2002, 291-316).

2.2 Toimijuus

Toimijuuden käsite suhteessa lähisuhdeväkivaltaan on monitulkintainen. Usein tekijää pidetään aktiivisempänä toimijana kuin kokijaa. Samalla, vaikka väkivalta ja kontrolli tuomitaan, vastuu väkivallan katkaisemisesta asetetaan usein kokijalle (Ronkainen 2006). Mutta onko tosiaan niin, että kokijan toimijuus on usein heikkoa? Kuinka toimijuus linkittyy vastuuseen?

Toimijuus (eng. *agency*) tarkoittaa tietoista, aktiivista otetta, kannanottoja ja vaikuttamista itseään koskeviin asioihin ja omaan elämään - se on oman elämän rakentamista ja ylläpitoa, johon yksilö vaikuttaa omilla valinnoillaan ja toiminnallaan. (Karhula, Sellman, Sipari & Ylissassi 2022, 281). Toimijuus on yksilön aktiivista, rationaalista ja autonomista päätöksentekoa ja toimintaa (Honkasalo, Jylhänkangas, Leppo & Ahonen 2022, 20). Toimijuus edellyttää taitoa, tietoa ja tukea päätösten ja valintojen tekemiseen - toimijuuteen liitetään juuri aktiivisuus ja rationaalisuus, jolloin summanmutikassa tai toisten toiveiden mukaan tehtyjä päätöksiä ei pidetä toimijuutena (Jansson, Granö, Janhunen, Pikkarainen 2022, 193). Toisaalta jo termin isänä pidetty Anthony Giddens (1984, 9-10) problematisoi kaiken toiminnan tietoisuuden tai tarkoituksenmukaisuuden ja liitti toimijuuden nimenomaan toimintaan ja tekemiseen, mahdollisuuteen saada aikaan muutosta. Toimijuus liittyy hänen näkemyksensä mukaan olennaisesti myös valtaan ja siksi termi nivoutuukin niin kiinnostavasti tutkimuskysymykseemme pakottavan kontrollin ja vallan alaisuudessa eläneiden kokemukseen toimijuudesta.

Toimijuus on terminä peräisin yhteiskuntatieteiden, kulttuurintutkimuksen ja erityisesti sosiologian alalta (Jyrkämä 07, 205; Ronkainen 2006, 531). Termiä on käsitellyt esimerkiksi semiotikko Algirdas Greimas, joka erotteli toisistaan kyvyn ja osaamisen, mutta usein termi liitetään sosiologi Anthony Giddensiin (1984), joka tarkasteli yksilön ja yhteiskunnan rakenteiden välistä ristivetoa ja siinä tapahtuvaa toimintaa (Jyrkämä 2007, 202). Termiä tutkittiin runsaasti 2000-luvun alussa (Jyrkämä 2007, 196) ja se on erityisesti post-strukturalistien omakseen ottama käsite (Ronkainen 2008, 388). Sosiaalitieteellistä tutkimuskeskustelua toimijuudesta on käyty pitkällisesti, hahmotellen ja problematisoiden sitä, missä määrin yksilön toiminta on hänen itsensä määrittelemää.

Giddensiläinen lähestymistapa toimijuuteen korostaa rakenteiden kaksinaisuutta; hänen luomansa strukturaatioteoria painottaa rakenteiden toisaalta rajoittavan ja toisaalta mahdollistavan yksilön toimijuutta (Jyrkämä 2007, 202). Näkökulmaa on kritisoitu käyttökelttomaksi liian abstraktina, ja toisaalta koska se sivuuttaa myös toiminnan rakenteita ylläpitävän luonteen (Jyrkämä 2007, 205; Hokkanen 2013, 62).

Sosiaalialalla termiä on hyödynnetty erityisesti gerontologiassa sekä vammaisten ja sairaiden toimintakyvyn tarkastelussa, mutta termiä on jalostettu myös esimerkiksi sukupuolentutkimuksen ja yhteiskuntatieteiden piirissä (esim. Hokkanen 2013, Honkasalo 2004, Jyrkämä 2007). Sosiaalialalla termi on tulkintamme mukaan edelleen kuitenkin jokseenkin uusi ja alihyödynnetty, vaikka termi kurottelee kohti juuri sitä risteystä, jossa myös sosiaalialalla usein liikutaan: yksilön ja yhteiskunnan vastuut ja mahdollisuudet vaikuttaa elämäänsä. Vaikka toimijuuden kontekstuaalinen luonne on ymmärretty ja tunnustettu, näkökulma toimijuuteen on sosiaalialalla painottunut fyysisen toimintakyvyn tutkimiseen, kun taas toimijuuden rakentamisen psyykinen ja sosiaalinen luonne on jäänyt vähemmälle huomiolle (kts. Jyrkämä 2007).

Toimijuus onkin sidoksissa moniin kulttuurisiin, sosiaalisiin ja poliittisiin suhteisiin ja rakenteisiin, jotka osaltaan voivat laajentaa tai kaventaa valintojen mahdollisuuksia (Honkasalo, Jylhäkangas, Leppo & Ahonen 2022, 20-21). Samaan aikaan kyse on myös yksilöön rajautuvista elämäntilanteista, valinnanmahdollisuuksista ja resursseista - termi kaartelee jatkuvasti teemojen ympärillä, jotka koskettavat elämänhallintaa, elämäntapoja, mutta myös politiikkaa, elämänlaatua, hyvinvointia ja yhteiskunnallista tukea (Jyrkämä 2007, 204). Toimijuutta voi tarkastella erilaisista kulmista. Yksi tapa on jakaa toimijuus kolmelle tasolle: makrotasolla sijaitsevat diskursiiviset rakenteet kuten kulttuurinen asenneilmasto. Mesotasolle sijoittuvat instituutiot ja yhteisöt, ja mikrotasolta löytyy yksilö itse (Ojala, Palmu & Saarinen 2009, 15-16). Mikrotasolla sosiaalialalla voisi tarkentaa katseen asiakkaaseen tai työntekijään (kuten tekivät esimerkiksi Hietanen & Ojanen 2016). Oma näkökulmamme tasapainoilee näiden eri tasojen väliä.

Toimijuuteen vaikuttaa yksilön omat ominaisuudet, yhteiskunnalliset rakenteet, mutta myös sosiaalinen ympäristö ja kuinka yksilö kohdataan. Gerontologiassa ajatellaan, että yksilön toimijuus säilyy lähtökohtaisesti niin kauan, kun läheiset ihmiset tunnistavat ja tunnustavat yksilön toimijuuden (Jansson, Granö, Janhunen, Pikkarainen 2022, 193). Läheissuhteissa on siis mahdollisuus myös murentaa, heikentää tai haavoittaa yksilön toimijuutta. Samoin voisi ajatella, että myös vapaus ja rationaalisuus ovat yhteisöissä ja vuorovaikutuksessa rakentuvia ilmiöitä (Emirbayer 1997; Burr 2015, 139, 214).

Yleisesti kuitenkin katsotaan, kuten psykologi Albert Bandura kirjoittaa, että toimijuuteen liittyy olennaisella tavalla yksilön toiminnan tavoitteellisuus, ennakoitavuus, itseohjautuvuus ja reflektioisuus (Bandura 2001, 6-11; 2008, 16-18; mukaan Hokkanen 2013, 60-61). Tämän motivaatiopohjan tunnistaa myös Jyrkämä (2008), joka laajensi ja tarkensi näkökulmaa sisällyttämällä erilaisia tunteita ja motivaatiotekijöitä, jotka tuovat esiin toimijuuden verkostomaisen ja muuttuvan luonteen. Jyrkämä erottelee toisistaan toimijuuden eri modaaliteetteja, ja toisaalta korostaa, että toimijuus muodostuu kontekstissa, se on prosessinomaista ja muuttuvaa, vuorovaikutuksellista sekä neuvottelevaa ja tulkinnallista (Jyrkämä 2008, 196.) Modaaliteetit voi jaotella osaamiseen, kykenemiseen, haluun, täytymiseen, voimiseen ja tuntemiseen (Jyrkämä 2008, 206). Näkökulma on holistisempi kuin pelkkä toimintakykyä tarkasteleva raja ja pidämme hyödyllisenä sitä, että se huomioi toimijuuden sosiaalisesti muuttuvan luonteen.

Toimijuus ei ole yksilön ominaisuus, vaan se rakentuu sosiaalisesti osana vuorovaikutussuhteita (Ronkainen 2006, 532), minkä vuoksi pakottava kontrolli on toimijuuden kannalta niin satuttavaa. Toisaalta Starkin (2009, 257-259) huomion mukaan myös pakottavan kontrollin alaisuudessa elävät kokevat usein voivansa vaikuttaa elämäänsä jollain tavoilla, mikä onkin muutosvoimana tärkeä tunne.

Giddensiläinen toimijuuden käsitys on saanut kritiikkiä sukupuolentutkimuksen piiristä, josta sitä on syytetty rationaalisuutta, individualismia ja päämäärähakuisuutta liialti korostavana - sivuuttaen esimerkiksi sen tosiasian, että ihmisen toiminta on isolta osin hyvin rutinoitunutta ja toimimme oppimamme perusteella (Ojala, Palmu & Saarinen 2009, 14, 22). Toimijuus ei ole mustavalkoinen asia: samoin kuin identiteetti, se on häilyvä, karkaileva, kontekstisidonnaista ja siihen vaikuttavat yksilön aiemmat kokemukset ja hänen asemansa yhteiskunnassa. Samat henkilöt voivat osoittaa toimijuutta ja toisaalta ei-toimijuutta eri hetkissä ja eri tiloissa (Tuominen 2021, 110). Yhteiskuntatieteiden piirissä termiä on laajennettu toimijuuden ja ei-toimijuuden lisäksi tuomalla rinnalle käsityksiä erilaisista toimijuuden muodoista: ei ole kyse määreestä, joko yksilöllä joko on tai ei ole. Sen sijaan voidaan tunnistaa ylläpitävä, arkinen ja säilyttävä toimijuus (Honkasalo 2004, 57), pieni toimijuus, joka sisältää myös sietämisen (Jäppinen 2015, 207) tai haavoittunut toimijuus (Honkasalo, Jylhäkangas, Leppo & Ahonen 2022). Toimijuus voi myös vaihdella eri tilanteissa ja sama henkilö voi eri tilanteissa ottaa itselleen sekä vastuullisen toimijan että avuttoman uhrin positiot (Venäläinen 2012, 13).

Jotta voidaan puhua toimijuudesta, on kuitenkin syytä huomioida, onko toimijalla tosiasiallinen mahdollisuus valita tai toimia toisin (Barnes 2000, 47-49). Jos mahdollisuutta toimia toisin

ei ole ja yksilö on vaihtoehdottomuuden tilassa, ei ole mielekästä puhua toimijuudesta. Toimijuuteen liittyy olennaisesti myös kysymys vallasta. (Ronkainen 2008, 388). Olennaista on tunnistaa, onko toimijuuden rooli yksilön itselleen valitsema vai hänelle annettu tai pakotettu. Tämä näkökulma keskustelee kiinnostavasti Jyrkämän ”täytymisen” modaliteetin kanssa. Pidämme olennaisena sitä, että toiminta tulee ymmärtää laajasti, ei siis vain fyysisenä toimintana, vaan myös esimerkiksi ajattelun, tiedostamisen ja päättämisen tasolla tapahtuvana ilmiönä: toimijuutta tuottava toiminta ei aina ole näkyvää (Ojala, Palmu & Saari- nen, 2009, 21). Näin käsitettynä toimijuutta voi olla myös mielipiteiden ja suunnitelmien rakentuminen yksilön mielessä.

Sosiaalipalveluissa asiakkaan autonomisuus rakentuu kolmikantaisesti siten, että sen muodostavat yhdessä asiakas, työntekijä (jonka roolissa korostuvat vuorovaikutus ja kohtaaminen) sekä järjestelmä ja sen mahdollistamat palvelut (Vanjusov 2023, 306). Toimijuus on olennaisesti kytköksissä ihmisen kokemukseen osallisuuden tunteesta: vain kokemalla osallisuutta, eli vaikutusmahdollisuuksia oman elämänsä suhteen, asiakas voi motivoitua ja sitoutua kuntoutumiseen ja itseään koskevaan päätöksentekoon (Karhula, Sellman, Sipari & Ylisassi 2022, 281).

Esimerkiksi päihdepalveluissa autonomisuus, joka ymmärretään pitkälti synonyymiksi osallisuuden kanssa, alkaa Vanjusovin (2023, 312) mukaan järjestelmästä: mitä instituutiot mahdollistavat - millaisia palveluita on tarjolla. Sen jälkeen korostuu työntekijän rooli asiakkaan motivoinnissa ja ohjaamisessa palveluverkostossa ja vasta viimeisenä palikkana korostuu asiakkaan oma toiminta. Toisaalta ”asiakkaan tuen tarpeen voidaan katsoa korreloivan hänen toimintakykynsä kanssa” (Vanjusov 2023, 316), jolloin myös tuon viimeisen palikan kohdalla työntekijän panos voi olla merkittävä. Sekä toimijuus että osallisuus linkittyvät molemmat kontrolliin ja mahdollisuuksiin vaikuttaa oman elämän kulkuun eri konteksteissa.

Työntekijän rooli toimijuuden vahvistamisessa on kuitenkin olennainen, ja hän pystyy toiminnallaan joko vahvistamaan tai heikentämään asiakkaan kokemusta toimijuudestaan. Pysyvä (sosiaali-)työntekijä koetaan tärkeäksi osaksi toimijuuden rakentumisessa, jossa myös luottamus on olennaisessa roolissa (Tuominen 2021, 113). Auttamistyössä pyritään usein itsensä uhriksi määrittelevän asiakkaan toimijuuden vahvistamiseen (Juhila 2006, 215) ja hyvä, toimiva luottamussuhde asiakkaan ja työntekijän välillä korostuu siksikin, ettei asiakkaan oman toimijuuden ja vastuun korostaminen lipsahda asiakkaan syyllistämiseksi (Keskinen 2005, 192-198, 221-228).

On nimittäin melko tyypillistä, että väkivallan ja kontrollin kokijalta odotetaan vahvaa toimijuutta. Lähisuhdeväkivaltatapauksissa tuntuu selvältä, että vastuu toiminnasta on väkivallan tekijällä - hän on tilanteessa ollut toimija, joka on saanut aikaan pahaa. Binäärisesti ajateltuna väkivallan kokijalle jäisi tällöin passiivisen uhrin, kokijan rooli, ja moraalisesti ajateltuna on selvää, ettei väkivalta ole ansaittua. Uhrius voi näyttäytyä passiivisena ja uhriksi määrittyvä mielletään usein vähemmän vastuulliseksi ongelmatilanteeseen: toimijuuteen liittyy myös moraalinen latautuneisuus, sillä autonomisuutta pidetään yleisesti arvostettuna ja tavoiteltavana olotilana (Juhila 2006, 172, 214). Näin toimijuus, uhrius ja vastuu linkittyvät toisiinsa.

Ronkainen (2006, 534-535) kuvaa ristiriitaista ja fatalistista suhtautumista väkivallan vastuuseen, joka vuotaa esiin niin yksilöiden näkökulmista kuin myös yhteiskunnan rakenteista. Lähisuhdeväkivaltaa pidetään kyllä moraalisesti tuomittavana, mutta koska väkivallan tekijä ei itse yleensä ole halukas muutokseen, siirtyy vastuu väkivallan katkaisemisesta väkivallan kokijalle. Ronkainen kuvaa tätä ”arkijärkistä fatalismia suhteessa väkivaltaan” myös luottamuksen puutteena väkivallan tekijän vastuuta, kykyä ja toimijuutta kohtaan. Tekijä näyttää kyvyttömänä muutokseen, ja tällöin hänen toimijuutensa näyttää heikolta (Ronkainen 2017, 30). Tästä huolimatta väkivaltaa käyttäneiden palvelut perustuvat vapaaehtoisuuteen - väkivallan päättäminen jää myös rakenteellisella tasolla väkivallan kokijan aktiivisuuden varaan (Ronkainen 2006).

Järjestelmä odottaa väkivallan kokijalta tietynlaista toimijuutta: ”asiakas halutaan osalliseksi ja hänelle tarjotaan mahdollisuuksia osallisuuteen, kunhan se tapahtuu järjestelmän ehdoilla” (Vanjusov 2023, 320). Myös Uusitalo (2023) käsittelee laajasti vääristymää siitä, kuinka sosiaalipalveluiden asiakkaat ”oikeat” tai toivotut valinnat nähdään itsemääräämisoikeutena, mutta ”väärit valinnat” kuten päihteidenkäyttö näyttävät harhaisena, ei-tietoisena toimintana. Asiakkaan toimijuus siis sivuutetaan ja tulkitaan olemattomaksi tilanteissa, joissa hän toimii eri tavoin kuin työntekijä toivoisi.

Väkivaltapalveluissa toimijuuden vaade näyttää ristiriitaisena. Kun naista syyllistetään väkivaltaiseen parisuhteeseen jäämisestä, on kyse naisen toimijuuden kyseenalaistamisesta (Notko 2011, 197-198). Asiakkailta odotetaan toimijuutta, jotta he korjaisivat tilanteet, johon eivät itse ole vastuullisia. Väkivaltaisissa suhteissa elävien naisten on odotettu toimivan aktiivisesti, määrätietoisesti ja muutoshakuisesti parantaakseen omaa tilannettaan; joissain tilanteissa tämä on nähty jopa ehtona avun saamiselle (Jäppinen 2015, 262). Odotukset, tai jopa velvoitteet aktiivisesta toimijuudesta sivuuttavat väkivaltaa kokeneen naisen kokemuksen ja

tunteet; esimerkiksi pelon ilmaisulle ja avuttomuuden kokemukselle ei välttämättä jää tilaa (Keskinen 2005, 268, 361; Jäppinen 2015, 262). Samoin silloin tullaan sivuuttaneeksi myös väkivallan tekijän, kuin myös yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän vastuuta ongelmien ratkaisijoina (Virkki & Lehtikangas 2014).

Toimijuuden tarkastelu ja pyrkimys sen vahvistamiseen on väkivallan vastaisen työn piirissä kaikesta vaikeudestaan huolimatta perusteltua, sillä vahvan toimijuuden on nähty ehkäisevän riskiä altistua lähisuhdeväkivallalle: ihmisen mahdollisuus päättää omasta elämästään korreloi negatiivisesti koetun väkivallan kanssa (Kim, Atteraya & Yoo 2019, 1088). Väkivallan jatkuessa kokija alkaa toimimaan omien halujensa ja tarpeidensa kustannuksella väkivaltaisten tilanteiden välttämiseksi. Parisuhdeväkivalta heikentää kykyä ilmaista omaa tahtoa ja haluja sekä rajoittaa väkivaltaa kokeneen mahdollisuuksia valita, vahvistaen samalla tunteita omasta kykenemättömyydestä. (Husso 2003, 188-189.) Toisin sanoen väkivalta muokkaa parisuhteen osapuolien toimijuuksia (Ronkainen 2017, 22). Niin fyysinen ja seksuaalinen väkivalta kuin kontrolli sekä painostaminenkin parisuhteessa kaventavat väkivallan kokijan toimijuuden tilaa sekä vähentävät väkivaltaa kokeneen yksilön omaehtoisen toimijuuden mahdollisuuksia (Keskinen 2005, 69, 277).

Toimijuutta voidaan vahvistaa erilaisin keinoin, joista yksi toistuvasti esiin tuotu on itse-reflektio. Jotta yksilö pystyy tulkitsemaan tilannettaan, omaa toimintaansa ja toimintamahdollisuuksiaan, hänen on kyettävä tarkastelemaan omaa elämää ja siinä tapahtuvia muutoksia kriittisesti: mikä kaikki omassa elämässä on hänen itsensä aikaansaamaa, mikä ympäristön? Tämän havainnoinnin ja kerronnan avulla yksilö saa myös kokemuksen tarkoituksenmukaisuudesta, mikä vahvistaa toimijuuden kokemusta (Toivonen ym. 2019; Valkonen 2018). Toimijuus vaatii päätösten ja valintojen tekemisen taitoa ja tietoa, eli se muuttuu mahdottomaksi, jos yksilöllä ei ole tietoa tai ymmärrystä siitä, mitä itselle on tapahtunut ja kuinka se omaan elämään vaikuttaa, tai uskoa mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan elämään. Erilaiset traumat kaventavat toimijuutta esimerkiksi herkistämällä yksilön negatiivisille uskomuksille, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, kuinka paljon omiin kykyihin uskoo (Traumaterapiakeskus 2019, 72-73). Pystyäkseen toimimaan täysvaltaisesti, ihminen tarvitsee perusturvallisuuden tunnetta, jota lähisuhdeväkivallan eri muodot ovat murtaneet (Linner Matikka 2023, 62). Väkivallan tai kontrollin alla elänyt yksilö on varovainen ja saattaa varmuuden vuoksi jatkuvasti pelätä pahinta: on vaikeaa ottaa omaa elämää haltuun, kun erilaisten vaihtoehtojen näkeminen on muuttunut mahdottomaksi (Hipp 2023, 25).

Toimijuuteen linkittyvät siis yhteiskunnan odotukset vastuusta ja velvollisuuksista, kysymykset läheissuhteiden roolista ja toisaalta itsereflektio- ja tietoisuustaidot. Toimimme sosiaalisina olentoina järjestelmän sisällä, jolloin täysi autonomisuus on aina mahdotonta (ja se tuskin olisi mielekäästä). Käännyimme kohti toisia ihmisiä, ja antautuminen kannateltavaksi on yksi ihmisyyden kauneuksista. Sen keskellä omien rajojen hahmottaminen ja niistä kiinni pitäminen ei ole itsestäänselvyys.

2.3 Traumainformoitu työote

Traumainformoidussa työotteessa olennaista on ymmärtää ympäristön tasojen vaikutus yksilön elämään: perhe, lähisuhteet, mutta samoin yhteisöjen ja instituutioiden tuki, kulttuurinen ilmapiiri, sosiaalipolitiikka ja nykyhetki vaikuttavat yksilön kokemuksiin ja mahdollisuuksiin toimia ja - erityisesti: hyvinvointia tukevaa toimintaa voi tapahtua näillä kaikilla tasoilla (Sarvela 2023, 30). Traumainformoitu lähestymistapa pyrkii ”syvälliseen toipumisen kulttuuriin”, jossa puututaan pahoinvoinnin juurisyihin ja rakennetaan yhteisöjä ja ympäristöjä, joissa luonnolliset korjaavat kokemukset mahdollistuvat (Sarvela 2023, 32, 36, 42). Traumainformoitu työote muistuttaa rakenteellista sosiaalityötä.

Traumainformoitu työote on opinnäytteessämme merkityksellinen taustateoria, koska se käsittää ihmisen holistisena kokonaisuutena ja on siten linjassa sen kanssa, kuinka ymmärrämme myös esimerkiksi toimijuutta. Vaikka traumainformoitu työote pysyy tutkimuksessamme taustalla eikä Omatilan työntekijöillä ole siihen koulutusta, on työote viime vuosina ollut paljon esillä ja sen tarkastelu on siksi ajankohtaista. Pohdimme myös, mitä uutta termi todella tuo sosiaalialan kentälle.

Asiakkaan kuuntelulla on olennainen merkitys siinä, että työntekijä pyrkii aidosti ymmärtämään asiakkaan mielen, identiteetin ja toiminnan sisäistä logiikkaa (Juhila 2006, 251). Tämä onkin yksi asiakaslähtöisyyden, mutta myös traumainformoidun työotteen lähtökohdista. Keskustelussa asiakkaan kanssa tunnustetaan ja tunnistetaan aiemmat kokemukset, mutta korostetaan myös muutoksen resurssseja, muokataan identiteettiä ja vahvistetaan ongelmatulkintoja muutosta edesauttavaan suuntaan (Juhila 2006, 254). Toisaalta myös terveydenhuollon puolella on havahduttu siihen, että avun piiriin hakeutuvilla voi olla aiempaa traumataustaa, joka työn puitteissa on hyödyllistä tiedostaa: pienetkin muutokset hoitotyössä voivat merkittävästi helpottaa asiakkaan oloa, ennaltaehkäistä vaikeita asiakastilanteita ja vähentää työntekijöiden kuormitusta (Hackenberg 2022, 6, 38). Tämä kertoo siitä, että jopa aloilla, joilla

näkökulma ihmiseen ja ihmiskehoon on painottanut biologista ja fyysistä näkökulmaa, on alettu tiedostamaan kokonaisvaltaisen kohtaamisen merkitys.

Ymmärrys traumasta ja traumatisoitumisesta on vuosikymmenten aikana kasvanut, ja samalla on levinnyt tietoisuus myös toipumisen mahdollisuuksista. Avainasemassa ovat turvallisuuden ylläpitäminen, kokemusten sanoittaminen, toivo ja muiden ihmisten läsnäolo (Hipp 2023, 24). Omien kehollisten reaktioiden tunnistaminen, erilaisten toiminta-impulssien hahmottaminen ja kyky tunnistaa omia tunteita on traumasta toipumisessa tärkeää: ihmisen täytyy kiinnostua omista sisäisistä reaktioistaan (Hipp 2023, 21). Toipuminen on hidasta ja työlästä ja ympärillä olevat ihmiset vaikuttavat siihen merkittävästi.

Traumainformoitu työote on osa paradigman muutosta, jossa ihminen kohdataan kokonaisvaltaisesti, eikä esimerkiksi pelkästään lääketieteellisten toimenpiteiden kohteena. Mielenterveyden ammattilaiset eivät ole ainoita, jotka ovat jatkuvasti tekemisissä traumatisoituneiden asiakkaiden kanssa - tietoa on vuosien saatossa kerääntynyt myös erilaisten traumasta selviytyneiden kokemuksista, trauma- ja väkivaltatutkimuksen keräämästä tiedosta, erilaisista hoitomalleista, sekä sosiaalisesta ja poliittisesta toiminnasta, jolla on pyritty ehkäisemään väkivaltaa ja traumaa (Sarvela 2023, 29). Siksi on tullut näkyväksi, että trauman ehkäisy ja siitä toipumisen tukeminen on yksittäistä ammattikuntaa laajempi projekti. Traumainformoidussa lähestymistavassa "kaikki ihmiset pyritään integroimaan osaksi elämäntapaa, jossa ennaltaehkäistään haavoittavien kokemusten syntymistä ja edistetään väkivallasta sekä muista haitallisista kokemuksista toipumista" (Sarvela 2023, 28). Traumainformoitu työote rakentuu holistiselle eli kokonaisvaltaiselle käsitykselle hyvinvoinnista, joka ei typisty terveyteen tai vaurauteen, vaan johon liittyvät olennaisesti esimerkiksi yhteisöllisyyden tärkeys, osallisuus, sekä pyrkimys voimaannuttaa ja valtaannuttaa palveluiden käyttäjiä ottamaan vastuuta omasta elämästään (Maanmieli & Sarvela 2022, 28). Tämä voi tapahtua esimerkiksi psykoedukaation kautta, kun asiakasta autetaan ymmärtämään omaa vireystilaansa ja autonomisen hermoston säätelyä (Pelkonen & Sarvela 2020, 266).

Traumainformoidun lähestymistavan taustalla vaikuttavat teoriat ja taustaolettamukset, jotka Sarvela (2020, 21-22) on tiivistänyt neljään:

1. Kiintymyssuhdeteoria: ymmärrys varhaisten vuorovaikutussuhteiden tärkeydestä kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille;
2. Keholliset itsesäätely- ja tunnetaidot, joiden avulla ymmärrämme syvällisesti traumatisoitumisen dynamiikkaa. Ymmärrämme, kuinka reagoimme traumaan ja mikä meissä aktivoituu kohdatessamme traumatisoituneen asiakkaan;
3. Tietoisuus

siitä, että nykyisessä järjestelmässä on ylikorostettu yksilön pysyviä persoonallisuuden ominaisuuksia ja aliarvioitu poikkeavien tilanteiden vaikutusta hyvinvointiin; 4. Integratiivinen ja kokonaisvaltainen ihmiskuva: ymmärrämme, että ihmiset toimivat laajoissa, meille näkymättömissäkin konteksteissa.

Muita kulmakiviä, periaatteita ja arvoja ovat aito turvallisuus ja ihmislähtöisyys, toisen ihmisen ja tämän rajojen sekä omien rajojen kunnioitus sekä ymmärrys siitä, kuinka voimakkaita ja ristiriitaisia tunteita traumatisoituminen voi aiheuttaa. Myös hyvä tunneyhteys on olennaista, ja sen muodostumiselle saa antaa aikaa. (Sarvela 2023, 24; Pelkonen & Sarvela 2020, 266).

Tavassamme käsitellä traumainformoitua työtettä tässä opinnäytteessä painottuu rakenteellinen näkökulma. Traumainformoitu työote ulottuu koko organisaation lävitse ja vaatii toimintaan jokaisen tason linkittymistä mukaan mallin toimintaan. Se on syvä asennemuutos työkuulttuurissa ja valtauttaa työntekijöitä vaikuttamaan omaan työhönsä, mikä lisää merkityksellisyyden kokemusta ja saa sitoutumaan organisaatioon ja sen tavoitteisiin vahvemmin. Työkuulttuuri on avoin ja hyväksyvä. (Sarvela 2020, 18-19.) Suomessa traumainformoitu työkuulttuuri ei ole yleistynyt vielä laajassa skaalassa, sillä muutos vaatii aikaa, pitkäjänteisyyttä, sekä irti päästämistä vanhoista toimintamalleista. Muutos ei myöskään ole mahdollinen, jos se ei lävistä koko organisaatiota, aina kenttätyöntekijöistä johtajiin ja päätöksentekijöihin asti. (Pelkonen & Sarvela 2020, 277-280; Maanmieli & Sarvela 2022, 27-30.) Työote onkin merkittävä yhteiskunnallisella tasolla asti, sillä sen avulla voidaan kehittää myötätuntoisia, toimivia palveluja, jotka ovat myös taloudellisesti kestäviä. Psykkiset traumat aiheuttavat merkittävää sosiaalista harmia yksilölle sekä tämän lähipiirille tai yhteisölle. Tämä vaikutus näkyy myös yhteiskunnallisella tasolla sosiaalisina haasteina, resurssien riittämättömyytenä sekä taloudellisena kulueränä. (Sarvela 2020, 16-17.)

Traumainformoidun järjestelmän keskeisimpiä elementtejä ovat toimijuuden kokemuksen vahvistuminen, traumaymmärrys sekä ihmislähtöinen toimintatapa (Sarvela 2020, 19-21). Järjestelmän toimivuus nojaa avoimeen ja hyväksyvään kulttuuriin, jossa myös vaikeammista aiheista kyetään keskustelemaan turvallisesti. Traumainformoitu suuntaus ymmärtää erilaisuuksien ja eriävät mielipiteet, sekä näkökannat. Tällaisen ympäristön rakentaminen vaatii sen, että jokainen osallistuu ja elää traumainformoidun arvopohjan mukaisesti. (Pelkonen & Sarvela 2020b, 269-272.) Tämä pyrkimys kuuluu sosiaalityöhön aina: yhteiskunnan heikompiosaisten auttamiseen kuuluu aina myös pyrkimys edesauttaa yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta.

Lähes jokaisella on elämänsä aikana traumaattisia kokemuksia (Sarvela 2020, 19). Tämän vuoksi vahva itsetuntemus ja kyky reflektoida ovat tärkeitä, jotta ammattilainen tunnistaa itsessään kipukohtia ja niiden juurisyyt. Itsetutkiskelu ja ymmärrys omia käytösmalleja kohtaan antaa eväitä myös asiakastyöskentelyyn, sillä empatia ja ymmärrys itseä kohtaan peilautuu ympärillä olijoihin ja asiakkaisiin. (Nyberg & Lindroos 2020, 82-84.) Erytisen tärkeää tämä on työssä, jossa kohtaa traumatisoituneita asiakkaita: väkivaltaa kokeneiden ihmisten pelko sivuutetaan esimerkiksi viranomaisten taholta. ”Pelkäävät naiset tulevat helposti luokitelluiksi ylireagoiviksi ja hysteerisiksi huoltajuudesta käytävissä oikeudenkäynneissä, tai pelko tulkitaan pyrkimykseksi mustata väkivaltaisen ex-aviomiehen maine” (Ronkainen 2006, 546; kts. myös Keskinen 2005). Tällaisen vinouman tunnistaminen ja toisen ihmisen pelon ja trauman ääreen pysähtyminen vaatii tunnetaitojen hallintaa.

Traumainformoitu työote antaa eväitä traumaosaamiseen ja traumatisoituneen ihmisen toimijuuden vahvistamiseen. Se käsittää, miten traumatausta vaikuttaa mieleen ja käytökseen ja antaa valmiuksia yleisiin käytänteisiin, joita jokainen voi hyödyntää. Traumainformoidussa työyhteisössä työskentelevä ammattilainen osaa myös nähdä, milloin asiakas tulee ohjata eteenpäin trauman käsittelyn ammattilaisille, kuten psykoterapiaan. Traumainformoitu työote ei siis anna valtuuksia tai kykyä intensiiviseen traumatyöskentelyyn, vaan se opettaa eri alojen ammattilaiset ymmärtämään, miten traumatausta voi heidän työssään näkyä ja miten he voivat ottaa sen vastaan. (Pelkonen & Sarvela 2020b, 292-293.)

2.4 Väkivaltatyö Suomessa

Käsitlemme nyt lähisuhdeväkivaltaa koskevaa lainsäädäntöä ja rakenteita, mikä auttaa selvittämään miksi tämä suhteellisen laaja termi, lähisuhdeväkivalta, ei yksin riitä kuvaamaan suhteissa tapahtuvaa kaltoinkohtelua ja auttaa meitä siten perustelemaan, miksi olemme kokeneet tarpeelliseksi rajata aiheemme vain pakottavaa kontrollia kokeneisiin.

Lähisuhdeväkivalta ei ole rikosnimike itsessään, mutta väkivalta on tietenkin laitonta. Laki käsittää väkivallan laajemmin kuin vain fyysisenä toimintana: myös ruumiillinen, henkinen ja taloudellinen väkivalta on lainvastaista. Lisäksi esimerkiksi uhkaaminen, pakottaminen, vapauden riistäminen ja vainoaminen ovat liitännäisilmiöitä, jotka laki kieltää (Rikoslaki 578/2015). Oleellimmat lait sosiaali- ja terveyshuollon palveluja koskien ovat sosiaalihuoltolaki (1301/2014) sekä lastensuojelulaki (417/2007). Sosiaalihuoltolaki säättää 3 luvun 11 §, että sosiaalipalveluita on järjestettävä lähisuhde- tai perheväkivallasta aiheutuvaan tuen tarpeeseen. Lisäksi se velvoittaa 25 § ja 29 § tarjoamaan psykososiaalista tukea toimintakykyä

heikentävissä tilanteissa ja kriisitilanteissa, joihin molempiin sisältyy lähisuhdeväkivallan kokemukset. Lastensuojelulain 1 § mukaan lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeuksia tasapainoiseen, turvalliseen ympäristöön ja kasvuun.

Yhteiskunnallisella tasolla lähisuhdeväkivalta aiheuttaa vuosittain suuria taloudellisia kustannuksia (Niklander & Krogell 2024, 2). Tutkimukset osoittavat, että lähisuhdeväkivallalle altistuvat käyttävät sosiaali- ja terveyspalveluja merkittävästi enemmän kuin muut yhteiskunnan jäsenet ja päivystykseen päätyneet lähisuhdeväkivallan uhrin päätyvät todennäköisemmin uudelleen fyysisen väkivallan uhreiksi (October & Laitinen 2022, 3; Valtioneuvoston kanslia 2022, 10-11; Hackenberg 2022, 10). Toisaalta taas Musa (2019, Valtioneuvoston kanslia 2022, 10-11) toteaa, että on myös paljon lähisuhdeväkivaltaa kokevia henkilöitä, jotka eivät käytä heille kuuluvia sosiaali- ja terveyspalveluita ollenkaan tai käyttävät niitä hyvin vähäisesti. Lähisuhdeväkivalta tunnustetaan vakavaksi, terveyttä vaarantavaksi ilmiöksi, johon puuttumiseen tulee olla tehokkaita keinoja (October & Laitinen 2022, 3-4).

Väkivallan vastaisten palveluiden kehittämistä ei Ronkaisen (2008, 391) mukaan ole kuitenkaan edistetty viranomaislähtöisesti tai kolmannen sektorin aloitteiden pohjalta, vaikka tietoisuus ilmiön laajuudesta on ollut tiedossa - sen sijaan vasta kansainväliset velvoitteet ovat vieneet työtä eteenpäin. Esimerkiksi turvakodit muuttuivat valtakunnalliseksi palveluksi vasta vuonna 2014 sen jälkeen, kun Suomi sitoutui Istanbulin sopimukseen vuonna 2011. Sopimus koskee perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista, ja sen seurauksena perustettiin myös valtakunnallisesti toimiva Nollalinja, eli anonyymi tukipuhelin, johon soittamalla väkivaltaa kokenut saa tukea ja neuvoja (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023).

Lähisuhdeväkivallan sukupuolittuneisuus on jo vuosikymmeniä ollut sosiologeja, kriminologeja ja muita tutkijoita jakava aihe. Siinä missä sukupuolentutkijat ja väkivallan vastaista työtä tekevät asiantuntijat tyypillisesti korostavat ilmiön sukupuolittuneisuutta, on kyselytutkimuksissa saatu tuloksia, joissa koetun lähiväkivallan määrälle ei sukupuolten välillä kyettä näkemään eroja. Ajantasaisten ja todenmukaisten tilastojen saaminen lähisuhdeväkivallasta on haasteellista jo kyselytutkimuksen menetelmällisten rajoitteiden vuoksi ja palveluiden alueellisten erojen vuoksi, sekä siitä syystä, että palveluita järjestävät usein vain kolmannen sektorin toimijat. On selvää, että vain pieni osuus tapauksista tulee viranomaisten tietoon tai päätyy tilastoihin asti (Fagerlund 2023). Lähisuhdeväkivaltaa pidetään kuitenkin vakavana ilmiönä, joka tulee tunnistaa ja johon tulee puuttua tehokkaasti (October & Laitinen 2022, 3-4; Valtioneuvoston kanslia 2022, 19 & 89-90). Väkivallan erilaisia ilmenemismuotoja onkin viime

vuosina määritelty ansiokkaasti (Bildjuschkin, Ewalds, Hietämäki, Kettunen, Koivula, Mäkelä, Nipuli, October, Peltonen & Siukola 2019).

Väkivaltaan puuttuminen on silti vaikeaa: vaikka väkivallan eri muotoja kartoitetaan ja nimeetään entistä paremmin, tulkinta väkivallasta nimenomaan fyysisenä vallan käyttönä korostuu edelleen. Sosiaalityöntekijöiden rooli lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja ehkäisyssä on keskittynyt aiemmin pitkälti fyysisen väkivallan tunnistamiseen, koska juuri fyysinen väkivalta on ajateltu väkivallan keskeiseksi muodoksi (Pitman 2017). Tämä on haasteellista, koska pahoinpitelyt lähisuhteissa ovat usein siinä mielessä vähäisiä, etteivät ne välttämättä aiheuta syitä hakeutua terveydenhuollon tai muiden viranomaispalveluiden piiriin (Stark 2009, 188-121). Väkiältä jää dokumentoimatta, eikä siitä koidu tekijälle seurauksia pitkäänkään jatkuessaan.

Lähisuhdeväkivallassa väkivallan tekijä on tuttu ihminen, johon kokijalla on usein vahva tunneside. Se lisää merkittävästi tilanteen vahingollisuutta ja luo luottamuspulaa sekä ihmissuhteisiin, että kokonaisuudessaan elämää kohtaan. Kokijan usko elämän mielekkyyteen hiipuu ja turvattomuuden kokemus vahvistuu. (Linner Matikka 2020, 66.)

Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen on siis hankalaa silloin, kun kyse on fyysisestä vallan käytöstä. Vielä hankalampaa se on, kun kontrolli tapahtuu muilla keinoin. Järjestelmä ei kykene tunnistamaan jokapäiväistä pelkoa ja uhkaa, jonka alaisuudessa väkivaltaa ja kontrollia kokevat elävät. Yhteiskunnallisella tasolla ei vielä tunnisteta henkisen väkivallan merkitystä ja esimerkiksi rikosoikeudellisesti sen esiintuominen on hyvin haastavaa (Lidman 2015, 65-66; Korkman 2024). Lainsäädäntö painottaa yksittäisiä tilanteita ja hetkiä, kun taas kontrolli muotoutuu hitaasti, prosessinomaisesti. Suhteen sisällä tapahtuva valta ja kontrolli luovat pitkään jatkuessa lukkiutuneen ja epäsymmetrisen valtdynamiikan, joka vaikuttaa kaikkiin osapuoliin ja heidän välisiin suhteisiinsa (Ronkainen 2017; Keskinen 2005, 47-48). Yksittäisten tilanteiden esiintuominen ei silloin tuo apua kontrollin kokijalle, koska kontrollin vaikutus ei rajaudu vain tiettyyn hetkeen (Stark 2009, 229-230, 302-303) - suhteen sisäinen dynamiikka ei ole ulkopuolisille näkyvä.

Toisaalta yhteiskunnalla ei ole juuri valmiuksia puuttua tällaiseen vahingolliseen tilanteeseen, vaikka se onnistuttaisiinkin tunnistamaan. Itsemääräämisoikeuden vuoksi ei laillisesta näkökulmasta voida puuttua yksilön vapautteen olla väkivaltaisessa suhteessa. Esimerkiksi Englannissa ja Walesissa ratkaisua on haettu lainsäädännöstä: pakottava kontrolli kriminalisoitiin 2015. Vastaavia aloitteita on esitetty myös Suomessa. Kriminalisointi ei välttämättä suoraan

helpottaisi kontrollin tunnistamista, mutta puuttumista se edesauttaisi. Se olisi kontrollin kokijan etu, sillä lähisuhdeväkivaltaa kokeva henkilö voi olla kykenemätön lähtemään tilanteesta (Stark 2009, 223-224). Tässä onkin yksi vallan, toimijuuden ja syyllisyyden risteyksessä sijaitsevista kiinnostavista kysymyksistä: kuinka uhrius, valta, toimijuus ja vastuu linkittyvät toisiinsa? Jos pakottava kontrolli heikentää kokijan toimijuutta, kuinka satuttavan suhteen voi päättää? Onko traumasensitiivistä odottaa toimijuutta ihmiseltä, joka on elänyt väkivallan ja kontrollin alaisuudessa?

3 Opinnäytetyön yhteistyökumppani Omatila

Lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatila sijaitsee Espoon Matinkylässä ja se on osa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen palveluja (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue 2025). Omatilan toimipiste sekä puhelinpäivystys ovat avoinna arkisin virka-aikaan. Aamupäivällä toimipisteellä on walk-in-päivystys. (Espoon kaupunki 2025.)

Omatila tarjoaa psykososiaalista tukea ja keskusteluun perustuvaa ohjausta ja neuvontaa kaikille lähisuhdeväkivaltaa kokeneille ja väkivaltaa käyttäville naisille. Väkivaltaa käyttäville miehille on oma ulkopuolinen, kolmannen sektorin palveluntuottajansa. Omatilan palveluissa autetaan asiakkaita tunnistamaan lähisuhdeväkivaltaa ja sen merkkejä, ja tarjotaan tukea kokemuksista selviämiseen. Ohjauksen tavoitteena on saada asiakas vapautumaan väkivaltaisesta elämästä ja näin kohentaa hänen elämäntilannettaan. Palveluihin sisältyy neuvonnan lisäksi ammatillisesti toteutetut vertaistukiryhmät, sekä tarvittaessa myös turvakotiasumisen järjestämistä asiakkaalle. (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue 2025; Espoon kaupunki 2025.) Omatila mahdollistaa asiakkuuden myös alaikäisille, joskin se edellyttää molempien vanhempien hyväksynnän. Poikkeuksellista Omatilan tarjoama tuki on juuri sen psykososiaalisen luonteen vuoksi. Palveluissa painottuu keskusteluapu ja pitkät, yli vuodenkin kestävät asiakkuudet.

4 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Omatilan psykososiaalista työtettä pakottavaa kontrollia kokeneiden asiakkaiden toimijuuden vahvistamisessa. Tavoitteenamme on tuottaa tietoa työntekijöiden traumaosaamisesta sekä heidän näkökulmistaan pakottavan kontrollin

seurauksista asiakkaiden toimijuuteen. Tuotetun tiedon pohjalta Omatilan työtapoja voidaan kehittää. Tutkimuskysymyksemme kuuluvat: Miten pakottavaa kontrollia kokeneen toimijuutta pyritään vahvistamaan Omatilan asiakastyössä? Mitä yhteneväisyyksiä käytetyillä menetelmillä on traumainformoituun työtoteeseen?

5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksellinen opinnäytteemme on laadullinen tapaustutkimus: tutkimus on rajattu yksittäisten ihmisten käsityksiin ja havaintoihin tietyssä, rajatussa kontekstissa. Opinnäytetyömme toteutettiin Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatilan kanssa.

Teimme opinnäytetyön suunnitelman keväällä ja sen yhteydessä aineistonhallintasuunnitelman (Liite 1). Haimme tutkimuslupaa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelta keväällä 2025 ja saimme sen kesän aikana. Laadimme tiedotteen opinnäytetyöstämme (Liite 3), jonka lähetimme yksikköön ennen sovittua haastattelu-aikaa haastateltaville tutustuttavaksi. Haastattelut olivat vapaaehtoisia ja niihin osallistuivat kaikki Omatilan viisi sosiaaliohjaajaa 3.9.2025 ja 19.9.2025 järjestetyissä yksilöhaastatteluissa. Haastattelupäivänä annoimme jokaiselle haastateltavalle nähtäville aiemmin mainitun tiedotteen opinnäytetyöstä, tutkimuslupamyönnön LUVN:lta, sekä suostumus- ja tietosuojalomakkeen ennen haastattelun alkua (Liitteet 4 & 2). Haastateltavat antoivat suostumuksensa haastatteluille allekirjoittamalla lomakkeen.

Osallistujilla oli mahdollisuus kysyä heitä askarruttavia asioita ennen haastattelun alkua ja suostumuksen antamista, mutta myös milloin vain haastattelun aikana. Sosiaaliohjaajat vastaavat asiakastyöstä ja -kontakteista, joten heillä on käytännön kokemusta siitä, miten asiakkaiden kokema kontrolli näkyy työskentelyssä. Kaikki työntekijät olivat olleet Omatilassa töissä yli kaksi vuotta, joten heillä on jo kokemusta ilmiöstä ja ovat siten mielekkäitä haastateltavia.

Haastattelut toteutettiin nauhoitettuna teemahaastatteluina, joihin olimme pohtineet etukäteen teemoja, joista halusimme haastateltavilta kuulla. Teemahaastattelun muodon vuoksi pystyimme pitämään haastattelutilanteet keskustelunomaisina ja luontevina. Haastateltavat on anonymisoitu.

Aineistomme koostuu näistä haastatteluista. Lyhyin haastattelu oli 48 minuuttia ja pisin 65 minuuttia. Yhteensä ääninauhaa oli 281 minuutin verran, ja se litteroitiin tiivistetyssä ja anonymisoidussa muodossa 52:n sivuun tekstiä. Jo litterointivaiheessa iloitsimme aineistomme runsaudesta, ja teimme jonkin verran aineiston rajausta.

Litteroinneista nostettiin koodauksen ja teemoittelun avulla tutkimuskysymysten kannalta relevantit kohdat ja haastateltavien huomioita peilattiin toisiinsa sekä teoriapohjaamme. Tuloksiin on nostettu myös haastateltavien itsenäisesti esiintuomia huomioita, sikäli kun olemme pitäneet niitä ilmiön ymmärtämisen kannalta olennaisina tai muutoin tärkeinä.

Teoriasidonnaisten tutkimuksen hyötynä pidämme sitä, että vielä aineistoa käsitellessämme meidän oli mahdollista laajentaa teoriapohjaamme sen perusteella, mitä aineistosta nousi esiin. Teoriasidonnaisessa tutkimuksessa ei niinkään testata tiettyä, ennalta määrättyä teoriaa, vaan aineiston tuloksia tulkitaan teoriataustaa hyödyntäen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Aiheemme huomioiden lähestymistapa tuntui perustellulta ja antoisalta. Lisäksi se toi painoarvoa aineistollemme.

Seuraavaksi kuvailemme menetelmämme laadullisesta tutkielmasta aineiston käsittelyyn ja analyysiin.

5.1 Laadullinen tutkielma

Laadullinen tutkimus on vuorovaikutuksellinen tutkimustapa. Se liittyy usein ihmisten sisäisen maailman ja todellisuuden tutkimiseen, sillä sen avulla saadaan ymmärrystä yksilöiden sosiaalisesta toiminnasta ja kokemusten merkityksellisyydestä. Laadullinen tutkimus on pitkälti tulkittamista ja ymmärtämistä. Tutkijalla tulee olla hyvä perehtyneisyys tutkittavaan aihealueeseen, mutta kuitenkin avoin mieli uusille näkökannoille ja tulkinnoille. (Vilka 2021, 17-20.) Työskentely ei ole laadullisessa tutkimuksessa täysin suoraviivaista, sillä aineiston kerääminen ja analysointi tapahtuvat useissa sykleissä (Kananen 2014, 100).

Laadullinen tutkimus sopii tilanteisiin, joissa halutaan syventävää tietoa ilmiöstä sekä niiden olemassaoloista. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä ovat ilmiöön syvästi perehtyminen ja pyrkimys sen ymmärtämiseen, vuorovaikutus kohderyhmään aineistoa kerätessä, yksittäisten kokemusten ja näkemysten arvostaminen ja niihin huomion kiinnittäminen. Laadullinen tutkimus synnyttää uusia teorioita, mutta sen tuloksia ei voida kuitenkaan yleistää kohdetapausten ulkopuolelle. (Kananen 2014, 16-18.)

Laadullinen tutkimus työtapana sopii loistavasti työn kehittämiseen, kun tutkimme yhteistyötahon työmenetelmien käyttöä asiakaskohtaamisissa. Sen avulla saimme tietoa kohderyhmän kokemuksista ja ajatuksista siitä, mitkä asiat ovat oleellisia ja merkityksellisiä opinnäytetyön aihealuetta koskien, koska laadullinen tutkimus auttaa vastaamaan avoimiin kysymyksiin, joissa selvitetään mitä ja miten ilmiö tai tutkimuksen kohde toimii (Juhila 2021a).

Tutkimuksemme ei ole teoria- tai aineistolähtöinen, vaan sijoittuu niiden välimaastoon teoriaohjaavana tai teoriasidonnaisena tutkielmana, jossa aineiston analyysi ei perustu vain tietyn teorian tai hypoteesin testaamiseen, mutta jossa aineistosta tehdyille havainnoille etsitään vahvistusta teoriasta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Teoriaohjaavassa eli abduktiivisessa sisällönanalyyysissä liikutaan aineiston ehdoilla, mutta aineistosta esiin nousseet teemat kytketään teoreettisiin viitekehyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112-119). Olemme siis hakenneet teoriasta vahvistusta ja tukea teemoille ja ilmiöille, joita aineistostamme nostimme.

Abduktiivisen aineistoanalyysin valinta perustuu siihen, että taustateorian tutkielmamme oli traumainformoidun työtteen kirjallisuutta, johon peilattiin aineistosta saatuja tuloksia. Tarkoitus ei ollut kuitenkaan tutkia traumainformoidun työtteen käyttöä suoraan, sillä organisaatiolla ei ole koulutusta menetelmän hyödyntämiseen. Tämän vuoksi viitteet traumainformoituun menetelmällisyyteen ovat yksittäisiä yhteneväisyyksiä, joita aineistosta löytyi. Taustateoria oli siis vahvasti pohjana aineiston tutkimisessa, mutta tarkoituksena ei ollut testata teorian oikeellisuutta. Tutkimusote mahdollisti sen, että aineistoon tutustuessamme meidän oli mahdollista tarkentaa tai laajentaa teoriaosaamistamme tarpeen mukaan.

5.2 Teemahaastattelu

Laadullisissa tutkimuksissa teemahaastattelu on yleinen valinta tutkimustiedon hankkimiseksi (Eskola, Lähti & Vastamäki 2018, 27). Teemahaastattelu mahdollistaa syventymisen mielenkiintoisiin aiheisiin ja lisäkysymysten esittämiseen. Sen vahvuutena on selkeä teemajaottelu, jota haastattelun aikana seurataan. Teemahaastattelussa on vapaus pitää haastattelu keskustelunomaisena ja tarttua haastateltavan nostamiin aiheisiin joustavasti. Näin on mahdollista saada tietoa, jota ei ole osattu ottaa huomioon haastattelupohjaa luodessa. (Hyvärinen 2017, 21-23; Vilkkä 2021, 76-77; Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-89.)

Haastattelujen pitämiseen ei ole yksioikoisia, selkeitä ohjeita. Hyvin toteutettuun haastatteluun vaikuttaa moni asia ja sama tyyli ei välttämättä toimi kaikissa tilanteissa. Nykyään haastattelun katsotaan olevan toimiva osittain keskustelevana, jolloin haastattelija avoimesti

näyttää kiinnostuksensa aiheeseen ja haastateltavan kertomaan, mutta ei olemuksellaan tuo ilmi omia, henkilökohtaisia mielipiteitään tai etukäteen oletettavien lopputuloksia. Neutraali katsekontakti, kuuntelu sekä jatkokysymysten esittäminen ovat haastattelua eteenpäin vieviä eleitä, jotka kannustavat haastateltavaa jatkamaan. (Eskola, Lähti & Vastamäki 2018, 28-29.)

Loimme haastattelupohjaan (Liite 5) teemat, sekä niiden alakysymykset. Haastattelut etenivät laaditun pohjan mukaisesti teemojen sisällä, mutta keskityimme myös yksilöllisesti haastateltavien esiin nostamiin asioihin heidän kokemustietonsa saamiseksi. Haastattelupohjaan olimme kartoittaneet jokaisen teeman sisälle aihealueita, joista halusimme saada tietoa. Pidimme haastattelut keskustelunomaisena ja hyödynsimme jatkokysymyksiä. Teemahaastattelua varten laitimme runko auttoi meitä aineiston myöhemmässä käsittelyssä, kun aiheita oli jo haastattelutilanteessa käsitelty teemoittain (Hyvärinen, Suoninen & Vuori 2021).

Käsitlemiämme teemoja olivat traumaosaaminen, toimijuus ja pakottava kontrolli ilmiönä sekä sen vaikutus yksilöön. Näitä jokaista teemaa käsitelimme haastateltavan, eli sosiaaliohjaajan näkökulmasta ja kokemuspohjan kautta. Laadullisessa tutkielmassa esiin tullut tieto on itsessään merkittävää, eikä sitä arvoteta sen perusteella, kuinka monen haastattelun tai lähteen kautta aihe nousee esille (Juhila 2021a).

Haastattelut tarjosivat meille myös sellaista tietoa, jota emme osanneet etukäteen ottaa huomioon. Puoliavoimella haastattelulla tällaiseen tietoon päästiin käsiksi, kun haastateltavalla oli mahdollisuus nostaa aihe esille itse. Toisaalta teemahaastattelussa myös haastateltava itse mukautuu tilanteeseen ja tulkitsee kysymyksiä vastaten osin odotusten mukaisesti (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 28). Tämä kuului myös Omatilassa - ennako-odotuksena monilla haastateltavilla vaikutti olevan tiedon jakaminen lähisuhdeväkivallasta ilmiönä, ei vain pakottavaan kontrolliin keskittyen. Työmme aiheen rajauksesta kiinni pitäminen on ollut osa tutkimuksellista ammattitaitoamme.

Haastattelut toteutimme yhteistyötahon tiloissa heidän työajallaan. Toteutimme yksilöhaastattelut, joista jokaiseen oli varattu aikaa noin tunti. Haastattelun tehtiin parityöskentelynä. Aloitimme jokaisen haastattelun lämmittelykysymyksillä, joista siirryimme teemojen läpikäymiseen. Kommunikointi ja tulkinta oli sujuvaa. Haastattelut tallensimme nauhoittamalla ne irralliseen nauhuriin ja säilöimme nauhoitteet koulun Onedrive -tilille, jossa ne säilytetään opinnäytetyön valmistumiseen saakka.

5.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Aloitimme aineistomme työstäminen litteroimalla, joka jo itsessään on aineistoon tutustumista ja omien esitulkintojen koettelua (Nikander 2010, 435; Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 13). Teimme litteroinnit itse ilman koneellista avustusta. Kaikkea puhetta ei ole mielekästä litteroida (ainakaan samalla tarkkuudella) (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 13), ja teimme päätöksen jättää litteroinnin ulkopuolelle esimerkiksi haastateltavien anonymiteettiä heikentäviä huomioita sekä selvästi tutkimuskysymystemme ulkopuolelle rajautuvia teemoja.

Litteraatio on aina yksilön tekemien havaintojen ja oletusten värittämää ja siten “epätäydellinen” (Nikander 2010, 433). Olemme tehneet tietoisia valintoja ja rajoituksia esimerkiksi haastateltavien anonymiteetin ja epärelevantin tiedon nimissä. Olemme litteraatiossa korostaneet puheen sisältöä. Perustellaksemme johtopäätöksiämme ja vahvistaaksemme tutkimuksen validiteettia olemme sisällyttäneet opinnäytteeseemme runsaasti suoria sitaatteja, joiden avulla aineisto toivottavasti aukeaa myös lukijalle.

Litteroinnin jälkeen tutustuimme aineistoomme koodaamalla. Se tarkoittaa, että samankaltaisia huomioita luokiteltiin yhteen: koodaamisen avulla runsas aineisto saadaan jäseneltävään muotoon ja aineistosta saadaan näkyviin uusia näkökulmia (Juhila 2021b). Koodaamalla on mahdollista saada esiin aineistossa toistuvat rakenteet ja teemat (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 21). Teimme koodausta värikynin sekä fyysisesti leikkaamalla tulostetuista litteroinneista sitaatteja, joita siirtelimme aiheittain hakien näkökulmien välisiä yhteyksiä ja eroja. Koodaamalla aineistosta löytyi laajempia teemoja, joihin saatiin koottua aineistosta löytyviä tekijöitä. Rajasimme koodauksen yhteydessä tutkimuksestamme ulkopuolelle esimerkiksi haastateltavien erityisosaamiseen pohjaavia havaintoja tiettyjen asiakasryhmien kanssa työskentelystä, jos huomiot eivät kiinnittyneet selkeästi muiden haastateltavien kokemuksiin. Tämä auttoi meitä rajaamaan aineistoamme tiiviimmäksi, mutta suojelee myös haastateltavien anonyymiyttä.

Jatkoimme analyysiämme teemoittelulla, joka meille toimi myös sisällönanalyysin menetelmänä. Koodausten perusteella nostimme esiin tutkimuskysymystemme kannalta relevantteja teemoja, eli aineistossa toistuvia aiheita ja näkökulmia (Juhila 2021c). Piirsimme paperille verkoston, jossa eri teemat yhdistyivät toisiinsa. Teemoja myös jäseneltiin ja osa niistä tiivistettiin muiden teemojen sisälle. Yhdistäviä ja erottavia tekijöitä etsittiin aineistolähtöisesti, mutta myös teoriaan peilaten. Tämä sen vuoksi, että opinnäytetyön tarkoituksena oli

peilata aineistoa traumainformoituun työtoteeseen ja löytää yhtenäisiä tai eriäviä piirteitä siihen verraten. Aineistosta kiteytettiin keskeinen anti tutkimuskysymyksen ja taustateorian kannalta pohtien, kuinka aineisto keskusteli keskenään ja vastasi taustateoriaan. Löysimme aineistosta runsaasti solmukohtia, eli eri teemoja yhdistäviä risteyksiä (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 18). Tällaisia ovat esimerkiksi kysymykset identiteetistä, rakenteista, tietoisuudesta ja psykoedukaatiosta, jotka nousivat esiin jokaisessa haastattelussa ja useiden eri teemojen yhteydessä.

6 Tutkimuksen tulokset

Tulokset pohjaavat 3.9.2025 ja 19.9.2025 tehtyihin viiteen Omatilan työntekijän haastatteluun. Haastateltavat on anonymisoitu ja nimetty kirjaimin Q, W, Y, Z ja X, jotta voimme sitaattien yhteydessä lähteyttää kommentit oikein ja toisaalta tuoda esiin kuinka mielipiteet, tulkinnat tai kannat olivat yhtenäisiä tai jakautuneita haastateltavien kesken.

Muutama sana terminologiasta. Aineistomme koostuu Omatilan työntekijöiden haastatteluista, joihin viittaamme haastateltavina tai työntekijöinä. Pakottavaa kontrollia kokeneihin viittaamme termeillä asiakas tai kokija. Pidättäydymme viittaamasta heihin uhreina. Väkivaltaa tai pakottavaa kontrollia käyttävään viittamme pääasiassa tekijänä, joskus puolisona.

Käymme tässä luvussa läpi haastateltavien käsityksiä pakottavasta kontrollista ja siitä, kuinka he tunnistavat ilmiötä asiakkaiden puheesta. Sen jälkeen keskitymme haastateltavien tulkitoihin asiakkaista ja heidän toimijuudestaan, mistä siirrymme Omatilan tarjoamiin palveluihin ja heillä käytettyihin työmenetelmiin. Erityisesti nostamme esiin psykoedukaation ja arvotyöskentelyn merkityksen. Lopuksi tarkastelemme haastateltavien huomioita työn rakenteellisuudesta ja sen yhteyksistä traumainformoituun työtoteeseen.

6.1 Pakottava kontrolli: kuvaukset, seuraukset, tunnistaminen

Useat haastateltavat tuovat esiin, että pakottava kontrolli kurottelee usein suhteen ulkopuolelle esimerkiksi harhaisena mustasukkaisuutena, muiden ihmissuhteiden rajoittamisena ja lopulta kokijan eristämisenä. Tämä on hyvä esimerkki siitä, kuinka salakavalasti ja näennäisen hyväksyttävistä lähtökohdista eristäminenkin voi alkaa: tekijä voi alkuun pyytää, että kokija kertoo missä tämä liikkuu - huolen nimissä, ja myöhemmin mustasukkaisuuttaan toivoa, ettei kokija näkisi tiettyä ystävää. Pyynnöt voivat vaikuttaa pyynnöiltä, tilanne voi vaikuttaa

neuvottelulta, mutta tosiasiallisesti tekijä rankaisee kokijaa erinäisin tavoin, jos pyyntöihin ei suostuta. Kyse on harvoin aluksi fyysisestä väkivallasta, vaan esimerkiksi mykkäkoulusta tai kiukuttelusta - melko tavanomaisia ilmiöitä, joita on vaikea heti yhdistää kontrollointiin, saati väkivaltaan.

Haastateltava W kuvailee pakottavan kontrollin olevan systemaattista vallan ja kontrollin käyttöä, joka vaikuttaa monella tasolla. Ilmiö ei typisty yksittäisiin tekoihin, vaan se on ”suurempi kokonaisuus,” joka on suunnitelmallista, toistuvaa ja alistavaa. Q:n mukaan suhteen kontrolloiva osapuoli määrää ja rajaa kaikkea ja siten kaventaa toisen elintilaa, mikä puolestaan tekee kontrolloidun osapuolen riippuvaiseksi kontrolloivasta. Tasavertaisen suhteen muuttuessa riippuvuussuhteeksi toiminnan mahdollisuuksia katoaa ja asiakkaan puheista on huomattavissa, kuinka rajattu rooli hänelle on suhteessa jäänyt, W kuvaa. Hän sanoo, että pakottavaan kontrolliin liittyvät kohteen mitätöinti, vähättely ja syyllistäminen kaventavat kontrollia kokevan toimijuutta ja elämää, mutta ne toimivat samalla myös väkivallan ja kontrollin oikeutuksena. Tämän vuoksi tilanne eskaloituu.

W, X ja Z sanovat, että henkinen väkivalta vaikuttaa asiakkaille olevan kuitenkin usein fyysisistä väkivaltaa pelottavampaa. Siihen liittyy epätietoisuutta ja epäselvyyttä siitä, mitä tekijä ajattelee ja tuntee, mitä hän aikoo tehdä. Epätietoisuus ja pelko toisen reaktioista saa kokijat varovaisiksi - he alkavat siis konfliktin pelossa itse säätelämään omaa toimintaansa, ”kävelevät munankuorien päällä,” kuten X sanoo. Oma toimijuutta tullaan tällöin käyttäneeksi itseä vastaan: ”[kokija] rupee kontrolloimaan itseään (-) sen mukaisesti, mitä hän ajattelee, että tekijä haluaa,” W sanoo. Fyysinen väkivalta on kokijan näkökulmasta selkeämpää. Kokijan on mahdollista ymmärtää tekijän (vääristyneitä) ajatuksia, ja hän voi alistua toisen toiminnan kohteeksi tietyssä rajatussa tilanteessa ilman, että itse tekee aktiivisia toimia itseään vastaan.

Asiakkaiden keskuudessa korostuu uskomus, että väkivalta viittaa vain fyysiseen vallankäyttöön. ”Moni ajattelee näin, että väkivalta ois vaan ehkä semmosta, et joku lyö (-). Mutta sitte ku se voi olla tosi paljon muunkinlaista kun vaan pelkästään semmosta ihan räiskyvää. Niin tota, sit niist lähetään juttelemaan et mitä kaikkee niinku kotona tapahtuu,” Q sanoo. Pakottava kontrolli voi periaatteessa ilmetä miten tahansa, ja sekä Z että Y kuvaavat tilanteita ”absurdeiksi”: ”joskus (--) alkaa olla sitä että onko purkki millilleen oikein hyllyssä vai ei,” Y kertoo. Kokijoita syyllistetään ”kaikesta,” X sanoo ja tekijä saattaa esimerkiksi soittaa kokijalle päivän aikana lukuisia kertoja varmistukseksi, ettei tämä ole lähtenyt kotoa, Q kuvaa.

Asiakkaat itse eivät terminä käytä pakottavaa kontrollia, vaan saattavat kuvata tilanteita tekijän mustasukkaisuuden kautta. Vasta myöhemmin keskustelussa tuon mustasukkaisuuden kontrolloiva laajuus alkaa hahmottua. Käytännössä pakottavaa kontrollia kokeva ei pysty elämään omien arvojen ja halujen mukaan siinä pelossa, mitä kävisi jos hän toimisi tekijän toiveita vastaan, X kuvaa.

”Pakottavan kontrollin tarkoitus on alistaa sut toisen vallan alle niin, että fokus on kokonaan tekijässä. Että palvellaan vaan häntä, uskotaan hänen valheisiin ja manipulaatioon. [Kokija] toimii sätkynukkeksi vailla mitään omaa harkintakykyä tai mielipidettä tai tarpeiden tai rajojen osoittamista. Et hän on vaan käytettävissä oleva objekti, jota voi hyväksikäyttää (-). Se hän rikkoo ihmisen rajoja ja mielenterveyttä monella tapaa,” Z kuvaa. Jos pakottava kontrolli pääsee voimistumaan, voi lopulta olla kyse jo kokijan perustarpeiden tyydyttämisen estämisestä, kuten unen ja levon rajoittamisesta. Tällaista tilannetta asiakas ei välttämättä itse tunnista kontrolliksi. ”Se ymmärrys tulee vasta myöhemmin, koska se saattaa siitä ihmisestä tuntua niin sekavalta se koko elämäntilanne,” Y sanoo.

Lähelle on vaikea nähdä. Oma tilannetta voi olla hankala hahmottaa, kun arki on sekavaa ja siinä toimitaan selviytymistilassa, kuten Y kuvaa: ”Kun ihminen elää siinä suhteessa, jossa on pakottavaa kontrollia, niin hän on koko ajan sellaisen pelon, alistuneisuuden ja selviytymisen alla. Se ohjaa hänen käytöstä ja ajatuksia.” Kun asiakas saa etäisyyttä esimerkiksi turvakotijakson avulla, tilanne kirkastuu. Y jatkaa: ”Kun hän saa riittävästi etäisyyttä, hän alkaa näkeä et hei, mä olen ollut ihan sumussa. Ja se sumu on sitä, että he on epävarmoja omista rajoista. (-) He kyseenalaistaa omia tekoja, tunteita, ajatuksia, kaikkea. Se menee sekavaksi mössöksi, josta he ei enää [saa selkoa]. Sit me yhdessä järjestellään niitä. Et tämä on minun tunne, onko tuo minun vai jonkun muun tunne?”

Y:n mukaan pakottava kontrolli saatetaan myös naamioida hengellisyydeksi tai uskonnollisuudeksi, jolloin tilanne ja kontrollin hahmottaminen mutkistuu entisestään ja tekijä hämärtyy. Asiakas saattaa silloin uskoa toimivansa yksinkertaisesti oman uskonsa mukaisesti, vaikka ulkopuoliselle olisi selvää, että uskon opit ovat puolison syöttämiä ja häntä palvelevia. ”Pakottava kontrolli voidaan tosi näppärästi naamioida joksikin muuksi,” Y sanoo.

Omana erityisryhmänään jokaisessa haastattelussa vähintään sivuttiin maahan muuttaneita, jotka ovat erityisen haavoittuvia pakottavalle kontrollille. Erityisesti naiset, jotka muuttavat Suomeen perheen yhdistämisperustein, kieltä tai kulttuuria ymmärtämättä ovat hauraassa asemassa, sillä kotoutumisen katsotaan olevan silloin kumppanin vastuulla. Jos puoliso niin

päättää, mitään kotoutumista ei ole. Asiakasryhmänä maahan muuttaneilla vaikuttaa korostuvan yhteiskunnasta ja sosiaalisista verkostoista eristäminen, mikä on valitettavan helppo toteuttaa. Asiakkaissa näkyy tietojen ja taitojen puute, eli he eivät esimerkiksi osaa hakea etuuksiaan tai tiedä, että se olisi edes mahdollista. Maahan muuttaneiden kanssa verkostotyöskentelyn rooli on suuri.

Väkivallan uhka ei välttämättä myöskään rajaudu vain kahden ihmisen suhteeseen tai neljän seinän sisään, vaan saattaa ulottua kunniaväkivallan muodossa tuttuihin ja sukulaisiin niin Suomessa kuin lähtömaassa. Asiakasryhmänä maahan muuttaneet vaativatkin erityisosaamista jo näistä syistä. Lisäksi erityispiirteitä ovat kulttuurisensitiivinen kohtaaminen ja tulkin kanssa työskentely.

Kiinnostavana pidimme huomiota siitä, kuinka traumatyöskentely eroaa kantasuomalaisten ja maahan muuttaneiden välillä. Maahan muuttaneet eivät välttämättä esimerkiksi tunnista traumaa tai ahdistusta: ”Välillä tulkikkaan ei löydä sanoja, kun jossain kielessä ei ole sanaa jollekin asialle,” X kuva. Tällöin asiakkaat kuvaavat tunnetilojaan enemmän fyysisinä oireina. Suomalaisten kanssa kehotyöskentely taas saattaa olla vieraampaa, sillä kulttuurina korostamme kehotietämyksen sijaan kieltä ja älyllistämistä.

Y:n mukaan pakottava kontrolli on heidän asiakaskunnassaan kokemusten nimittävä tekijä: ”Se on se dynamiikka, mekaniikka siellä taustalla. Se on sellainen liikkeelle paneva voima.” Väkivaltaiset tilanteet ja suhteet voivat näyttää keskenään hyvin erilaisilta, mutta niiden taustalla vaikuttaa sama mekanismi. ”Harva ihminen on parisuhteessa, jossa mikään muu ei oo pielessä, mutta mies vaan lyö. Siinä on joku dynamiikka taustalla. (-). Harvoin on väkivaltaista suhdetta ilman pakottavaa kontrollia, sit täytyis alkaa halkoa hiuksia,” Y sanoo. Omatilan asiakaskunnassa tällainen pakottavasta kontrollista kertova dynamiikka vaikuttaa olevan yleinen.

Pakottavan kontrollin manipulatiivisen ja syyllistävän luonteen vuoksi asiakkaat saattavat W:n mukaan ajatella olevansa itse syyppäitä tilanteeseensa. Tämä puolestaan herättää asiakkaissa tyypillisesti häpeää, mikä aiheuttaa viheliäisen kierteen, jossa itseään alkaa rajoittaa jopa enemmän, kuin tekijä edes yrittää. W kuva esimerkiksi tilannetta, jossa häpeän vuoksi asiakas ei halua kertoa tilanteestaan kenellekään. Asiakas siis eristää itseään ilman, että tekijä suoranaisesti ohjaisi siihen.

W:n mukaan vaatii ”salapoliisityötä” kaivaa esiin suhteessa vaikuttavia dynamiikkoja. Toisaalta tunnistaminen Omatilan palveluissa on kontekstin takia myös helpompaa kuin muualla. ”Meillähän mennään suoraan siihen asiaan,” Y kertoo. Asiakkaat eivät W:n mukaan alussa itse välttämättä tunnista koko dynamiikkaa, mutta toisaalta jo Omatilan palveluihin päätyminen, edes ohjattuna auttaa asiakkaita usein hahmottamaan, ettei tilanne ole ainakaan ideaali. Konteksti ohjaa asiakkaita orientoitumaan aiheeseen, jolloin puhumisen kynnyks madaltuu. ”Neuvolassa [asiakas] ei välttämättä edes tuota tällaisia asioita, hän voi peitellä,” Y sanoo. Toisaalta joillekin kontrolli ja väkivalta on jo niin normalisoitunutta, että sille on sokeutunut: ”Sit pitää vähän herätellä, et hei toi kuulostaa tosi rajulta,” W sanoo.

Moni havahtuu kokemansa kontrolliin laajuuteen vasta keskustelun myötä, X huomauttaa. Asiakkaat saattavat esimerkiksi myöntää väkivallan ja kontrollin, mutta antavat selitykseksi tapahtumille kuitenkin oman käytöksensä. ”Et he puhuu, et onhan asiassa kaksi puolta... (--) Et he on ostanut sen tekijän selityksen sille ilmiölle,” Y kuvaa. Q kertoo, että joillekin asiakkaille ”tuleekin puolustuskanta, että no ehkä se onkin oikeutettu siihen koska jotain,” minkä jälkeen he jättävät tulematta tapaamisiin. Kaikki eivät ole valmiita palveluiden mahdollistamaan muutokseen: ”Me ollaan virassa, eli me ollaan velvoitettu yrittämään tavoittaa ihmisiä, ymmärtäen kuitenkin, et ei me voida pakottaa ketään tulemaan keskustelemaan heidän kokemastaan väkivallasta. Ei se olis hedelmällistä, täähän on vapaaehtoinen palvelu,” Y sanoo.

Myös asiakkaat, jotka saapuvat palveluihin saattavat olla vastahakoisia myöntämään tilannetta. Tilanteita saatetaan kaunistella, puolisoa puolustella: ”Siihen traumasiteeseen kuuluu, et se ihminen joka osoittaa rakkautta ja hellyyttä voi myös tuottaa sulle kipua ja se on ok, se kuuluu siihen juttuun. Se koukku voi olla niin iso,” Z sanoo. Vaikeita tilanteita ovat ne, kun asiakkaat ovat valmiita sietämään itseensä kohdistuvan kontrollin, mutta mieltävät tekijän siitä huolimatta olevan hyvä vanhempi yhteisille lapsille. ”Sit keskustellaan et kuinka hyvä vanhempi voit olla lapsille, jos olet väkivaltainen toista vanhempaa kohtaan,” Y sanoo.

Vaikka asiakas itse ei tunnista väkivaltaa tai vähättelisi sitä, siitä tulee kertoa hänelle. Z:n mukaan asiakkaat saattavat välillä järkyttyä, mutta usein tieto on myös helpottavaa. ”Heidät on manipuloitu siihen pisteeseen, et he epäilee omaa mielenterveyttään ja omaa todellisuudentajuun, mikä on osa sitä väkivaltaa. Kun he saavat sille nimen, se helpottaa. Kyllä se pitää heille sanoa, sehän olisi epäeettistä olla sanomatta,” Z pohtii. Tilanteen valjetessa asiakkaat saattavat olla ankaria ja vaativia itseään kohtaan. He saattavat syyllistää itseään siitä, että ovat päätyneet suhteeseen, kuin myös siitä, etteivät pääsekään siitä irti niin helposti, Z

kuvaa. Läpi työskentelyn asiakkaat kokevat paljon häpeää ja pahoittelevat toimintaansa ja tunteitaan toisinaan myös työntekijöille, Q sanoo.

Asiakkaita kuvataan haastatteluissa melko paljon. Heitä luonnehditaan toistuvasti ihaniksi, kilteiksi, miellyttämisenhaluisiksi, joustaviksi ja hyväntahtoisiksi ihmisiksi. X:n mukaan he ovat pienentäneet itseään, ja pyrkivät toisinaan miellyttämään myös työntekijää, koska pyrkivät olemaan jollain tapaa ”huomaamattomia.” He eivät halua vaikuttaa vaivalloisilta, vaikeilta tai tarvitsevilta. Asiakkaat eivät ole dominoivia, voimakkaita, omanarvontuntoisia henkilöitä. Tämä tietynlainen alistuvuus tai sosiaalinen miellyttämisenhalu on näkyvää myös tekijälle: ”Tekijä yleensä huomaa, että tän ihmisen kanssa hänellä on tilaa alkaa käyttää sitä valtaa. Se menee pikkuhiljaa, jossa nakerretaan sitä ihmisen toimijuutta joo, mutta [ennen kaikkea] sitä persoonan pohjaa,” Y sanoo.

Omatilan työssä pyritään kohti asiakkaassa tapahtuvaa muutosprosessia. ”Tänne tullaan täri-sevänä viulunkielenä, hyvin ylivirittyneenä ja epätoivosena, et he kokee olevansa umpiku-jassa” (Z), tai ”aivan loppu,” (Y). Rentoutuminen on asiakkaille todella vaikeaa sen jälkeen, että he ovat ”tottuneet olemaan varuillaan ja hälytystilassa koko ajan,” X kuvaa. Asiakkaat saattavat olla toivottomia elämäntilanteensa äärellä, ja ”kun puhelin piippaa, niin he suunnitteen hyppäävät ilmaan, kun he pelkää et sielt tulee jotain [ongelmia puolisoilta],” Z kuvaa. Asiakkaita ei haluta uhriuttaa, eikä heistä puhuta uhreina, joskin W:n mukaan termi on toisinaan työskentelyn alussa käytössä, kun asiakkaat ovat vielä ”niin rikki ja itkuisia.” Asiakkaat ovat työskentelyn alussa hukassa itsensä kanssa. Heidän kuvataan olevan kykenemättömiä tunnistamaan omia rajoja, omia tarpeita, omia toiveita tai omia tunteitaan. Z huomauttaa, että asiakkaita on hyvin konkreettisesti rankaistu siitä, jos he ovat toimineet itsenäisesti tai miettineet itseään, mikä ymmärrettävästi rapauttavan ihmisen identiteettiä ja toimijuuden kokemusta. Tästä huolimatta hän kuvaa asiakkaita sinnikkäiksi ja resilienteiksi.

6.2 Toimijuus

Haastateltavien mukaan toimijuus liittyy mahdollisuuteen hallita omaa elämää kokevia valintoja. X kuvaa toimijuutta siten, että pystyy vaikuttamaan omaan elämään ja elämään kuten itse haluaa: ”Että on vapaus valita.” Y käsittää toimijuuden selkeänä minäkuvana: ”Että [asiakkaalla] ei ole häiritty tilanne sen kanssa, vaan selkeä käsitys siitä, kuka hän on. Ja siitä syntyy se, että hän voi tehdä oman elämänsä valintoja.”

Toimijuus vaatii tietoa omien valintojen mahdollisista seurauksista, mutta myös tietoisuutta omista mahdollisuuksista vaikuttaa. ”Ihminen tarvitsee sen tiedon et mul on tällaiset toimintamahdollisuudet ja vaihtoehdot, et ymmärtää mitä ne seuraukset on, oli ne mukavia tai ei,” Y sanoo ja jatkaa: ”Ihmiset osaa tehdä hyviä ratkaisuja, kun he vaan tajuaa et vitsi, mun pitäis tehdä oman elämäni ratkaisuja.” Joillekin Omatilan asiakkaille tällaisenkin tiedon antaminen on riittävä tuki: he ovat kykeneviä toimijoita, jotka hakevat vahvistuksen kokemuksilleen ja jatkavat eteenpäin elämässä, Q kertoo. Tällaiset asiakkuudet ovat usein lyhyitä ja väkivalta tai kontrolli on näkynyt vain rajatuilla elämän osa-alueilla. Pidempiä asiakkuuksia on heillä, joiden elintilaa pakottava kontrolli on kaventanut jo laajemmin. Kontrollin alaisuudessa eläminen voi pitkään jatkuessaan johtaa siihen, että menettää elämässä ja yhteiskunnassa toimimiseen vaativia taitoja, W sanoo.

Pakottavan kontrollin vaikutus toimijuuteen on haastateltavien mukaan lamauttava. ”Pakottava kontrolli estää toimijuutta, ehdottomasti,” X sanoo. ”Pakottava kontrolli voi hajottaa toimijuuden kokemuksen ihan kokonaan. Se laatikko mihin sut laitetaan on niin pieni,” X kertoo. Asiakkaita on suhteissaan konkreettisesti rankaistu toimijuudesta, joten sen haltuunotto voi tuntua pelottavalta ja väärältä. ”Sen pelon yli tuleminen, se on yksi iso homma. Että lakkaa pelkäämästä sitä omaa toimijuutta ja omien rajojen puolustamista,” Z sanoo.

Toimijuus edellyttää sitä, että elämän peruspalikat ovat ”jossain kantimissa,” kuten Y kuvaa. Asiakkaan täytyy olla riittävän turvassa ja riittävän levännyt, ennen kuin aletaan miettiä rajojen vetämistä ja tarpeita, omia kipukohtia, vastuuta ja elämänvalintoja.

Valtaosa asiakkaista käy Omatilan palveluissa tekijältä salaa, Q kertoo. Toki paljastuminen pelottaa heitä ja usein tapaamiset tai puhelut Omatilan kanssa sovitaan tarkasti turvallisiin aikaikkunoihin, mutta jo palveluihin hakeutuminen on toimijuutta vahvistava teko.

Kaikilla asiakkailla on toimijuutta, ja ainakaan W ei muista asiakasta, joka olisi sinänsä kieltänyt kaikki omat mahdollisuutensa toimia. Kyse on sen hahmottamisesta, mihin kaikkeen toimijuutta pystyy ja osaa käyttää. Osin kyse on väkivallan dynamiikasta: kaikkeen ei väkivallan pelossa voi vaikuttaa, mutta asiakkaan kanssa pyritään pohtimaan mitä olisivat ne kohdat, joissa hän voisikin toimia itse aktiivisesti. Tämä auttaa vahvistamaan asiakkaan toimijuutta ja myös vastuuta: ”Et se jatkuu vaan se [elintilan] kapeuttaminen, jos sä et pistä niitä rajoja (-) tai lähde siitä tilanteesta pois,” W sanoo.

Olennaista on saada asiakas itse ymmärtämään oma roolinsa tilanteen rakentumisessa ja mahdollisessa muutoksessa. Moni asiakas haluaisi työskentelyn alussa keskittyä miettimään kuinka saisi puolisonsa lopettamaan kontrollin ja väkivallan. Q ja Z kuvaavat asiakkaiden toiveikkuutta väkivaltaisen kumppanin muuttamiseen ja tämän mielenliikkeiden analysointiin. Muutoksen avaimet eivät kuitenkaan löydy tekijästä, minkä hyväksyminen voi olla hankalaa. ”Kun heidät [asiakkaat] on tän suhteen aikana kouluttu siihen, että fokus on ukossa, niin se, että he kääntää fokuksen itseensä on heille tosi vaikea paikka,” Z sanoo.

Ei riitä, että tarkastelun kohteena on vain pakottavaa kontrollia käyttävä puoliso tai väkivalta ilmiönä: ”valokeilanhan pitää olla siihen omaan napaan. Ollaan yksilön ääressä, et mitä kertoo minusta, että minun on vaikea päästä irti tästä ihmisestä, joka on ilmiselvästi haitallinen. Mitä se kertoo minusta, ei tosta toisesta,” Y sanoo. On hienovaraista alkaa käsitellä asiakkaan omaa vastuuta tilanteeseen, koska vastuu väkivallasta ei tietenkään ole koskaan kokijalla. Silti: ”ei se oo niin yksinkertaista, että tässä on tekijä ja kokija. Se muuttuu hankalaksi, kun siellä on sen kokijan toiveet ja tunteet, mahdollinen oma läheisriippuvuus. Et usein se kokijakin tyydyttää jotain tarvettaan siinä ihmissuhteessa,” Y kuvaa. Tätä dynamiikkaa täytyy työstää, jotta suhteesta on mahdollista päästä irti. Juuri tämä lähestymistapa poikkeaa perinteisestä väkivaltatyöstä ja tähtää pidempiaikaiseen ja syvempään muutosprosessiin. Asiakkaiden on itsensä kyettävä ottamaan vastuu omista valinnoistaan, ja se mahdollistuu vasta, kun käsitys omasta itsestä vahvistuu.

Tämä vastuu omasta elämästä ja siihen liittyvät valinnat ja toiminta ovat Omatilassa keskiössä. Joillekin asiakkaille on suhteellisen helppoa paikantaa, että he ovat esimerkiksi läheisriippuvaisia, mikä mahdollistaa suhteen dynamiikan, W kertoo. Kysymykset valinnoista ja vastuista ovat kuitenkin vaikeita. Asiakkaat voivat esimerkiksi tietoisesti tehdä valinnan jäädä suhteeseen, jonka tunnistavat haitalliseksi. Sekin on asiakkaan omaa toimijuutta, joka tulee tunnistaa. Asiakkaalla voi tällöin olla tavoitteena jäädä suhteeseen ja pysyä kontrollin alaisena, mutta samaan aikaan olla täysin menettämättä kosketusta omaan itseensä. Tällöin työntekijän kanssa mietitään kenties tarkemmin turvallisuutta ja hyvinvointia tukevia keinoja: turvasuunnitelmia, kuinka asunnosta pääsee poistumaan, voisiko naapureille kertoa. Työntekijästä tilanne voi tuntua ristiriitaiselta, kuten W kuvaa: ”Eihän se [asiakkaan toimijuus] voi mihinkään kukoistukseen silloin mennä. (-). Et sä alistat ittesi koko ajan sille väkivallalle. (-). Et päästä itseäsi tietynlaiseen toipumisprosessiin. (-) Ne aina puhuu siitä et no mä teen kompromisseja. (-). Et he tekee tietoisesti niitä, et mä haluan jäädä, mä pystyn joustaa tässä ja tässä mun tarpeessani, et nää ei oo ihan niin tärkeitä. Ja sit me joudutaan miettiä, mitkä on

sellaisii et sä haluat joustaa. Et pystytsä viel jossain määrin pysyy itsenäsi.” Asiakkaat saattavat kokea luontevaksi joustaa monissa tilanteissa, jolloin kokemus omasta itsestä kaventuu merkittävästi. Se puolestaan vaikuttaa tietysti toimijuuden kokemukseen ja uskoon omista kyvyistä. Juuri tämän takia työskentelyssä on niin olennaista keskittyä asiakkaan omiin tarpeisiin ja toiveisiin, tämän oman identiteetin vahvistamiseen.

Asiakkaat kertovat suoraan, että muutos pelottaa. Valloillaan on käsitys, että kokijat jäävät väkivaltaisiin suhteisiin väkivallan pelon vuoksi, mutta W:n mukaan myös siirtyminen väkivallattomaan elämään on asiakkaille pelottava. Siihen liittyy yksin jääminen ja yksin selviytyminen - luottamus siihen, että pärjää itse on silloin tärkeää. W:n mukaan siksi toimijuus linkittyy niin vahvasti identiteettikysymyksiin: vahva käsitys itsestä, omista arvoista ja voimavaroista vahvistaa toimijuutta, jota tarvitaan, että pakottavan kontrollin alaisuudesta on mahdollista irtautua.

Lopulta muutos tapahtuu jossain muualla, kuin Omatilan vastaanotolla. ”Heidän pitää ottaa heidän oman, vaikka persoonan rajoista kiinni kun he on siellä omassa elämässään. (-) He itse tuottaa sen muutoksen heidän omassa elämässä,” Y sanoo. Juuri tästä toimijuuden vahvistamisesta ja arvotyöskentelyssä on pohjimmiltaan kyse. Vain asiakas itse pystyy auttamaan itsensä pois pakottavan kontrollin alaisuudesta, mutta siihen hän tarvitsee tukea, omanarvontuntoa ja sisukkuutta, joita Omatilassa vahvistetaan.

Työntekijät puhuvat vahvistuvasta toimijuudesta melko samanlaisin sanoin, moni puhuu kuukokouksesta tai kukkaan puhkeamisesta. W:n mukaan toimijuuden vahvistuminen alkaa näkyä asiakkaissa siten, että he hahmottavat oman kokonaistilanteensa selkeämmin ja alkavat konkreettisesti tekemään erilaisia ratkaisuja arjessaan. Omat rajat selkeytyvät, ja asiakkaat alkavat osata nimetä, millaista kohtelua he haluavat ja eivät halua. Puheisiin alkaa liittyä unelmia, toiveita, katse on tulevassa.

”[Asiakkaassa] huomaa jonkinlaisen rauhan. Hän pystyy tekemään päätöksiä ilman pelkoa ja ahdistuneisuutta, ja alkaa samaan sellaisesta kadotetusta identiteetistä kiinni. Pitkä pakottava kontrolli on sitä, et ihminen alkaa kadottaa minuuttansa,” Y sanoo. Kaikkien haastateltavien mielestä myös ulkoisesta olemuksesta näkyy, että omanarvontunto on kohentunut. ”Heidän leuka nousee pystyyn, he nauravat, he on paremmalla tuulella. (-) Kyl sen näkee olemuksesta. Yleensä se hymy tulee ekaks. Ehkä sekin (-) et on vähän fiinimmät vaatteet,” Z sanoo. Q on samoilla linjoilla: ”Joistain näkee ihan koko ryhdin muutoksen, et hän on puhkeamassa

ihan niinku kukkaan.” Selvä merkki on myös, jos puolisolle voi myös hieman naureskella, X hymyilee.

Asiakkaiden vahvistunut toimijuus on työntekijöille selkeästi ilon aihe ja työhyvinvointia lisäävä tekijä. Esimerkiksi Q kuvaa: ”Tuntuu ihanalta, kun joku onkin lakannut kynnet yhtäkkiä! (-) Saa sellaisen tunteen, et vitsi miten ihanaa, et hän uskaltaa toteuttaa itseään! Ne on niitä parhaita tarinoita miksi sit taas jaksaa.”

6.3 Omatilassa tehty asiakastyö

Omatilan työntekijät ovat pohjakoulutukseltaan sosiaaliohjaajia. Vaikka työntekijöillä on erinäisiä (lyhyt)terapeuttisia koulutuksia, työ mielletään kuitenkin sosiaalityön, eikä terapiatyön piiriin. Sosionomi ei tähtää terapeuttisen kehyksen muutosprosessiin. ”Ei tää oo terapeuttista työtä, kyllä me tehdään sosiaalityötä. Me tehdään paljon neuvontaa ja ohjausta, ja nää on sosiaalisia instituutioita joiden keskellä me työskennellään. Sosiaalityötä on myös se asiakkaan oman polun rakentaminen. Me ei olla terapeutteja, me tiedetään kyllä oman ammatillisuuden rajat,” Z sanoo. Myös Q tuo esiin työskentelyn yhtäläisyyden sosiaalityöhön korostamalla verkostotyöskentelyä muiden viranomaistahojen kanssa.

W huomauttaa, että ”Ei meillä välttämättä sosiaaliohjaajina ees tarvis olla niin paljon tarjottavaa [kuin on].” Hän kokee, että ainakin joidenkin asiakkaiden kohdalla riittäisi empaattinen kohtaaminen, väkivaltadynamiikan hahmottaminen ja turvallisuuden arviointi, mutta ”kyllähän tää pakollakin on jo sellaista, [mikä tähtää] muutokseen.” Z:n mielestä tärkeintä, mitä Omatila asiakkailleen voi tarjota on kuulluksi ja uskotuksi tuleminen. Palvelua ei siis voi tyypistää vain sosiaaliohjauksen tyypillisiin ohjaukseen ja neuvontaan. W:n mielestä Omatila tarjoaa kuitenkin tavallista sosiaalityötä ”kokonaisvaltaisempaa” tukea ja asiakastyöhön kuuluvat olennaisesti ”psykologiset” ja ”emotionaaliset asiat.” Siinä mielessä työskentely on hänen kokemuksensa mukaan käytännössä melko lähellä terapeuttista asiakastyötä.

Koetun väkivallan kesto, graavius ja laajuus vaikuttavat tietenkin asiakastyöskentelyyn ja sen keston. Aiempi traumatausta voi sekoittaa työskentelyä, mutta psykososiaalinen tuki koetaan asiakkuuden aluksi toimivaksi avun muodoksi siitä huolimatta, että joillekin se osoittautuisi riittämättömäksi. Työntekijät tekevät erityisesti asiakkuuden alussa, mutta jatkuvasti koko prosessin ajan arviointia siitä, riittääkö oma ammattitaito ja millaista tukea asiakas kuskakin hetkessä tarvitsee

Selkeimpiä ovat W:n mukaan tapaukset, joissa työntekijänä näkee, että oma osaaminen riittää: ”et mä pystyn yksinään jopa auttaa tätä ihmistä ilman, et tarvii niinku ohjaa mihinkään terapiaan tai muuhun.” Enemmän eettistä pohdintaa ja työn rajaamista vaativat asiakkaat, joilla on vakavaa traumataustaa. Heidän kanssaan keskitytään todennäköisesti tiukemmin perinteiseen väkivaltatyöhön ja vakauttamismenetelmiin, minkä lisäksi asiakas ohjataan esimerkiksi traumaterapiaan. Oman ammattilaisuuden rajat ovat Omatilan työntekijöillä selkeät ja ne tuodaan esille jokaisessa haastattelussa. ”En mä ole traumapsykoterapeutti, mut mä tiedän et mä pystyn olemaan vakauttavassa roolissa. Ja se onkin yleensä se toivomus ennen traumapsykoterapian alkua. (-). Mut kyl mä pidän sen niinku fokuksen aina, et tää on väkivaltatyötä ja se on se lähtökohta,” W sanoo.

Myös työskentelyn rajoista voi puhua suoraan asiakkaan kanssa. ”Tää on yhteistyötä asiakkaan kanssa, yhdessä pohtien. Et koko ajanhan sitä pohditaan yhdessä, et miten sä voit, (-), miltä sun toimintakyky näyttää. Et se on myös asiakkaan oma arvio,” W kuvaa. Asiakkailla, joilla on laajaa traumataustaa saattaa kuitenkin olla vaikeuksia hahmottaa oman vointinsa ja toimintakyvyn rajoja. X:n mukaan he saattavat kokea, että ”tämmöistähän tää on ollut tää mun koko elämä.” Siksi ammattilaisen tuki ja arvio ovat olennaisia.

Omatilassa asiakastyöskentely alkaa asiakassuunnitelman laatimisella, mutta mitään pakollisia runkoja tai sisältölistoja työskentelyyn ei kuulu: ”Se ei olis kovin traumasensitiivistä,” Y huomauttaa. Prosessi etenee aina asiakkaan ehdoilla. Työskentelyn alussa painottuu ”perusväkivaltatyö” (Q), johon kuuluu keskeisesti asiakkaan turvallisuuden arviointi sekä ”perustyökalu” (W, X) eli vallan ja kontrollin kaavio. Kaaviota käytetään osana keskustelua. Tavoitteena on auttaa asiakasta ymmärtämään ja sanoittamaan tilannettaan sekä selkeyttämään työntekijälle millaisesta tilanteesta ja dynamiikasta väkivaltaisessa suhteessa on kyse. Työskentelyn keskiössä on tällöin tilanteen kartoitus ja asiakkaan turvallisuus. Asiakasta ei saa esimerkiksi ohjata toimiin, jotka asettaisivat hänen turvallisuutensa alttiiksi - muutokset ja murroskohdat suhteissa ovat väkivaltaa kokeville kaikkein vaarallisimpia (W).

Prosessin edetessä asiakkaan kanssa voidaan paneutua syvemmin asiakkaan omiin toimintamekanismeihin. Työskentely siirtyy tällöin lähemmäs psykososiaalista keskusteluapua ja ottaa askeleen terapeuttisempaan suuntaan. Tällöin pyritään vahvistamaan asiakkaan käsitystä itsestään, siitä millaista muutosta hän toivoo ja kuinka voisi konkreettisesti päästä suhteesta irti. Vaikka asiakkaan turvallisuuden vahvistaminen on aina läsnä, tässä vaiheessa muutosprosessi tähtää myös asiakkaan sisäiseen liikehdintään.

Työskentelyn alussa asiakkaaseen tutustutaan: tapaamiset pidetään rauhallisina, asiakkaalle annetaan aikaa kertoa tilanteestaan itselleen sopivaan tahtiin. Työntekijän on pysyttävä vastaanottavaisena ja aktiivisena kuuntelijana (X). Tilannetta aletaan vähitellen purkaa ja työntekijä tuo esiin asiakkaan oikeuksia. Z antaa esimerkkejä asioista, joita pyrkii asiakkaille alkuvaiheessa korostamaan: ”Et ole hullu, tuo on väärin, tuo on rikos, sulla on mahdollisuus ja oikeus suojautua ja hakea apua, sulla on mahdollisuus toimia tässä tilanteessa.”

Kaikilla Omatilan työntekijöillä on erinäisiä lyhytterapeuttisia koulutuksia, joista napattuja menetelmiä ja interventioita he saattavat asiakkaiden kanssa käyttää. Käytössä on myös kriisityön menetelmiä, vakauttamista sekä esimerkiksi ahdistuksen ja masennuksen hoitomallit. Toisaalta W huomauttaa, että monet lyhytterapeuttiset menetelmät pohjaavat oikeastaan niinkin yksinkertaiseen asiaan kuin turvalliseen ja tarkkanäköiseen vuorovaikutukseen: ”Et sä osaat esittää oikeen tyyppisiä kysymyksiä ja kääntää tiettyjä asioita ja vähän niinku haastakin.” Työskentelyn alussa kartoitetaan myös asiakkaan kokonaisvaltaista hyvinvointia, eli kiinnitetään huomiota syömiseen, nukkumiseen ja muihin ihmissuhteisiin. Nämä saattavat olla kietoutuneita yhteen pakottavan kontrollin kanssa, mutta on joka tapauksessa olennaista selvittää, millaisia hyvinvointia tukevia keinoja asiakkaalla on elämässään (W). Usea haastateltava puhuu vakauttamisesta, joka ymmärretään työntekijöiden kesken melko laajasti, sillä sillä viitataan niin hengitysharjoituksiin, arjen toimivuuteen ja toisaalta jopa tietynlaisiin ajattelumalleihin. ”Tää on tällaista traumasensitiivistä työskentelyä, niin se vakauttamisenhan on siinä aika keskeisessä roolissa,” W sanoo.

Omatilan työntekijöiden kesken on paljon hajontaa siinä, kuinka paljon ja millaisia menetelmiä he asiakkaiden kanssa käyttävät. Yksi käyttää paljon lomakkeita ja esimerkiksi tunnekortteja työskentelyn tukena, toinen opastaa asiakasta ulkoistamaan tilanteitaan (”mitä ystäväsi ajattelisi tästä?”) ja muutama välttää kaikkia valmiita sapluunoja: ”Mä oon tällanen anti-menetelmähenkilö” (Y). Menetelmänä mainittiin myös huumori (harkiten!) ja erilaiset mielikuva-harjoitteet, joissa tilanteita kuvitteellisesti paisutetaan tai eskaloidaan voimakkaasti mieluisaan tai epämieluisaan suuntaan. Lisäksi keskusteluissa mainittiin Omatilan vertaistukiryhmään ohjaaminen yhtenä tukimuotona, joskin sen koettiin sopivan asiakkaille vasta työskentelyn hieman edettyä.

Selvää on, että Omatilassa työtä tehdään omalla persoonalla ja asiakkaan ehdoilla. Työntekijän on hyvä pystyä käyttämään omaa luovuuttaan ja kohtaamaan asiakkaan yksilöinä - Y huomauttaa, että jo tämä lähtökohta osoittaa traumasensitiivisyyttä. Asiakkaalle pyritään myös mallintamaan suoraa kommunikaatiota ja vahvistamaan luottamussuhdetta siten, että myös

käytetyistä menetelmistä voidaan keskustella suoraan. X:n mukaan toiset asiakkaat ovat hyvin avoimia erilaisille menetelmille, kun taas toisia ne vaivaannuttavat ja myös tälle kokemuk-
selle on tärkeä antaa tilaa tulla kuulluksi.

Keskeisessä asemassa Omatilan palveluissa onkin juuri keskusteluapua, siis mahdollisuus asiak-
kaalle puhua, kertoa, pohtia, kysyä. Työntekijän rooli on silloin ohjata, neuvoa, keskustella,
palauttaa ja tarjota rauhallista läsnäoloa (Y, Q). W:n mukaan Omatilan suurin anti asiakkaalle
on ”turvallinen tila ja se kuulluksi ja nähdyksi tuleminen.” Joillekin asiakkaille riittää, että he
saavat puhua asian ja kokemuksena auki. ”Eikä se oo siitä kiinni et istunko siinä minä vai joku
muu meiltä töistä,” Q sanoo. Toisten asiakkaiden kanssa luottamussuhteen rakentumiseen
käytetään enemmän aikaa.

Keskustelusta kaikki kuitenkin alkaa, jokaisen asiakkaan kanssa. Vuorovaikutuksessa työnteki-
jän ja asiakkaan kanssa kartoitetaan tilannetta ja sitä, pystyykö asiakas tekemään haluamiaan
ratkaisuja ja pystyykö hän vaikuttamaan suhteen dynamiikkaan, W sanoo. Asiakkaat eivät
välttämättä sanoita tunteitaan suoraan. W kuvaa, kuinka hän ”kaivaa” tietoa asiakkaalta kes-
kustelemalla ja tuomalla esiin asiakkaan itsesääteilyä. ”Rupeen menee kohti sitä, et mikä su-
hun vaikuttaa, miks sä säätelet itseäs noin paljon, miks sä et puhu suoraan? (-) Jollain sanoi-
tuksella tulee esille et ei asiakas uskalla, et muuten tapahtuu jotain,” W kuvaa. ”Tai sit mä
itse sanon, et kuulostaa siltä et pelko ohjaa sun käyttäytymistä.”

Y mainitsee keskustelutaitona myös hiljaisuuden, eli sen, että malttaa pysähtyä myös kipeään
paikkaan. Hän ei tarjoa asiakkaille vastauksia, vaan antaa asiakkaalle tilaa huomata ja jäsen-
tää tuntemuksiaan. Asiakasta ei pyritä siis suojaamaan aiheilta, joista hänen on vaikea puhua,
eikä tyydytä siihen, ettei hän osaa sanoittaa tunteita tai tarpeita ja kuvaa olotilojaan vain
epämääräisesti. Sen sijaan ruvetaan ”miettimään ja purkamaan ja jäsentämään” (W): ”et se
jäsenyis sulle ja tulisit paremmin tietoiseksi, että mitä se tarkoittaa sulle, missä tilanteissa
se aktivoituu, mitä sussa herää niissä tilanteissa, miten toimit ja mitä sä ajattelet.” Kuvattu
tietoisuuden vahvistuminen sijoittuu jo hieman pidemmälle asiakasprosessiin. Q:n mukaan
omanarvontuntoa ja voimavaroja saatetaan päästä penkomaan asiakkaan kanssa vasta yli vuo-
den tapaamisten jälkeen: ”et hän oikeesti pystyis ajattelee, et hänkin ansaitsee tulla hyvin
kohdelluksi, se on pitkäkin prosessi.” Omatilan työskentelyn tavoitteena on kuitenkin lopulta
se, että asiakas alkaisi itse pohtimaan omaa hyvinvointiaan kokonaisvaltaisesti ja tunnistaisi
omia arvoja ja identiteetilleen merkityksellisiä asioita. Ne ovat avainasemassa, mikäli asiakas
voi tehdä kestävästi muutoksen omassa elämässään ja päästä kiinni väkivallattomaan elämään.
Prosessin edetessä keskustelun ja työskentelyn huomio siirtyy pois suhteen dynamiikan

tunnistamisesta sen tukemiseen, että asiakas alkaisi tarkastelemaan omaa itseään: ”Et tavaltaan pistää asiakkaan tekemään töitä niinku itensä eteen,” W kuvaa.

Jos asiakas ei itse tunnista kokevansa väkivaltaa: joidenkin kanssa asiasta voi kysyä aivan suoraan, ”raivorehellisesti,” mutta kaikkien kanssa ei voi edetä niin vikkellästi. Tästäkin voi puhua suoraan, kuten Y kuvaa: ”Jos mulle herää tunne jostain ihmisestä, että hänelle on vaikea käsitellä jotain asiaa, niin mä kysyn häneltä suoraan. Sit me voidaan keskustella siitä, että se on ihan ok, ettei hän halua puhua siitä aiheesta (-). Se syventää sitä luottamussuhdetta.” Y palaa tähän suoraan puhumisen teemaan useamman kerran haastattelun ajan ja huomauttaa, että suoraan puhuminen mahdollistaa asiakkaalle kokemuksen siitä, että hän tulee kokonaan nähdyksi, mikä puolestaan voisi tulkita traumasensitiiviseksi: ”Sehän on traumasensitiivistä, että mä nään että sussa tapahtuu jotain. Ja me voidaan puhua siitä jos haluat, ja jos et niin ei,” Y sanoo.

Seuraavassa osiossa haastateltavat kuvailevat, kuinka tällaiseen työskentelyyn päästään asiakkaan kanssa kiinni: arvotyöskentely nousee keskeiseen rooliin. ”Arvoista lähdetään,” kuten X sanoi. Se tarkoittaa, että asiakkaan omia arvoja pyritään kirkastamaan ja vahvistamaan erilaisten lomakkeiden, tehtävien ja keskustelun avulla. Olennaista on saada asiakas löytämään ja sanoittamaan itselleen, mikä hänelle on tärkeää. Haastateltavat toivat hyvin johdonmukaisesti esiin, että työskentelyn alussa asiakkaat eivät ”osaa kertoa, että mitä he haluavat,” (X) tai ”tiedä juovatko he kahvia vai teetä,” (Q). Pakottavan kontrollin mukainen dynamiikka suhteessa vääristää kokijan ajattelua ja uskomuksia: ”Et sä enää tiedä kuka sä oot, kun palvelet vaan toisen tarpeita ja alistut toisen tarpeiden edessä,” W kuvaa. Arvotyöskentelyllä pyritään siis vahvistamaan väkivaltaa kokeneen identiteettiä, mihin arvot tiukasti linkittyvät.

Omatilan palveluissa voidaan käyttää runsaastikin aikaa, useita tapaamiskertoja sen pyörittämiseen, että asiakkaat opettelevat tunnistamaan ja sanoittamaan asioita omasta itsestään: millainen ihminen olen, mistä nautin, mitä haluan elämältä, mikä on minulle tärkeää. Tämä johtaa luontevasti myös asiakkaan voimavarojen kartoittamiseen. Jos tärkeäksi koetaan esimerkiksi omat lapset, voidaan tuoda esiin kuinka paljon iloa, toivoa ja voimia lapset tuovat, ja toisaalta kiinnittää huomio asiakkaan rooliin äitinä. Tällöin on mahdollista alkaa rakentaa positiivista ja stabiilia minäkuvaa itsestä esimerkiksi hyvänä äitinä.

Muutosprosessin tavoite on itsen löytäminen uudestaan, omanarvontunnon voimistaminen, identiteetin kirkastaminen. ”Ensin oot uhri, sit selviytyjä, sit autenttinen itse. Ei kukaan

halua jäädä siihen selviytymiseen, ja sun identiteetti on tosi kapea jos on vaan selviytyjä. Ta-
voite on et jättää tän koko homman taakseensa,” Z sanoo.

Psykoedukaation merkitystä Omatilan tarjoamissa palveluissa on mahdotonta korostaa liikaa, erityisesti pakottavaa kontrollia kokeneiden asiakkaiden kanssa. Tilanteet kotona ovat usein hämmäisiä ja tulkinnanvaraisia, jonka lisäksi asiakkaat saattavat tulkita kontrolloivan puolison toiminnan välittämisenä ja huolehtimisena (Q). Psykoedukaatio väkivallasta ja pakottavaan kontrolliin liittyvistä ilmiöistä on tärkeää, jotta asiakas ”ymmärtää, missä ilmiössä he on mukana. Et näillä asioilla on nimi ja tää on toimintaa, joka on kaavamaista,” Z sanoo. Psykoedukaation merkitys on suuri esimerkiksi siksi, että pakottava kontrolli ja väkivalta ovat eskaloituvia ilmiötä, mikä asiakkaan on tärkeä ymmärtää. Vaikka tilanne ei juuri nyt olisi vielä hengenvaarallinen, eskalaation merkkejä voi silti tunnistaa.

Psykoedukaation avulla kaoottiselta tai sumuiselta tuntunut tilanne selkeytyy. Asiakkaat kokevat usein helpottavana, että ilmiölle annetaan nimi, sillä he ovat saattaneet pitää itseään ”sekopäinä,” kuten X sanoo. Tuon ajatuksen purkamiseksi on tärkeää kuvata asiakkaille, miten pakottava kontrolli toimii: ”Et tuo sitä tietoa ja et mitkä ne mekanismit on, mitkä häneen niinku vaikuttaa,” W kuvaa. Asiakkaat saattavat uskoa, että heidän tilanteensa on ainutlaatuinen ja täysin poikkeuksellinen, eikä kukaan muu ole koskaan ollut vastaavassa tilanteessa. Psykoedukaation myötä yksinäisyys lievittyy ja omista tunteista ja reaktioista on helpompi saada kiinni. Siksi keskusteluun kuuluu kehollisten oireiden, paniikin, masennuksen ja ahdistuksen normalisointia (X). Asiakas ei itse aina tunnista, kuinka huonossa tilanteessa hän kotoaan on, vaikka tilanne työntekijälle olisi selkeä. Silloin X pyrkii kiinnittämään asiakkaan huomion kehollisiin tuntemuksiin: huomaatko, mitä kehossasi tapahtuu näissä tilanteissa puolison kanssa? Asiakkaan kanssa voidaan tehdä ja hänelle voidaan opettaa myös erilaisia vakauttavia, rauhoittavia ja maadoittavia harjoitteita, joiden avulla myös hänen itsensä on mahdollista rauhoittaa itseään muissa tilanteissa (X).

Psykoedukaatio tulisi ymmärtää laajasti, ei pelkästään tiedon antona, vaan myös itse- ja kehotietoisuuden laajentamiseen pyrkivänä tukena, jota Omatilassa toteutetaan osana keskustelua: ”resonoiko tämä?” (Y). Samansuuntaisesti puhuu myös W, joka kuvaa tunnelukkotyökentelyn olevan joidenkin asiakkaiden kanssa hedelmällinen työkalu, koska tulkitsee lähisuhdeväkivallan vahvistavan joitain tunnelukkoja. Ne on olennaista tiedostaa ja tunnistaa, jotta niitä on mahdollista lähteä purkamaan. Sama ajatus on myös Z:llä ja Y:llä, jotka molemmat tuovat esiin Päihdelinkin Irti läheisriippuvuudesta -tehtäväkirjan (Päihdelinkki, 2025): asiakkaan täytyy havainnoida omat toimintamallinsa ja keskittyä muutoksiin itsessä, jos hän haluaa

muutosta elämäänsä. W kuitenkin korostaa, että tunnelukkotyöskentely on vain yksi tapa jäsentää asiakkaan toimintaa ja kokemusta.

Tämä näkökulma psykoedukaation linkittyä arvo- ja identiteettityöskentelyyn sekä asiakkaan toimijuuteen. Linkkiä avataan laajemmin luvussa 7: Johtopäätökset.

6.4 Rakenteellinen sosiaalityö ja työntekijöiden hyvinvointi

”[Yhteiskunnan] rakenteet tekee meidän työstä välillä tosi vaikeaa,” X sanoo. Erilaiset työtä vaikeuttavat rakenteet nousivat esiin jokaisessa haastattelussa. Haastavaksi rakenteeksi koettiin esimerkiksi populaarikulttuuri, jossa mustasukkaisuutta ja kiihkeää, omistavaa suhdetta on ihannoitu siten, että kontrollin ja välittämisen välinen raja on joillekin sumentunut. Eron teko voi olla vaikeaa niin asiakkaille kuin myös muille viranomaisille. Sekä X ja Z sanovat suoraan, ettei väkivaltaa tai sen dynamiikkaa ymmärretä muissa palveluissa. Q puolestaan tuo esiin, että väkivalta saatettaisiin kyllä tunnistaa, mutta puheeksiotto on vajavaista. Yhteistyö eri viranomaisten kanssa voi olla sekavaa, eikä yhtenäistä näkemystä tai suunnitelmaa ole, X sanoo. Tämä lisää myös asiakkaan kuormitusta.

Erityisesti lastensuojelu ja perhepalvelut vaikuttavat tuottavan päänvaivaa Omatilan työntekijöille. Lastensuojelun kanssa tehtäisiin mieluummin tiivistä yhteistyötä, mutta Omatilassa se on koettu rakenteellisesti hankalaksi. Q:n kokemuksen mukaan riippuu lastensuojelun työntekijästä, onko yhteistyö toivottua tai edes mahdollista. Omatilan koetaan ehkä vaikeuttavan lastensuojelun työtä, kun perheen sisäinen väkivalta tehdään näkyvästi, Q pohtii. Lisäksi hän on huomannut alueellisia eroja siinä, kuinka toimivaa yhteistyö Omatilan ja lastensuojelun kanssa voi olla, mikä kertoo kenties eri toimipisteiden esihenkilöiden keskenään poikkeavista kannoista.

Harmaita hiuksia aiheuttaa lastensuojelussa vallitseva tasavertaisuusolettama: ”Molempia vanhempia kuullaan”, X sanoo. Z ymmärtää, miksi lähtökohtana lastensuojelussa on lapsen oikeus molempiin vanhempiin, mutta on sitä mieltä, että linjauksesta pidetään kiinni liian tiukasti: ”Että ei voida sitä tosiasiaa käsitellä, et nää kaikki isät ei ole hyviä vanhempia ja he ovat väkivaltaisia.”

Q kuvaa, että heille on lastensuojelusta sanottu esimerkiksi, ettei lastensuojeluilmoitusta voi tehdä vain äidin puheiden perusteella, ”että sä et oo kuullut isän versiota. Ni kyllähän se välillä on vähän haastavaa, et sielt ei ihan ymmärretä meidän työn sisältöä... (--) En mä tiedä,

eiks ne oikeasti tunnista mitä kaikkea lähisuhdeväkivalta pitää sisällään vai mistä se kiikastaa, ettei jotenkin ymmärretä toisiamme?”

Tilanteet ja suhteet, joihin liittyy perhettä ja lapsia ovat usein vaikeimpia: lapsilla kiristäminen on useiden työntekijöiden mukaan hyvin tehokas keino kiristää väkivallan kokija hiljaiseksi. Omatilassa tehdään myös lapsityötä, eli vastaanotetaan alaikäisiä. Tämä kuitenkin vaatii molempien vanhempien luvan, eli alaikäinen ei voi käyttää palveluita toiselta vanhemmalta salaa. Molemmilla vanhemmilla on oikeus tilata kirjaukset siitä, mitä lapsi on Omatilan palveluissa puhunut ja näitä kirjauksia saatetaan myös käyttää lasta vastaan (Q).

Asiakkaiden kontrolloivat kumppanit saattavat käyttää viranomaispalveluita tahallaan tehdäkseen ”kaikenlaista jäynää” (Y). Rajuimmissa tapauksissa he saattavat onnistua valjastamaan koko viranomaiskoneiston pyörimään oman näkemyksensä rinnalle: ”He systemaattisesti kääntää asian päällelleen. (-). He on niin härsejä, et he kieltää sen [väkivallan] tekemisen, mut sen lisäksi sanoo, että minä olen uhri ja tuo on se tekijä. Ja he on hirveän taitavia,” Z kuvaa.

Jotain viallista viranomaiskoneistossa koetaan olevan, kun ”eri viranomaisilla voi olla täysin päinvastaisia näkemyksiä tilanteesta,” Z sanoo ja jatkaa: ”Moni mun asiakas on pettynyt poliisien esitutkintoihin ja syyttämättäjättämispäätöksiin. Että kun isällä oli vaan paha mieli kun tuli ero. Tai vainoaminen, että kun isällä on vaan ikävä.” Viranomaisten koetaan tulkitsevan väkivaltaa tehneiden toimintaa suopeasti, hyväntahtoisesti tai vähintään toiveikkaasti siinä mielessä, että väkivaltaisia tekoja vähätellään. Pahimmillaan tämä voi johtaa väkivaltaa kokeneen uudelleen uhriuttamiseen, jossa viranomaiskoneisto toisintaa kaltoinkohtelua (Z).

Kokemuksen mukaan asiakkailla on ”ihan syytä” pelätä oman tapauksen joutuvan esimerkiksi perheoikeuteen. ”Nää on rakenteellisia ongelmia, mitkä estää sen toimijuuden osittain,” Y sanoo. Jos väkivaltaa kokeva esimerkiksi muuttaa pois perheen yhteisestä kodista, lapset jäävät edelleen kirjoille vanhaan kotiin. Tällöin väkivallan tekijästä tulee automaattisesti lähivanhempi, jolla on mahdollisuus päättää lasten koulusta ja asuinpaikasta toiselta kysymättä. Pakottavan kontrollin alaisuudessa oleva ei tällöin voi välttämättä toimia heti tai tahtonsa mukaisesti, vaan joutuu pohtimaan tilannetta myös lasten ja näiden huoltajuuden kannalta.

”Tosi vähän me voidaan suojella meidän väkivallan kokijoita. Verkostojen kanssa voi olla näkemyseroja, et mikä on väkivaltaa, mikä on vaan huoltajuusriita, mikä on lapsen asema, onko hän turvassa,” X sanoo. Tämä rakenteellinen epäoikeudenmukaisuus koettiin yhdeksi työn raskeista puolista, joka vaikuttaa myös työntekijöiden maailmankuvaan ja uskoon yhteiskuntaa

kohtaan. Hyvinvointiyhteiskunnan luomat viranomaisrakenteetkin ovat lopulta vain 'ihmisbisnestä': "että kenet satut kohtaamaan niin sellaista palvelua saat," Z kiteyttää. Hän kuvaa itseään sijaistraumatisoituneeksi siinä mielessä, että "kyl mun maailmankuva on synkempi, ja luotto [tähän järjestelmään] on kyl mennyt." Hän on nähnyt useita virkavirheitä ja asiattomuuksia viranomaisten taholta.

Myös Y kuvaa työn olevan tässä mielessä raskasta ja voivan vaikuttaa omaan maailmankuvaan, mutta kertoi näkevänsä tietoisesti vaivaa ollakseen kyynistymättä. "Se on sen hyväksymistä, että elämässä on kärsimystä (-) ja nää on sellaisia ilmiöitä mitä täällä on, ja täällä nyt navigoidaan. Mut se ei ole koko totuus, koska on myös iloa ja onnistumisia. Voiko sen suurempia ihmeitä ollakaan, et meidän asiakkaatkin pääsee irti [väkivaltaisista suhteista]? Ei tää sillä tavalla niin synkkää ole. (-). Et voi tarkastella sit, et mitä sieltä haluaa ottaa," Y huomauttaa.

Kollegiaalinen tuki ja työnohjauksen merkitys tuotiin yhdenmukaisesti esiin miltei kaikissa haastatteluissa. Erityisesti edellä kuvattuja rakenteellisia haasteita koettiin olevan helpompi käsitellä suljetussa työyhteisössä muiden kanssa, joilla on vastaavia kokemuksia. Työyhteisö toimii tällöin myös vertaistuellisena ryhmänä. Lisäksi työssä jaksamista tukevina tekijöinä nimettiin hyvä esihenkilö, vapaa-ajan liikunta, ystävät, perhe, hyvät elämäntavat ja luonto.

7 Johtopäätökset

Tässä luvussa tarkastelemme aineistoamme suhteessa teoriaan ja selvitämme kuinka ne vastaavat tutkimuskysymyksiimme. Tiivistetysti tulkitsemme, että toimijuutta vahvistetaan Omatilassa erityisesti psykoedukaation ja arvotyöskentelyn keinoin keskusteluavun muodossa. Yhteistä traumainformoidulle työtteelle näkyy erityisesti tietoisuudessa yhteiskunnallisten rakenteiden vaikutuksesta väkivallan kokemuksiin, mutta myös traumatietoisuuden sekä itsetietoisuuden ja tunteiden merkityksen ymmärtäminen. Pakottavan kontrollin tulkitaan vaikuttavan asiakkaiden toimijuuteen heikentävästi, mutta muutosta pidettiin mahdollisena ja asiakkaita pidetään Omatilassa aktiivisina toimijoina ja kokonaisvaltaisina yksilöinä. Keskeiseksi havainnoksi nousi myös rakenteiden tarjoamat puutteelliset mahdollisuudet katkaista väkivaltaa.

Haastateltavien kuvaukset pakottavasta kontrollista olivat teoriaan pohjaten erittäin tunnistettavia. Haastateltavat kuvasivat ilmiötä ja sen mekanismeja abstraktilla tasolla, mutta osasivat paikantaa pakottavan kontrollin ilmentymistä myös asiakkaiden kuvaamien yksittäisten,

konkreettisten tilanteiden ja esimerkkien kautta. Pakottava kontrolli tulkittiin asiakkaan toimijuuden kannalta yksiselitteisen huonoksi asiaksi, toimijuutta rajoittavaksi ilmiöksi. Pakottavan kontrollin kuvailtiin tähtäävän asiakkaan muuttamiseksi ”objektiksi”, ”sätkynukeksi” ”vailla mitään omaa harkintakykyä.” Vaikka kyseessä ei ollut tässä suoranainen kuvaus asiakkaista, vaan pakottavan kontrollin pyrkimys, asiakkaita kuvattiin työskentelyn alussa myös ”hukassa oleviksi” ja ”huomaamattomiksi.” Heidän toimijuutensa tulkittiin palveluihin saapumisen hetkellä hyvin suppeaksi.

Haastatteluissa nousi ilmi toimijuuteen liittyvää ristiriitaisuutta. Haastateltavat kuvasivat yhtä aikaa asiakkaiden toimijuutta ja toisaalta sitä, kuinka asiakkaat itse eivät toimijuuttaan tunnista. Haastateltavat kuvasivat, kuinka tekijä pyrkii saamaan pakottavan kontrollin keinoin asiakkaat kyseenalaistamaan omaa kokemustaan, tunteitaan ja mahdollisuuksiaan toimia. Samalla kokijaa saatetaan kuitenkin myös vastuuttaa tilanteesta. Kokija pyritään siis samaan aikaan asettamaan vastuuseen suhteen dynamiikasta ja uskomaan, ettei hän ole aktiivinen toimija, jolla olisi muita vaihtoehtoja. Ristiriita on ilmiselvää.

Samaan aikaan tekijän kontrolli valuu hiljalleen myös kokijalle. Kokija ei siis tulkintamme mukaan ole suhteessa passiivinen, mutta hänen toimintansa johtaa itsen säätelyyn ja voi olla jopa itsesabotaasia. Tämä on täysin ymmärrettävää: jo pelote tai uhka aiheuttaa ihmisessä toimintaa, jonka avulla epätoivottavia seurauksia pyritään kontrolloimaan ja välttämään esimerkiksi muuttamalla omaa käytöstä, kävelemällä munankuorien päällä, kuten X haastattelussa sanoi. Oma toimijuutta tullaan tällöin käyttäneeksi itseä vastaan. Kokijat yrittävän tuntosarviin ja höröllään olevien kaninkorvien avulla arvailla, ennakoita ja ounastella, mitä tekijä heiltä odottaa. Kysymys vastuusta ja kontrollista on silloin vaikeampi, eikä toimijana voi nähdä pelkästään tekijää. Tästä näkökulmasta katsottuna on ymmärrettävää, että haastateltavat kuvasivat asiakkaiden kokevan fyysisen väkivallan jollain tapaa selkeämmäksi. Kokijan on mahdollista ymmärtää tekijän (vääristyneitä) ajatuksia, ja hän voi alistua toisen toiminnan kohteeksi tietyssä rajatussa tilanteessa ilman, että itse tekee aktiivisia toimia itseään vastaan.

Omatilan asiakkaat aloittavat palvelut toisinaan tilanteissa, jossa uskovat itse olevansa vastuussa suhteidensa tilanteista ja koetusta kontrollista. Merkittävää on silloin työntekijän ammattitaito siinä, että hän kykenee erottamaan toisistaan asiakkaan erilaiset toimijuuden mahdollisuudet ja toisaalta osaa oivalluttaa asiakkaan itsekin havaitsemaan niitä. Väkivaltaisessa ja kontrolloivassa suhteessa eläminen on sekavaa ja ennalta-arvaamatonta, ja asiakas voi omalla toiminnallaan ennaltaehkäisemään konflikteja esimerkiksi rajaamalla omia sosiaalisia

suhteita. Tällöin on työntekijän ammattitaitoa tuoda esiin asiakkaan oma mahdollisuus valita toisin esimerkiksi pitämällä kiinni muista merkityksellisistä suhteista, vaikka hetkellisesti jossain toisessa muodossa. On kuitenkin totta, että vastuun ja toimijuuden erottelu on väkivalta-työssä melkoista veitsen terällä tasapainoilua. Itsekontrollin esiintuominen voi aiheuttaa koki-jassa häpeää, vaikka perimmäinen syy käytökselle on tietenkin itsesuojelu ja tekijän väärin-käyttämä valta.

Omatilassa asiakkaille pyritään pääosin antamaan melko aktiivinen rooli, ja haastatteluiden perusteella heidät myös pääosin valitaan nähdä aktiivisina toimijoina. Tätä tulkintaa tukee esimerkiksi haastateltavien huomiot siitä, että usein asiakkaat käyttävät Omatilan palveluita salaa. Kaoottisiin ja uhkaaviinkin elämäntilanteisiin asiakkaat ovat siis onnistuneet luomaan hetkiä, jolloin tulevat sellaisen palvelun äärelle, jonka keskiössä on heidän oma turvallisuutensa ja hyvinvointinsa, ja josta tekijä todennäköisesti ei pitäisi. Se osoittaa valtavaa rohkeutta ja toimijuutta.

Halu kuvata asiakkaat aktiivisina toimijoina voi liittyä myös haastateltavien työhyvinvointiin -työtä on helpompi jaksaa, kun uskoo muutoksen mahdollisuuksiin asiakkaiden elämässä. Ronkaisen (2006) kuvaamaa fatalismia väkivallan tekijöiden ja yhteiskunnallisten rakenteiden suhteen oli ehdottomasti kuultavissa haastatteluissa. Usko oli, että jos muutos olisi vain väkivallan tekijän ja viranomaisten harteilla, ei asiakkailla olisi mahdollisuuksia päästä tilanteista irti. Tätä rakenteellista ongelmaa ja näkökulmaa avaamme lisää vielä hieman myöhemmin.

Haastateltavat tulivat kuvanneeksi asiakkaita haastattelujen aikana runsaasti. Omatilan työntekijöiden kuvauksissa korostuu haluttomuus kuvata asiakkaita uhreina - heitä kuvataan sinnikkäiksi ja resilienteiksi. On tietoa, että heitä ei haluta uhriuttaa, mutta toisaalta haastateltavien kuvauksista nousee esiin selvästi tyypillinen asiakas, joka on kiltti ja alistuva. Kuvaukset olivat haastatteluiden välillä yllättävän yhdenmukaisia. Läheisriippuvuuden, miellyttämisenhalun ja omien rajojen epäselvyyden voisi haastatteluiden perusteella ehdottomasti nähdä pakottavalle kontrollille altistavina tekijöinä. Tästä näkökulmasta tunnetaitojen, itse-reflektion ja omanarvontunnon opettamisen voi nähdä ennaltaehkäisevinä tekijöinä (kts. Kim, Atteraya & Yoo 2019).

Asiakkaiden toimijuuden tulkinnessa näkyi haastatteluissa hienoista kitkaa tilanteissa, joissa asiakas päättyy jäämään suhteeseen. Omatilan palvelu tähtää tietenkin siihen, että asiakas pääsisi väkivallattomaan elämään. Jos asiakas kokee palveluiden avulla toimijuutensa vahvistuneen, ja päättää kuitenkin jäädä suhteeseen, työntekijöiden voi olla hankala täysin siunata

valintaa. Kyse ei kuitenkaan ollut siitä, että asiakkaan valintaa olisi kyseenalaistettu tai hänen toimijuuttaan väheksytty, vaan haastatteluissa nousi esiin vilpittömältä tuntunut huoli tilanteen kestävydestä (vrt. Jäppinen 2015). Valinta jäädä suhteeseen on myös osoitus toimijuudesta, mutta Omatilan palveluiden yksisilmäisenä tavoitteena ei ole pelkästään toimijuuden vahvistaminen vaan asiakkaan kestävä turva. Sitä asiakas voi omalla toiminnallaan myös uhata.

Toimijuuden kannalta tiedon ja taitojen merkitystä korostettiin paljon. Osin tämä liittyy nyky-yhteiskunnassa vaadittaviin taitoihin kuten pankkitunnusten käyttöön ja etuuksien haakuun, mutta toisaalta myös kulttuurisiin kysymyksiin esimerkiksi yksilön oikeuksista ja erilaisista normeista. Tätä yhteiskunnallista ja rakenteellista näkökulmaa käsittelemme vielä myöhemmin. Lisäksi haastateltavien kommentteissa oli nähtävillä heidän asiakaskuntansa syvästi vaikeat elämäntilanteet, sillä toimijuuden mahdollistamiseksi tunnistettiin myös perustarpeita kuten lepo ja ravinto.

Toimijuuden vahvistamiseen Omatilassa käytetyistä menetelmistä esiin nousivat aineistosta erityisesti arvotyöskentely ja psykoedukaatio, jotka linkittyvät kumpikin vahvasti myös kysymyksiin identiteettityöskentelystä ja tietoisuustaidoista. Pakottavan kontrollin vaikutusta toimijuuteen kuvattiin ”sumuna”, joka estää näkemästä tilannetta selkeästi. Haastateltavat toivat esiin, että toimijuus vaatii tietoisuutta (kts. Jansson, Granö, Janhunen & Pikkarainen 2022; Karhula, Sellman, Sipari & Ylisassi, 2022).

Omatilassa käytetyissä menetelmissä vaikuttaa työntekijöiden käymät lyhytterapeuttiset koulutukset. Menetelmiin liittyy paljon asiakkaan aktivoitua ja herättelyä keskustelun avulla. Toistuvasti haastatteluissa puhuttiin siitä, että katse tulee kääntää ”asiakkaaseen itseensä.” Se vaatii aikaa ja validointia, sillä asiakkaan ”oma itse” on kontrollia sisältävässä suhteessa tullut pitkään sivuutetuksi ja tilanne on usein jossain määrin jumiutunut sellaiseksi. Toisaalta jo Omatilan asiakkuus kertoo asiakkaalle, että tilanne on jollain tapaa kestävä, vaikka tämä muutoin olisi vastahakoinen myöntämään tilanteen vakavuutta. Pidämme huomionarvoisena, että vaikka haastatteluissa mainittiin asiakkaan tunteiden validointi ja kannustaminen, paljon suurempaan rooliin asiakastyössä nousi työntekijöiden panostus asiakkaiden kanssa tehtävään identiteetti- ja arvotyöskentelyyn, jossa pyritään vahvistamaan asiakkaan kokemusta omasta itsestä. Muutos vaatii asiakkaan omatoimisuutta ja vaivannäköä, siis toimijuutta. Asiakkaan vastuuttaminen on yksi tehokkain tapa auttaa häntä, vaikei hän olekaan vastuussa kokemastaan väkivallasta.

Vaikka väkivaltapalveluissa vastuun ja toimijuuden kysymykset ovat osin vaikeita ja ongelmallisia, on haastatteluiden mukaan selvää, etteivät tilanteet ole mustavalkoisesti selitettävissä paha tekijä, viaton uhri -narratiivilla. Tulkitsemme tämän ajankohtaiseksi ja raikkaaksi lähestymistavaksi: asiakkaita ei aseteta, eikä heiltä odoteta viatonta passiivisuutta, vaan heidät nähdään kokonaisvaltaisina yksilöinä, joilla myös on lusikkansa (vahingollisen suhteen muodostamisen) sopassa. Esimerkiksi Y huomautti haastattelussa, että myös asiakas ”tyyydyttää jotain tarvetta siinä ihmissuhteessa”, ja tuohon tarpeeseen täytyy paneutua, jotta suhteesta on mahdollista päästä irti ja pitkäaikainen muutos on mahdollista. Omatilan työote poikkeaa siis melko paljon perinteisestä väkivaltatyöstä, sillä asiakastyössä kurotellaan kohti tällaista syvempää muutosprosessia, joka tapahtuu täysin asiakkaan sisällä, kun heidän käsityksensä omasta itsestä vahvistuu. Kun Omatilassa puhutaan siitä, että asiakkaan on kyettävä ottamaan vastuu omasta elämästään, ei kyse ole siitä, että heitä vastuutetaan koetusta väkivaltasta. Kyse on siitä, että asiakkaan elämää tarkastellaan holistisemmin, kuin vain kontrolloivan suhteen kautta. Tästä pääsemmekin luontevasti käsittelemään traumainformoidun työotteen näkymistä Omatilan asiakastyössä.

Haastateltavat itse kokivat vahvasti tekevänsä traumasensitiivistä työtä ja olemme tulleet samaan lopputulokseen. Lähtien edellä mainitusta holistisesta otteesta, psykososiaalisen keskusteluavun tarjoamiseen ja päätyen esimerkiksi asiakkuuksien pituuteen, näemme, että Omatilan tarjoama palvelu on syvästi inhimillistä ja traumatisoituneen asiakkaan etua palvelevaa. Näin pitkät keskustelutukea tarjoavat asiakkuudet ovat jo poikkeuksellisia, mutta ne mahdollistavat luottamussuhteen rakentumisen ja asiakkaan syväluotaavan muutosprosessin tukemisen.

Traumasensitiivistä kohtaamista Omatilan työntekijät ovat harjoitelleet lyhytterapiakoulutuksissaan, joskin haastatteluissa nousi esiin pientä ylikouluttautumisen huolta. Toisaalta työntekijät olivat selvän omistautuneita työlleen ja olivat halunneet perehtyä aiheisiin myös työn ulkopuolella. Samalla muutamassa haastattelussa nousi esiin huomio siitä, että monet koulutuksista opitut taidot pohjaavat lopulta hyvin yksinkertaisiin ihmissuhdetaitoihin, kuten turvalliseen ja tarkkanäköiseen vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa. Eräs haastateltava pohti jopa, että joillekin asiakkaille tärkeää oli päästä yksinkertaisesti purkamaan oma tilanne, eikä tarvetta syvemmälle vastavuoroisuudelle edes ollut.

Hyvät ihmissuhdetaidot tukevat kuitenkin asiakkaassa tapahtuvaa muutosta, sillä turvallista ja suoraa kommunikointia voi mallintaa asiakkaan kanssa. Tällaista suoraa puhetta korostivat useat haastateltavat - asiakkaita ei tarvitse suojata ikävältä totuudelta. Tämä linkittyy myös

Omatilan tapaan nähdä asiakkaat sinnikkäinä, vahvoina toimijoina. Suora puhe korostaa asiakkaalle silloin hänen omaa kyvykkyyttään ja toisaalta antaa kokemuksen siitä, että hän tulee nähdyksi kokonaisuena: ”Mä nään, että sussa tapahtuu jotain,” kuten eräs haastateltavista tiivistä. Asiakkaalle voi samalla antaa erilaisia toimintavaihtoehtoja. Tämä kaikki voi toimia traumasensitiivisenä keinona mallintaa asiakkaalle miltä kunnioittava vuorovaikutus näyttää ja tuntuu.

Haastatteluissa kerrottiin, että omaa työtä punnittiin ja rajattiin asiakastyössä jatkuvasti. Arvioinnin kohteena olivat asiakkaiden traumat suhteessa omaan osaamiseen ja toisaalta työn raameihin. Haastateltavat korostivat pääosin tekevänsä nimenomaan sosiaali- ja väkivalta-työtä, vaikka linkit terapiatyöhön olivat useista ilmeiset.

Kollegiaalinen tuki ja työnohjauksen merkitys tuotiin yhdenmukaisesti esiin miltei kaikissa haastatteluissa. Erityisesti rakenteellisia haasteita koettiin olevan helpompi käsitellä suljetussa työyhteisössä muiden kanssa, joilla on vastaavia kokemuksia. Omatilan työyhteisö toimi toisilleen myös vertaistuellisena ryhmänä.

Haastatteluissa nousi erittäin vahvasti esiin rakenteellinen näkökulma sosiaalityöhön. Miltei kaikki haastateltavat kertoivat tilanteista ja viranomaisista, jotka tekivät heidän työstään vaikeaa. Rakenteellisten haasteiden nähtiin myös suoraan estävän asiakkaiden toimijuutta. Tämän huomion uskoi herättävän huolta viranomaisissa, joiden kanssa Omatila usein työskentelee. Haasteena on tulkintamme mukaan tasavertaisuusharha sekä se, että useat viranomais-tahot toimivat sen olettamuksen mukaan, että ihmiset ovat vilpittömiä ja tahtovat toisilleen hyvää. Järjestelmä ei osaa vastata tilanteeseen, jossa yksilön tarkoitusperät ovat jotain muuta. Viranomaiskoneisto on valitettavan helppo valjastaa ilkeiksi: ilmiö on jatkuvasti esillä Omatilan työntekijöille, jotka kuvaavat tekijöiden tahallisesti väärinkäyttävän viranomaiskoneistoa ”kaikenlaiseen jäynään.”

Poliisin, lastensuojelun ja oikeuslaitoksen koettiin joissain asiakastapauksissa epäonnistuneen esimerkiksi yksittäisen ihmisen tekemän päätöksen tai tulkinnan vuoksi. Näkemystä tuki havainto, että eri toimipisteiden välillä oli saman viranomaisenkin kohdalla valtavia eroja yhteistyöhalukkuudessa. Viranomaisenkin on vain ihminen ja siksi myös erehtyväinen. Haastateltavat kokivat tilanteet epäreiluinä ja kuormittavina. Asiakkaita saatetaan vastuuttaa tilanteidensa muuttamiseen esimerkiksi siksi, etteivät työntekijät luota järjestelmän tarjoamiin mahdollisuuksiin puolustautua tai auttaa muutoksessa.

Omatila on kuitenkin itse osa järjestelmää. On ongelma, jos usko rakenteisiin lyhyistyy sisältäpäin. Osa haastateltavista toikin esiin toiveikkautta yhteiskunnalliseen muutokseen ja miltei kaikki osoittivat iloa siitä, että he onnistuvat palveluidensa kautta aidosti auttamaan asiakkaita.

8 Eettisyys

Tutkimuksen eettisyyden kivijalkana on osallistujien kunnioittaminen. Anonymiteetin suojeleminen on yksi perustekijöistä, jonka varjeleminen kuuluu tutkimuksen toteuttajan vastuulle. Tämän lisäksi haastatteluja toteuttaessa tulee olla avoin siitä, miten haastatteluista saatua tutkimustietoa käytetään ja säilytetään. (Hyvärinen 2017, 32-33; Vilkka 2021, 115-117.) Tutkimukseen osallistuvilta tulee saada heidän suostumuksensa osallisuuteen ja heidän tulee olla tietoisia tutkimuksen tarkoituksesta, aineiston kokoamisesta sekä sen käyttämisestä. Tämä on hyvän tieteellisen käytännön mukaista toimintaa. (Vilkka 2021, 115.)

Opinnäytetyömme aineisto sisälsi epäsuoria henkilötietoja, sillä haastattelut tallennettiin äänittämällä. Haastattelimme yhteistyökumppanimme sosiaaliohjaajia, joten heidän ammatinsa ja työpaikkansa tulee esille. Olemme kuitenkin anonymisoineet sekä haastateltavat että asiakkaat joista he puhuvat - ja haastateltavat olivat itsekin hyvin diskreettejä asiakkaitaan kohtaan. Litteroinneista rajasimme yksilöivät tunnistetiedot, emmekä sisällyttäneet opinnäytetyöhömme tunnistettavia lainauksia, joista työtiimin ulkopuoliset voisivat haastateltavia tunnistaa.

On tutkimuksen tekijän vastuulla huolehtia tietosuojalainsäädännön, sekä yksityisyydensuojan ja loukkaamattomuuden toteutumisesta. Saatua tietoa ei ole oikeutta käyttää muuhun, kuin alkuperäisen suostumuksen määrittelemällä tavalla. Myös lähteiden luotettavuuden arviointi kuuluu tietenkin tutkijalle. Lähdekritiikki vaikuttaa opinnäytetyön laatuun. (Vilkka 2021, 120-121.) Osallistujille on tärkeää tuoda ilmi, mistä on kyse ja miten materiaalia aiotaan käyttää (Hyvärinen 2017, 32). Osallistujille aiheutuvan haitan minimointi ja hyötyjen maksimointi on optimaalista opinnäytetyötä tehdessä (Vilkka 2021, 122).

Haastattelut olivat vapaaehtoisia ja niistä oli tiedotettu hyvissä ajoin. Yhteistyötahomme kanssa sovimme haastatteluiden ajankohdasta jo keväällä ja samalla selvitimme, sopiiko haastatteluiden äänittäminen. Tutkimuslupaa haettiin ohjeiden mukaisesti alkukesän aikana ja se saatiin kesällä. Haastattelut toteutettiin sovitusti alkusyksystä. Muutamaa viikkoa ennen

haastatteluja lähetimme yhteistyötaholle tiedotteen opinnäytetyöstämme ja haastattelupäivinä ennen jokaisen haastattelun alkua annoimme suostumuksen allekirjoitettavaksi. Haastatteluille oli varattu riittävästi aikaa ja haastattelupohja oli toimiva. Yhteistyötahon edustaja toteutti ensimmäiselle haastattelupäivälle aikataulun, joka mukautui haastateltavien työaikaan. Toinen haastattelupäivä järjestettiin suoraan haastateltavan kanssa sopien. Äänitimme haastattelut perinteistä nauhuria käyttäen, josta siirsimme äänitiedostot Laurean hallinnomalle Onedrive -tilille, jossa ne säilytetään opinnäytetyön valmistumiseen saakka. Tallenteet tuhoataan neljän viikon sisällä opinnäytetyön arvioimisesta.

Tutkimuksen aikana pohdimme paljon tutkimusasetelmamme eettisyyttä - oliko oikein antaa Omatilan työntekijöille valtaa määrittellä asiakkaidensa toimijuutta? Koemme, että työntekijät käyttivät valtaansa harkiten ja vastuullisesti ja olemme pysyneet tietoisina siitä, ettei tutkielmassamme kuulu asiakkaiden oma ääni, kokemus ja tulkinta. Näkökulmamme on painottunut rakenteelliselle tasolle, eikä niinkään yksittäisten asiakkaiden toimijuuden arviointiin. Keräämämme aineiston avulla saimme tietoa Omatilan, eli viranomaisten suhtautumisesta asiakkaiden toimijuuteen.

9 Luotettavuus

Vahva luotettavuuden taso tarkoittaa tutkimuksessa sitä, että tutkielman johtopäätökset ovat totuudenmukaisia. (Kananen 2014, 145-148.) Tutkielman luotettavuuteen on käytössä kaksi mittaria, jotka ovat validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkielma keskittyy siihen, mitä se on luvannutkin, eli on pätevä. Validi tutkimus kykenee näyttämään syy-seuraussuhteet ja perustelemaan tehdyt valinnat. Reliabiliteetilla tarkoitetaan pysyvyyttä, eli samojen tulosten saamista uusintamittauksella. (Kananen 2014, 146-150.)

Opinnäytetyötä tehdessä luotettavuus on otettava huomioon alusta alkaen, jotta tulokset ovat arvioitavissa. Laadullisessa tutkielmassa luotettavuus on arvioinnin ja läpinäkyvän työskentelyn varassa. (Kananen 2014, 146-147; Vilkkä 2021, 185-186.) Valintoja tehdessä ja muuttaessa niiden perustelu ja ylös kirjaaminen on tärkeää, jotta luotettavuus on läsnä koko työskentelyn ajan. Näin sitä voidaan arvioida paremmin, lukijan nähdessä tehdyt valinnat ja niiden oikeellisuuden. (Kananen 2014, 153.)

Haastatteluiden haasteena tietoa kerätessä on haastattelijan omien tulkintojen vaikutus, sekä haastattelutilanteessa vallitseva tunnelma. Näiden lisäksi myös haastateltavan yksilöllinen

motivaatio esiintyä tietyllä tavalla, tai nostaa tiettyjä asioita esiin vaikuttaa haastattelun kulkuun ja saatuun tietoon. (Vilka 2021, 74-75.) Haastateltavan rooli, jolla hän tulee haastatelluksi, vaikuttaa myös saatuihin vastauksiin. Esimerkiksi ammattilainen tulee haastatelluksi työnsä kautta ja voi kokea velvollisuutta haastatteluun organisaationsa puolesta. (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 31-32.) Haastateltavat tiesivät etukäteen käsiteltävistä teemoista, eli pakottavasta kontrollista ja toimijuudesta, mutta eivät sen tarkemmin haastattelun sisällöstä tai kulusta. Laajempi ennakkotieto tutkielmasta olisi vaikuttanut heidän vastauksiinsa ja oletamuksiinsa opinnäytetyöstä. Vaikka haastattelut toteutettiin keskustelunomaisina teema-haastattelun kautta, vältettiin omien oletuksien, mielipiteiden tai luetun teorian tiedon esiintuomista, jotta ne eivät ohjaisi haastattelujen kulkua.

Aineistoa voidaan tulkita monesta eri näkökulmasta ja erityisesti teemahaastattelussa tulkitatapoja voi olla monia (Kananen 2014, 153). Vältimme tulkinnan ristiriitoja sillä, että työskentelimme haastattelutilanteissa yhdessä, jolloin olimme molemmat läsnä tulkitsemassa tilannetta, esittämässä jatkokysymyksiä, sekä myöhemmin läpikäymässä aineistoa. Tällöin kykenimme toteamaan, olemmeko tulleet samoihin johtopäätöksiin aineiston tulkinnassa.

Työn luotettavuutta vahvistaa se, että sille oli varattu riittävästi aikaa. Laaja aikaikkuna mahdollisti työskentelyn ja valintojen kriittisen tarkastelun sekä muutosten tekemisen ilman aika- ja painepaineita. Lisäksi meillä oli hyvin aikaa perehtyä kirjallisuuteen ja teoriaan, sekä analysoida saamaamme tietoa. Käyttämämme teoria pohjaa pitkälti ihmistieteisiin, esimerkiksi sosiologiaan, ja ymmärrämme ettei se siten ole kvantitatiivista tietoa. Olemme kuitenkin pyrkineet läpinäkyvyyteen kirjaamalla jo johdannosta lähtien auki paradigmoja ja teorioita, jotka tutkielmaamme ohjaavat.

Yhteistyötahollamme on pitkä kokemus opiskelijoiden kanssa toimimisesta sekä opinnäytetöiden tuottamisesta, joka tuo työskentelyyn luotettavuutta ja vakautta. Kommunikointi yhteistyötahon kanssa on ollut selkeää ja avointa. Yhteistyötaho on tuonut esille omia toiveitaan opinnäytetyön aiheeseen sekä toteutukseen liittyen ja olemme hyväksyttäneet heillä tekemämme valinnat. Tuloksia vahvistamme jakamalla opinnäytteen kohdehenkilöille, joilta tieto on saatu (Kananen 2014, 151).

Laadulliseen tutkimukseen kuuluu, että aineistosta tehtävät johtopäätökset ovat rajallisia: opinnäytteemme kohdalla aineisto koostuu vain viidestä asiantuntijahaastattelusta, jotka koskevat espoolaisille rajattua palvelua. Emme niiden perusteella lähtisi tekemään laajempia yleistyksiä esimerkiksi pakottavan kontrollin yleisyydestä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Olemme lähdekriittisiä ja tunnistamme aineistomme rajat. Omatilan palveluissa saattavat esimerkiksi olla ylläpidettuna tietyn profiilin asiakkaat, jolle palveluiden piiriin hakeutuminen on syystä tai toisesta helpompaa. Väkivaltatyön piirissä on useita erilaisia asiakassegmenttejä ja vaikka pyrimme rajaamaan kiinnostuksemme tarkasti, emme välttämättä ole saaneet kaikenkattavaa kokonaiskuvaa.

Luotettavuuden kannalta olennaista on ollut rajata tulkintaamme ja näkökulmaamme aineistosta tehtäviin havaintoihin. Emme esimerkiksi kuulleet asiakkailta itseltään, kuinka he kokevat oman toimijuutensa, vaan tieto on Omatilan työntekijöiden suodattamaa. Lisäksi haastateltavat eivät välttämättä aina tehneet selvää erottelua pakottavan kontrollin ja kaiken muun lähisuhdeväkivallan välille, vaan puhuivat yleisesti kaikista asiakkaistaan. Olemme pyrkineet olemaan tästä tietoisia ja rajanneet aineistomme ulkopuolelle tapauksia, joista selvästi puuttui kontrollin ulottuvuus.

Sekä pakottava kontrolli että traumainformoitu työote ovat termeinä melko uusia, eikä niillä ole yksiselitteistä vakiintunutta määritelmää, mutta traumainformoitu työote tuotti meille hieman päänvaivaa. Tutkielmamme validiteettia koettelee se, että aineiston perusteella traumainformoitu työote painottui ennakoitua vähemmän. Se ei työotteena ollut myöskään teoreettisesti tarkkarajainen ja koimme sen laveana, jopa hieman epäkäytännöllisenäkin näkökulmana.

10 Pohdinta

Tutkimuskysymyksemme kuuluivat: Miten pakottavaa kontrollia kokeneen toimijuutta pyritään vahvistamaan Omatilan asiakastyössä? Mitä yhteneväisyyksiä käytetyillä menetelmillä on traumainformoituun työotteeseen? Opinnäytetyöprosessimme päätteeksi osaamme vastata kysymyksiin: toimijuutta vahvistetaan Omatilassa erityisesti psykoedukaation ja arvostyöskentelyn keinoin, keskusteluavun lomassa. Omatilassa käytetyt menetelmät yhtenevät traumainformoidun työotteen kanssa erityisesti traumatietoisuuden, itsetietoisuuden ja tunnetaitojen merkityksen korostamisessa, mutta erityisesti rakenteellisen ja yhteiskunnallisen näkökulman korostumisessa.

Abduktiivinen ote avasi tutkielman aineistoa kiinnostavalla tavalla, kun aineistosta nousseita teemoja oli mahdollista lähteä tarkastelemaan syvästi. Aineistomme oli tarkasti rajattu siinä mielessä, että se kohdentui yhden työpaikan koko henkilökuntaan ja haastattelurunko oli

tiivis ja yhdenmukainen. Aineiston pohjalta olisi voinut lähteä tarkastelemaan myös diskurssi-analyysin tai narratologian keinoin esimerkiksi työntekijöiden kokemuksia asiakassuhteista tai omasta roolistaan työntekijänä.

Koska tutkielmamme oli luonteeltaan tutkimuksellinen, jäi tiedon käytäntöön soveltaminen työssämme sivuun. Tutkielmamme pohjalta olisi hedelmällistä jatkaa Omatilan kanssa kehittämislouenteiseen opinnäytteeseen ja esimerkiksi keskusteluttaa ja kouluttaa henkilökuntaa liittyen asiakkaiden toimijuuden eri modaliteetteihin ja niiden tunnistamiseen. Toisaalta jatkaisimme mieluusti yhteistyötä Omatilan kanssa myös pohtimalla heidän rakenteellista vaikuttamistyötään, ja mihin kaikkeen sitä olisi mahdollista ulottaa ja kehittää. Lukisimme mielellämme myös tutkimusta siitä, mitä uutta traumainformoitu työote konkreettisesti toisi Omatilan jo olemassa oleviin käytäntöihin.

Jäimme tutkielmamme jälkeen miettimään erityisesti työntekijöiden roolia osana järjestelmää, jonka he itse kokevat epäreiluksi tai puutteelliseksi. Näkökulmat eri viranomaisten välillä vaihtelevat isosti ja esimerkiksi tilanteet, joissa viranomaisten on syytä puuttua perheen sisäisiin dynamiikkoihin ovat vaikeita ja monitulkintaisia. Juuri siksi olisi ensiarvoista, että tulkintoja olisi tekemässä pätevät asiantuntijat, kun taas ymmärrys erilaisista asiakasryhmistä ja ilmiöistä vaikuttaa aineiston perusteella melko eriytyneeltä. Järjestelmä vaikuttaa muutoinkin kyvyttömältä reagoimaan asiakkaisiin, jotka pyrkivät tietoisesti väärinkäyttämään viranomaiskoneistoa.

Omatilassa on paljon osaamista hahmottaa asiakkaiden erilaisia tilanteita ja avun tarpeita. Heillä on myös mahdollisuus joustaa asiakkaan suuntaan. Mieleemme on kuitenkin jäänyt kummittlemaan lausahdus eräästä haastattelusta: ”Tosi vähän me voidaan suojella meidän väkivallan kokijoita.” Sillä viitattiin lainsäädännön ja oikeusjärjestelmän haasteisiin, sekä näkemuseroihin eri sosiaaliviranomaisten välillä. Jotain on selvästi pielessä, jos auttamistyön ytimessä toimivat työntekijät kokevat palvelut puutteellisiksi.

Emme ajattele, että rangaistusten koventaminen on ratkaisu lähisuhteissa tapahtuvaan väkivaltaan. Vaikka on totta, että pakottavan kontrollin kriminalisointi nostaisi ilmiön tunnettuutta ja mahdollisesti helpottaisi tunnistamista, johtuisivat nämä seuraukset lähinnä uuden lainsäädännön vaatimasta koulutustyöstä. Tietoa olisi kuitenkin mahdollista levittää myös ilman muutoksia lainsäädäntöön, joka jossain määrin jo nyt on sovellettavissa pakottavan kontrollin tuomitsemiseen muun lähisuhdeväkivallan lisäksi. On kuitenkin totta, että kokijalle jäävä todistustaakka on kohtuuton. Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta on aina erityisellä

tavalla haavoittavaa ja valitettavan usein tekijä pääsee niin sanotusti ”helpolla”. Vaikka intuitiivisesti tuntuisi luontevalta siis ajaa esimerkiksi kaiken lähisuhteiden väkivallan tuomitsemista ”tärkeänä”, olisi lopulta kenties toimivampaa ja tehokkaampaa ennemmin madaltaa kuin nostaa kynnyksiä antaa lähisuhteissa tapahtuvasta väkivallasta ja kontrolloinnista tuomioita.

Pohjimmiltaan väkivallan ja kontrollin ehkäisyssä on kyse eriarvoisuuden ehkäisystä ja ihmisten holistisesta hyvinvoinnista. Traumainformoitu työote on terminä jollain tapaa vielä muodoton. Se tuo mukanaan kuitenkin näkemyksen ihmisestä kokonaisvaltaisena yksilönä ja toisaalta myös tietoisuutta rakenteiden vaikutuksista yksilön kokemuksiin. Traumainformoitu yhteiskunta olisi vähemmän väkivaltainen kuin omamme.

Olemme tässä opinnäytteessä halunneet problematisoida väkivallan ja pakottavan kontrollin alaisuudessa elävien toimijuuden näkemistä heikkona tai olemattomana. Työmme suurin anti on ollut toimijuuden kokemuksen moninainen hahmottaminen. Pakottava kontrolli haurastaa kokijan toimijuutta, mutta olisi yksinkertaistavaa väittää, ettei kokijoilla faktisesti ole toimijuutta tai mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä. Paljon on yksilön motivaation, halun ja tiedon varassa: toimijuuden modaliteetit vaikuttavat toimintakykyyn (kts. Jyrkämä 2007). Näihin keskittyminen on Omatilan työskentelyn keskiössä. Yksilöä voidaan kannustaa liikkeeseen ja toimintaan ilman, että kyseessä on tämän vastuuttaminen väkivallasta tai kontrollista. Näemme, että toimijuutta, väkivaltaa ja yhteiskuntaa koskevassa tutkimuksessa on tehty ansiokkaita rakenteellisia huomioita vastuun epäoikeudenmukaisesta jakautumisesta, mutta toisaalta koemme sen ajoittain jääneen melko epäkäytännölliselle tasolle.

Väkivallan kokeminen tai pakottavan kontrollin alaisuuteen joutuminen on epäreilua, mutta on epärealistista odottaa, että tilanne ratkeaisi muutoin kuin kokijan alullepanemana. Yksilöillä on vapaus elää haluamiaan elämiä, mutta vapaus edellyttää myös vastuuta. Toisinaan tuota vastuuta täytyy kantaa myös asioista, joiden ei pitäisi olla omalla vastuulla. Järjestelmä pystyy kyllä paljoo, mutta sen tarjoamat palvelut ja tuki ovat lopulta vain kädenojennuksia - ne toimivat vasta, kun avun tarvitsija siihen käteen tarttuu. Toimijuus on aina ollut asiakkaalla itsellään.

Lähteet

- Bancroft, L. 2003. Why does he do that? Inside the minds of angry and controlling men. New York. Berkley Books.
- Barnes, B. 2000. Understanding Agency. Social Theory and Responsible Action. Sage: London.
- Bildjuschkin, K., Ewalds, H., Hietamäki, J., Kettunen, H., Koivula, T., Mäkelä, J., Nipuli, S., October, M., Peltonen, J. & Siukola, R. 2019. Väkivaltakäsitteiden sanasto. Työpaperi 1:2020. Terveystieteiden tutkimuskeskus. [Väkivaltakäsitteiden sanasto](#)
- Crossman, K. 2015. What makes control coercive? University of Illinois at Urbana-Champaign. Urbana, Illinois. <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/78643/CROSSMAN-DISSERTATION2015.pdf?sequence=1>.
- Emirbayer, M. 1997. Manifesto for a relational sociology. American Journal of Sociology, 103, 2, 281-317.
- Eskola, J., Lätti, J. & Vastamäki, J. 2018. Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Valli, R. (toim.) 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 27-51.
- Espoon kaupunki. 2025. Lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatila. Viitattu 26.4.2025. Lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatila | Espoon kaupunki
- Fagerlund, M. 2023. Rikosprosessin portinvartijat: lähisuhdeväkivallan rikosluonteen rajanveto poliisin puuttumisen näkökulmasta. Väitöstutkielma: Helsingin yliopisto. Saatavilla osoitteessa: <http://hdl.handle.net/10138/357913> Luettu 9.11.2025.
- Giddens, A. 1984. The Constitution of Society. Cambridge: Polity Press.
- Hackenberg, E. 2022. Trauma-informed care for injuries after intimate partner violence. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto, lääketieteellinen tiedekunta.
- Hamberger, Kevin & Larsen, Sadie & Lehrner, Amy 2017: Coercive control in intimate partner violence. Aggression and violent behaviour, 37, 1-11.

Hipp, T. 2023. Trauma ja traumatisoituminen. Teoksessa Traumainformoitu työote. Linner Matikka, J. & Hipp, T. (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus, 15-27.

Honkasalo, M.-L. 2004. ”Elämä on ahasta täällä”: otteita maailmasta joka ei pidä kiinni. Teoksessa Honkasalo, M.-L., Leppo, A., & Utriainen, T. (2004). Arki satuttaa: kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä. Tampere: Vastapaino.

Honkasalo, M., Jylhänkangas, L., Leppo, A. & Ahonen, K. 2022. Haavoittuva toimijuus: Sairastaminen ja hoiva hyvinvointivaltion laitamilla. Tampere: Vastapaino.

Hiitola, J. 2021. Pakolaisten toimijuus erossa perheestä. Matthies, A.-L., Svenlin, A.-R., Turttainen, K., & Alho, S. (toim.) 2021. Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus. 118-136.

Hitlin, S. & Elder, G. H. Jr. 2007. Time, Self, and the Curiously Abstract Concept of Agency. *Sociological Theory* 25(2), 170-191. Saatavilla <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.jyu.fi/doi/epdf/10.1111/j.1467-9558.2007.00303.x>

Husso, M. (2003). Parisuhdeväkivalta, inhimillinen kärsimys ja kerroksellinen subjektius. *Nais-tutkimus*, 16(2), 62-66.

Husso, M., Hyväri, E., Kaittila, A., Hietämäki, J., Karhinen-Soppi, A., Kekkonen, O. & Tuominen, J. 2021. Korona, koti ja kontrolli: väkivaltatyöntekijöiden näkemyksiä lähisuhdeväkivalan kohteina olleiden avun saamisen haasteista korona-aikana. Artikkel. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2021: 58, 349-360.

Hyvärinen, M. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa: Tutkimushaastattelun käsikirja. Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toim.) Tampere: Vastapaino, 11-45.

Hyvärinen, M., Suoninen, E. & Vuori, J. (2021). Haastattelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 1.11.2025.]

Jansson, A., Granö, S., Janhunen, E., Pikkarainen, A. 2022. Ikääntyneiden kuntoutuminen. Teoksessa Kuntoutuminen. Autti-Rämö, I., Melkas, S., Rajavaara, M. & Salminen, A. (toim.) 2. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 190-203.

- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino: Tampere.
- Juhila, K. 2021a. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa: Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Vuori, J. (toim.) Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 8.11.2025. [Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet - Tietoaarkisto](#)
- Juhila, K. 2021b. Koodaaminen. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 1.11.2025.]
- Juhila, K. 2021c. Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 1.11.2025.]
- Jyrkämä, J. 2007. Toimijuus ja toimijatilanteet - aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa: Seppänen, M., Kröger, T., Karisto, A. & Hakonen, S. (toim.) 2007. Vanhuus ja sosiaalityö: sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Jyväskylä: PS-kustannus. 195-217.
- Jäppinen, M. 2015. Väkivaltatyön käytännöt, sukupuoli ja toimijuus: Etnografinen tutkimus lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten auttamistyöstä Venäjällä. Väitöstutkimus: Helsingin yliopisto. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/144319>. Luettu 9.11.2025.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karhula, M., Sellman, J., Sipari, S., Ylisassi, H. 2022. Kuntoutuksen tavoitteet ja sisällön rakentuminen. Teoksessa Kuntoutuminen. Autti-Rämö, I., Melkas, S., Rajavaara, M. & Salminen, A. (toim.) 2. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 278-295.
- Keskinen, S. 2005. Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampere University Press.
- Kim, H. J., Atteraya, M. S. & Yoo, H. Y. 2019. Women's agency freedom through empowerment against domestic violence: Evidence from Nepal. *International social work*, 62(3), 1088-1103.

Korkman, J. 2024. Edilexin vierashuoneessa oikeuspsykologian dosentti Julia Korkman: Pakottava kontrolli on oikeusjärjestelmälle vaikeasti ymmärrettävä, mutta olennainen ilmiö. Artikkel. Viitattu 29.4.2025. [EDILEX](#)

Lastensuojelulaki 417/2007

Layder, D. 2006. Understanding Social Theory. 2nd Edition. London: Sage.

Lidman, S. 2015. Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudemus.

Linner Matikka, J. 2023. Lähisuhdeväkivalta hyvinvoinnin murtajana. Teoksessa Traumainformoitu työote. Linner Matikka, J. & Hipp, T. (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus, 57-69.

Linner Matikka, J. 2020. Rakenteet pahoinvoinnin tuottajina ja haastajina. Teoksessa Yhteinen kieli. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen. Sarvela, K. & Auvinen, E. (toim.) Helsinki: Basam Books, 64-73.

Liukko, E., Muurinen, H., Kokkonen, T., & Santalahti, V. 2022. Vaikuttava rakenteellinen sosiaalisuus. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). ISBN 978-952-343-790-6 (verkkojulkaisu).

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue. 2025. Lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatila. Viitattu 26.4.2025. [Lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatila | Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue](#)

Maanmieli, K. & Sarvela, K. 2022. Yhteinen mieli: Traumatietoutta mielenterveystyöhön. Helsinki: Basam Books.

Myllyviita, K. 2023. Mustasukkaisuus. Helsinki: Duodecim.

Naisten Linja. 2024. Pakottava kontrolli on henkisen väkivallan äärimmäinen muoto. Viitattu 2.4.2025. [Kontrollointi parisuhteessa - Tunnistatko hälytysmerkit? | Naisten Linja](#)

Nikander, P. 2010. Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P., & Ruusuvaara, J. (toim.) Haastattelun analyysi. 432-445. Tampere: Vastapaino.

Niklander, E. & Krogell, J. 2024. Lähisuhdeväkivallan vastaisen työn rakenteita tulee vahvistaa - suosituksia nykytilan korjaamiseksi. Verkkojulkaisu. Päätösten tueksi. Suosituksia

tutkitun tiedon pohjalta poliittisen päätöksenteon ja tiedolla johtamisen tueksi. 3/2024. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Lähisuhdeväkivallan vastaisen työn rakenteita tulee vahvistaa - suosituksia nykytilan korjaamiseksi](#)

Notko, M. 2011. Väkiältä, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 406. Jyväskylän Yliopisto.

October, M. & Laitinen, H-L. 2022. Ohjeet kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaatorakenteiden ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämiseksi. Ohjaus 10. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. 2009. Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa - Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa: Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. (toim). 2009. Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Vastapaino: Tampere. 13-38.

Pelkonen, A. & Sarvela, K. 2020a. ACE ja polyvagaaliteoria. Teoksessa yhteinen kieli. Traumatietaisuutta ihmisten kohtaamiseen. Sarvela, K. & Auvinen, E. (toim.) Helsinki: Basam Books, 97-123.

Pelkonen, A. & Sarvela, K. 2020b. Traumainformoitu hoito - läsnäoloa, myötätuntoa ja tunnetaitoja auttajille. Teoksessa Yhteinen kieli: Traumatietaisuutta ihmisten kohtaamiseen. Auvinen, E. & Sarvela, K. (toim.) Helsinki: Basam Books Oy, 261-303.

Piirainen, K. 2022. Osaamisella kohti hyvinvointia: Rakenteellisen sosiaalityön opas. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Pitman, T. 2017. Living with Coercive Control: Trapped within a Complex Web of Double Standards, Double Binds and Boundary Violations, The British Journal of Social Work, Volume 47, Issue 1, January 2017. 143-161, <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw002>

Päihdelinkki. 2025. Irti läheisriippuvuudesta -tehtäväkirja. Saatavilla osoitteessa: <https://paihdelinkki.fi/verkkokurssit-ja-oppaat/laheisille/irti-laheisriippuvuudesta/> Luettu 11.11.2025.

Rikoslaki 578/2015

Robinson, A., Myhill, A., & Wire, J. 2018: Practitioners (mis)understandings of coercive control in England and Wales. Criminology & Criminal Justice 18 (1), 29-49.

Ronkainen, S. 2006. Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa: Lohiniva-Kerkelä, M. (toim): Väkiältä - seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utraisen juhla-kirja. 531-550. Helsinki: Talentum.

Ronkainen, S. 2008. Kenen ongelma väkiältä on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka 73(4), 388-401.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P., & Ruusuvuori, J. (toim.) Haastattelun analyysi. 9-36. Tampere: Vastapaino.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 19.05.2025. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>. Viitattu 19.05.2025.

Sarvela, K. 2020. Traumainformoidun hoivan taustaa. Teoksessa Yhteinen kieli: Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen. Auvinen, E. & Sarvela, K. (toim.) Helsinki: Basam Books Oy, 13-31.

Sarvela, K. 2023. Traumainformoitu lähestymistapa. Siirtymä oikeudenmukaisempaan toipumisen kulttuuriin. Teoksessa Traumainformoitu työote. Linner Matikka, J. & Hipp, T. (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus, 28-45.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2023. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäiseminen. [Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäiseminen - Sosiaali- ja terveysministeriö](#)

Stark, E. 2009. Coercive Control: The Entrapment of Women in Personal Life: Interpersonal violence. Oxford University Press.

Stenman, K., Rantala, M. & Kainulainen, H. 2025. Leikkaukset järjestöiltä vesittävät hallituksen tavoitteet torjua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Blogi 6.3.2025. Yhdenvertaisuusvaltuutettu. [Leikkaukset järjestöiltä vesittävät hallituksen tavoitteet torjua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa | Yhdenvertaisuusvaltuutettu](#)

Suonpää, K., Koskela, T., Sutela, M., Törölä, M. & Aaltonen, M. 2023. Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot. Tapahtumaketjut, taustat ja ehkäisy. Valtioneuvoston selvitys- ja

tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:16. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia [Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot: Tapahtumaketjut, taustat ja ehkäisy](#)

Tilastokeskus. 2023. Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021. Loppuraportti. Verkkojulkaisu.

Toivonen, H., Wahlström, J., & Kurri, K. 2019. Constructing nonagency at the beginning of psychotherapy: The 10DT model. *Journal of Constructivist Psychology*, 32(2) 160-180.

Traumaterapiakeskus. 2019. Vakautumisopas terapeuteille ja traumatisoituneille: Tietoa ja keinoja lapsuuden kaltoinkohtelusta ja traumaoireista (CPTSD) toipumiseen. Helsinki: Helsingin ja Oulun Traumaterapiakeskus ry.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 3. painos. Helsinki: Tammi.

Tuominen, T. 2021. Arjen toimijuus aikuissosiaalityön nuorilla miesasiakkailta. Matthies, A.-L., Svenlin, A.-R., Turtiainen, K., & Alho, S. (toim.) 2021. Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus. 101-117.

Uusitalo, S. 2023. Itsemääräämisoikeus, addiktio ja ”väärät valinnat”. Teoksessa: Tiensuu, P., Aalto-Heinilä, M., & Mäki-Petäjä-Leinonen, A. (toim.) Itsemääräämisoikeus: teoriasta käytäntöön. Tampere: Vastapaino. 329-348.

Valkonen, H. (2018). The dynamics of self-observation in patients with borderline personality disorder (BPD) diagnosis. Väitöstutkielma: Itä-Suomen yliopisto.

Valtioneuvoston kanslia. 2022. Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset. Terveys-, sosiaali- ja oikeuspalveluissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:52. Helsinki. [Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset : Terveys-, sosiaali- ja oikeuspalveluissa](#)

Vanjusov, H. 2023. Asiakkaan osallisuus itsemääräämisoikeuden ilmentäjänä päihdepalveluissa. Teoksessa: Tiensuu, P., Aalto-Heinilä, M., & Mäki-Petäjä-Leinonen, A. (toim.) Itsemääräämisoikeus: teoriasta käytäntöön. Tampere: Vastapaino. 303-328.

Venäläinen, S. 2012. Viaton uhri vai vahva nainen? Väkivallan uhreina olleiden naisten sukupuolistunut identiteetti väkivaltakertomuksissa. *Naistutkimus* 2, 5-15.

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virkki, T. & Lehtikangas, M. 2014. Monikulttuurisuus ja sukupuoli parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta tukevassa auttamistyössä. *Janus* 22(2), 119-137.

Kuviot

Kuvio 1: Keskeisten termien suhde. Keskeiset termit merkitty tähdellä. 10

Liitteet

Liite 1: Aineistonhallintasuunnitelma.....	71
Liite 2: Tietosuojaseloste	77
Liite 3: Tiedote opinnäytehaastatteluun kutsutuille	79
Liite 4: Opinnäytetyöhaastatteluun osallistujan suostumus	80
Liite 5: Haastattelupohja.....	81

Liite 1: Aineistonhallintasuunnitelma

AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA

Yleiset eettiset periaatteet

Varmista, että opinnäytetyösi ei vaadi eettistä ennakoarviointia:

1. tutkimuksessa ei puututa tutkittavien fyysiseen koskemattomuuteen
2. tutkimus ei kohdistu alle 15-vuotiaisiin ilman huoltajan erillistä suostumusta tai informointia, jonka perusteella huoltajalla olisi mahdollisuus kieltää lasta osallistumasta tutkimukseen
3. tutkimuksessa tutkittaville ei esitetä poikkeuksellisen voimakkaita ärsykeitä esim. pelottava väkivaltavideo
4. tutkimuksessa ei ole riskiä aiheuttaa tutkittaville tai heidän läheisilleen normaalin arkielämän rajat ylittävää henkistä haittaa
5. tutkimuksen toteuttaminen ei merkitse turvallisuushkaa tutkittaville tai tutkijalle tai heidän läheisilleen.

Henkilötietojen kerääminen

Älä kerää tai säilytä tarpeettomia henkilötietoja. Henkilötietoja ovat sellaiset tiedot, joiden perusteella henkilö voidaan tunnistaa suoraan tai välillisesti esimerkiksi yhdistämällä yksittäisiä tietoja.

Arkaluonteisia (erityisiä) henkilötietoja ei voi kerätä opinnäytetyössä. Tiedoista voi käydä ilmi henkilön:

- rotu tai etninen alkuperä
- poliittinen mielipide
- uskonnollinen tai filosofinen vakaumus
- ammattiliiton jäsenyys
- geneettinen tai biometrinen tieto henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten
- terveydentila
- seksuaalinen käyttäytyminen ja suuntautuminen
- rikostuomioihin ja rikkomuksiin liittyviä tietoja

Varmista tietoaineiston luokittelun mukainen käsittely

Mikäli käsittelet luottamuksellisia tietoja, kuten toimeksiantajan määrittelemiä liikesalaisuuksia tai luottamuksellisia henkilötietoja, niitä on suojattava erityisen huolella luvattomalta käsittelyltä. Käsittele tietoa vain Lau-rean tietoaineiston luokittelun mukaisesti ja huolehdi tietoturvasääntöjen mukaisesti tiedoturvallisesta hävittämisestä.

AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA

Suunnitelman tekijä(t):	Inka Vainio & Tuisku Tuukkanen
Opinnäytetyön nimi:	Toimijuuden kokemuksen vahvistaminen Omatilan asiakastyössä pakottavaa kontrollia kokeneiden kanssa
Opinnäytetyön toimeksiantaja: (organisaatio/projekti/henkilö, jos on)	Lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatila, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
Suunnitelman laatimispäivämäärä:	28.5.2025

1. Kerättävä tai olemassa oleva aineisto ja sen ominaisuudet sekä aineiston laadun varmistaminen

Valitse suunnittelemasi aineistonkeruumenetelmät ja keräämäsi aineiston tyyppi.

Aineiston laatu varmistetaan siten, että aineisto ei epähuomiossa muutu ja alkuperäinen tietosisältö säilyy. Alkuperäinen aineisto tallennetaan erilleen ennen sen analysointia.

Haastattelu (mm. äänitallenne, video, litteroitu teksti, muu)	Kyllä
Havainnointi (mm. kuva, video, litteroitu teksti, havaintomatriisi, muu)	Ei
Kysely (mm. sähköinen lomake, paperilomake, taulukkolaskentaohjelma)	Ei
Työpaja (mm. kuva, äänitallenne, video, teksti, muu)	Ei
Muu	

2. Eettiset periaatteet, lainsäädäntö ja henkilötietojen käsittely

2.1. Henkilötiedot ja tietosuojan huomioiminen

Henkilötieto voi olla suoraa (esim. nimi, henkilötunnus, sähköpostiosoite, kasvokuva) tai epäsuoraa (esim. ääni, puhelinnumero, jokin erityispiirre tai erikoinen harrastus).

Jos keräät henkilötietoja, muista huomioida myös suostumus henkilötietojen käsittelyyn osana osallistujan suostumusta (katso kohta 2.6).

<p>Onko aineistossasi suoria tai epäsuoria henkilötietoja? (Jos aineistossasi ei ole henkilötietoja, siirry kohtaan 2.4)</p>	<p>Kyllä ▼</p>
--	----------------

- Olen varmistanut, että aineistossani ei ole arkaluonteisia henkilötietoja.

2.2. Päävastuu henkilötietojen käsittelystä eli rekisterinpitäjäys

Jos opinnäytetyön aineistossa on henkilötietoja, täytyy määritellä rekisterinpitäjä, joka vastaa henkilötietojen käsittelystä. Varmistathan, että rekisterinpitäjyydestä ja henkilötietojen käsittelystä on tarvittaessa sovittu toimeksiantajan kanssa.

Teemme opinnäytetyötä itsenäisesti parityönä tai ryhmässä, ja olemme yhteisrekisterinpitäjiä ▼

2.3. Tietosuojan edellyttämät ilmoitukset

- Hyödynnän [Laurean opinnäytetöiden tietosuojailmoitusohjaa](#).
- Hyödynnän toimeksiantajaorganisaation tietosuojailmoitusta.

2.4. Eettistä ennakoarviointia edellyttävät tutkimusasetelmat amk:n opinnäytetöissä

- Olen varmistanut, että opinnäytetyössä ei ole eettistä ennakoarviointia edellyttävää tutkimusasetelmaa.

2.5. Miten hallinnoit käyttämäsi, tuottamasi ja jakamasi aineiston oikeuksia?

- Nämä asiat on kuvattu toimeksiantajasopimuksessa.

2.6. Osallistujien informointi, suostumus osallistua ja aineiston mahdollinen jatkokäyttö

Jos opinnäytetyöhön osallistuu ihmisiä esimerkiksi haastatteluun, havainnointiin, kohdennettuun kyselyyn tai työpajaan, osallistujia informoidaan opinnäytetyön tarkoituksesta ja menetelmistä. Osallistujia on myös informoitava, jos opinnäytetyön aineistoa halutaan käyttää opinnäytetyön valmistumisen jälkeen jatkotutkimukseen tai markkinointimateriaalin osana, samoin jos opinnäytetyön aineisto tallennetaan avoimesti data-arkistoon tai tarjotaan muulla tavoin avoimesti käytettäväksi.

Jos opinnäytetyöhön ei osallistu muita henkilöitä, siirry kohtaan 3.

Valitse informointitapa

- Hyödynnän tarvittavilta osin Laurean [Tiedote opinnäytetyön osallistujille -mallipohjaa](#) erillisenä dokumenttina tai osana kyselyn saatetta.
- Muu tapa (kuvaa alla)

Opinnäytetyöhön osallistuvilta on pyydettävä osallistumissuostumus sekä tarvittaessa suostumus henkilötietojen käsittelyyn opinnäytetyön tarkoituksia varten.

Valitse suostumuksenpyyntötapa

- Hyödynnän tarvittavilta osin Laurean [Opinnäytetyön osallistuja suostumus -mallipohjaa](#) erillisenä dokumenttina tai osana kyselyn saatetta.
- Kysyn suostumuksen suullisesti tallennettavan haastattelun alussa.
- Pyydän suostumuksen henkilötietojen käsittelyyn osana osallistujan suostumusta.
- Muu tapa (kuvaa alla)

3. Aineiston dokumentointi

3.1. Aineiston dokumentointi

Aineiston käsittelyn vaiheista ja muuttujista tehdään vähintään omat muistiinpanot. Aineiston dokumentointi kuvaa, miten opinnäytetyön aineisto on tuotettu, mitä se sisältää ja miten sitä on käsitelty.

Kirjaan erilliseen dokumenttiin tehdyt muutokset, analyysin vaiheet, muuttujien merkitykset ym. ▼

3.2. Aineiston järjestys ja eheys

Säilytä alkuperäinen aineisto erillään opinnäytetyön tekemisen aikana käytetystä aineistosta, jotta voit palata alkuperäiseen, jos tarvetta ilmenee.

Tiedosta jo opinnäytetyöprosessin alussa aineiston elinkaari, ja varaudu tilanteisiin, joissa data saattaa huomautta muuttua, kuten esim. nauhoitus, litterointi, konversio toiseen tiedostomuotoon, tallentaminen jne.

4. Tallentaminen ja tietoturva opinnäytetyöprosessin aikana

4.1. Minne aineisto tallennetaan ja varmuuskopioidaan opinnäytetyöprosessin aikana?

- Laurea OneDrive
- Julkinen pilvipalvelu (ei luottamuksellista tietoa eikä henkilötietoja)
- Oma tietokone
- Ulkoinen kovalevy (huom! suojaat tiedot!)

4.2. Miten huolehdit, että ulkopuoliset eivät pääse aineistoon käsiksi?

- Tallennan tietoa vain Laurean tietoaaineiston luokittelun mukaisiin paikkoihin.
- Jos teen opinnäytetyötä julkisella paikalla: Varmistan, että ulkopuoliset eivät näe tietokoneeni näyttöä enkä puhu luottamuksellisista asioista.
- Lukitsen tietokoneen aina, kun en käytä sitä, enkä jätä laitteitani ilman valvontaa julkisiin tiloihin.
- Jos jaan tietoa: Huolehdin jaettavien tiedostojen ja tietojen käyttöoikeuksista ja jaan tietoa tietoturvallisesti vain niille, jotka sitä tarvitsevat.
-

5. Aineisto opinnäytetyön valmistuttua: tuhoaminen, säilyttäminen tai mahdollinen jatkokäyttö ja avaaminen

Laurean ohjeistusten mukaisesti opinnäytetyön aineisto on hävitettävä 6 kk opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Henkilötiedot on poistettava heti opinnäytetyön valmistuttua, ellei muuta ole sovittu. Huomaathan myös, että aineiston mahdollisesta jatkokäytöstä on informoitava osallistujia.

5.1. Mitä teet aineistolle opinnäytetyön valmistuttua?

- Tuhoan paperisen aineiston silppurilla tai vien ne tietoturvaroskiin.
- Tyhjennän ulkoisen tallennusvälineen.
- Vien sähköisen aineiston tietokoneen tai Onedriveen roskakoriin ja tyhjennän roskakorin.
- Käytän ylikirjoitusohjelmaa.
- Luovutan aineiston anonymisoinnina toimeksiantajalle.
- Avaan aineiston jatkokäyttöä varten opinnäytetyön ohjaajan ohjeiden mukaisesti.

6. Tehtävät ja vastuut

6.1. Jos teet opinnäytetyön yhdessä muiden kanssa, kuvaa, miten tehtävät on vastuutettu.

Tallentaminen	Inka Vainio
Varmuuskopiointi	Tuisku Tuukkanen
Aineiston jakaminen	Inka Vainio
Aineiston hävittäminen tai arkistointi työn valmistuttua	Tuisku Tuukkanen

Toimeksiantajan tehtävät ja vastuut on määritelty opinnäytetyösopimuksessa.

Liite 2: Tietosuojaseloste

LAUREAN OPINNÄYTETYÖSSÄ KERÄTTÄVIEN HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY

Tässä ilmoituksessa kuvataan, miten henkilötietoja käsitellään Laurean opinnäytetyössä Toimijuuden kokemuksen vahvistaminen Omatilan asiakastyössä pakottavaa kontrollia kokeneiden kanssa.

Tutkimuksen rekisterinpitäjät

Rekisterinpitäjä päättää ja vastaa tämän opinnäytetyön henkilötietojen käsittelystä.

Laurea-ammattikorkeakoulu

Metsänpojankuja 3, 02130 Espoo

Inka Vainio

Tuisku Tuukkanen

Yhteyshenkilö henkilötietojen käsittelyä koskevissa asioissa:

Tuisku Tuukkanen, *****

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus:

Opinnäytteen aineisto koostuu Omatilan työntekijöiden haastatteluista, jotka saattavat sisältää epäsuoria henkilötietoja.

Henkilötietojen osalta ei toteuteta automaattista päätöksentekoa tai profilointia.

Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste:

Henkilötietoja käsitellään seuraavalla EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisella perusteella

- o Tutkittavan suostumus

Opinnäytetyössä kerättävät henkilötiedot:

- Ammatti

Kerättävien henkilötietojen tietolähteet:

- Tiedot kerätään henkilöltä itseltään haastattelemalla
- Haastattelut tallennetaan äänittämällä

Henkilötietojen luovutukset:

Tietoja ei luovuteta opinnäytetyön ulkopuolelle.

Tietojen siirtäminen EU- tai ETA-maiden ulkopuolelle:

Henkilötietoja ei siirretä EU- tai ETA-maiden ulkopuolelle.

Henkilötietojen käsittely opinnäytetyön aikana ja sen jälkeen:

Henkilötietoja sisältävä aineisto hävitetään, kun opinnäytetyö on arvioitu.

Henkilötietojen suojauksen periaatteet:

Käytämme opinnäytetyöprosessin aikana perinteistä nauhuriä, sekä Microsoft Word:ia tekstin purkamiseen. Haastattelut pyritään anonymisoimaan, eikä henkilötietoja sisältäviä kohtia litteroida tekstiksi.

Rekisterin hallinnassa noudatetaan rekisterinpitäjän tietoturva- ja tietosuojaohteita.

Manuaalinen aineisto säilytetään lukituissa tilassa ja sinne on pääsy vain asianosaisilla.

Tietojärjestelmissä käsiteltävät tiedot suojataan käyttäjätunnuksin, salasanojin ja käytön rekisteröinnillä

Rekisteröidyn oikeudet:

Rekisteröidyn oikeudet määräytyvät EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen artiklojen [15-22](#) mukaan seuraavasti:

1)

Voit perua suostumuksesi ja pyytää poistamaan suostumukseen perustuvat tietosi ottamalla yhteyttä yllä mainittuun yhteyshenkilöön.

Voit tarkastaa itseäsi koskevat tiedot ja oikaista ne tarvittaessa.

Voit rajoittaa tietosi käsittelyä silloin, kun kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

Voit tehdä valituksen tietosuojavaltuutetun toimistoon, jos katsot, että henkilötietojasi on käsitelty tietosuojalainsäädännön vastaisesti

Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista ilman lisätietoja eikä rekisteröityä pystytä tunnistamaan aineistosta, niin oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon ja käsittelyn rajoittamiseen ei sovelleta.

Mikäli oikeudet estävät tutkimustarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti, saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa näistä oikeuksista poiketa tietosuoja-asetuksessa ja tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Yhteyshenkilö tutkittavan oikeuksiin liittyvissä asioissa on tietosuojavastaava.

Laurea-ammattikorkeakoulun tietosuojavastaavana toimii Marjo Valjakka, marjo.valjakka@laurea.fi

Liite 3: Tiedote opinnäytehaastatteluun kutsuille

Tiedote: Opinnäytetyön haastattelut Omatilan työntekijöille 3.9.2025

Tervetuloa opinnäytteen haastatteluun!

Olemme Laurean sosionomi-opiskelijat Inka Vainio ja Tuisku Tuukkanen, ja teemme tänä syksynä AMK-tasoista opinnäytettä otsikolla *Toimijuuden kokemuksen vahvistaminen Omatilan asiakastyössä pakottavaa kontrollia kokeneiden kanssa*. Opinnäytetyötämme ohjaa lehtori Anu Nordlund.

Olemme haastatteluissa kiinnostuneita kuulemaan teiltä Omatilan työntekijöiltä, kuinka käsitätte pakottavan kontrollin, kuinka se näkyy tekemässänne asiakastyössä ja miten tulkitsette sen vaikuttavan asiakkaiden toimijuuden kokemukseen. Lisäksi haluaisimme kuulla, kuinka pyritte vahvistamaan asiakkaan toimijuuden kokemusta.

Haastatteluun ei tarvitse valmistautua. Haastattelut tehdään sovitusti keskiviikkona 3.9. Omatilan tiloissa työaikaan puitteissa ja ne kestävät kukin korkeintaan tunnin. Haastattelu nauhoitetaan perinteisellä nauhurilla litterointia varten, minkä jälkeen äänite tuhotaan. Kaikki haastatteluihin liittyvä anonymisoidaan opinnäytteessä, emmekä kerää henkilötietoja. Aineisto tuhotaan opinnäytteen valmistuessa. Haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista.

Opinnäytetyömme valmistuu syyslukukauden 2025 aikana ja se jaetaan teille luettavaksi. Tulemme myös esittelemään tuloksiamme teille kevään 2026 aikana.

Mahdolliset kysymykset ja yhteydenotot osoitteeseen tuisku.tuukkanen@student.laurea.fi

Odotamme haastatteluja innolla!
Tuisku ja Inka
Espoossa 8.8.2025

tuisku.tuukkanen@student.laurea.fi
inka.vainio@student.laurea.fi

Liite 4: Opinnäytetyöhaastatteluun osallistujan suostumus

Opinnäytetyön osallistujan suostumus

Opinnäytetyön nimi: Toimijuuden kokemuksen vahvistaminen Omatilan asiakastyössä pakottavaa kontrollia kokeneiden kanssa

Opinnäytetyön toteuttaja: Laurea Otaniemi, Inka Vainio, ***** & Tuisku Tuukkanen, *****

Minua **osallistujan nimi** on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun opinnäytetyöhön, jonka tarkoituksena on kartoittaa Omatilan psykososiaalisen työotteen toimivuutta pakottavaa kontrollia kokeneiden asiakkaiden toimijuuden vahvistamisessa. Tavoitteenamme on tuottaa tietoa työntekijöiden traumaosaamisesta sekä heidän näkökulmiaan pakottavan kontrollin seurauksista asiakkaiden toimijuuteen. Tuotetun tiedon pohjalta Omatilan työtapoja voidaan kehittää.

Olen saanut tiedotteen opinnäytetyöstä ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä osallistumiseen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin opinnäytetyötä koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot opinnäytetyöhön mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua opinnäytetyön tietosuojaselosteeseen.

Osallistun opinnäytetyöhön vapaaehtoisesti. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan opinnäytetyöhön.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani opinnäytetyöhön.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän (voin jatkaa sitä myöhemmin) osallistumisen, keskeyttämiseen asti kerättyjä tietoja voidaan käyttää opinnäytetyöhön.

Olen saanut tietoa opinnäytetyön aineiston mahdollisesta jatkokäytöstä tai tallentamisesta data-arkistoon ja hyväksynyt tämän.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän opinnäytetyöhön.

Vahvistan suostumukseni henkilötietojen käsittelyyn tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

Allekirjoitus:

Nimenselvennys:

Alkuperäinen allekirjoitettu osallistujan suostumus sekä kopio opinnäytetyötiedotteesta liitteineen jäävät opinnäytetyöntekijän arkistoon. Opinnäytetyötiedote liitteineen ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan osallistujalle.

Liite 5: Haastattelupohja

Lämmittelykysymykset (max 5min)

- Miten kauan olet tehnyt tätä työtä?
- Mikä on vahvuutesi asiakastyöskentelyssä?
- Mitä traumatyöskentely sinulle tarkoittaa?

Pakottava kontrolli (max 25min)

- Miten määrittelen pakottavan kontrollin käsitteen?
- Näkykö asiakastyössä? Miten?
- Tuovatko asiakkaat esiin? Miten?
- Millaisilla keinoilla tutkit asiaa tai tuot sitä esiin? Miten sen tunnistaa?
- Millaisia merkkejä liität ilmiöön?
- Miten vaikuttaa työskentelyyn?

Toimijuus (max 25min)

- Miten määrittelet toimijuuden käsitteen? Onko käytössä?
- Näkykö työskentelyssä ristiriitoja esimerkiksi yksilön kokemus erilainen, kuin ulkopuolisen näkemys? Millaisia eroavaisuuksia?
- Miltä näyttää haavoittunut toimijuuden kokemus?
- Millaisilla menetelmillä pyrit vahvistamaan asiakkaan toimijuutta? Millaisin keinoin toimijuuteen voi vaikuttaa?
- Millaisista asioista näet, että asiakkaan toimijuuden kokemus vahvistuu?

Traumaosaaminen (max 10min)

- Arvioi omaa traumaosaamistasi
- Näkykö asiakkaiden traumatausta työssä? Miten se otetaan huomioon työskentelyssä?
- Millaisia linjauksia työskentelytavoissa ja menetelmällisyydessä on organisaation puolelta annettu?
- Millaisilla keinoilla pidät itsestäsi huolta/ Miten ylläpidät ammatillisuuttasi?